

SUOMEN HALLITUKSEN ENSIMMÄINEN RAPORTTI UUDISTETUN EUROOPAN SOSIAALISEN PERUSKIRJAN TOTEUTTAMISESTA

TAMMIKUU 2006

SUOMEN HALLITUKSEN ENSIMMÄINEN RAPORTTI UUDISTETUN EUROOPAN SOSIAALISEN PERUSKIRJAN TOTEUTTAMISESTA

Suomi talletti uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 78–80/2002) hyväksymiskirjan 21.6.2002. Tämä raportti annetaan uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan C artiklan sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan 21 artiklan mukaisesti 1.8.2002–31.12.2004 välisen ajanjakson osalta niistä toimenpiteistä, joita Suomi on toteuttanut 1 (ei 1§4), 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 ja 20 artiklan osalta.

Englanninkielisen virallisen raportin jäljennökset on uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan C artiklan sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan 23 artiklan mukaisesti toimitettu Suomen Ammattijärjestöjen Keskusjärjestö ry:lle (SAK), Toimihenkilökeskusjärjestölle (STTK), korkeasti koulutettujen palkansaajien ja ammatinharjoittajien keskusjärjestölle (AKAVA), Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitolle (TT), Palvelutyönantajat ry:lle (PT) ja Suomen Yrittäjille.

SISÄLLYSLUETTELO

1 ARTIKLA: OIKEUS TYÖHÖN	5
1 artiklan 1 kappale: Työllisyysaste	5
1 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	13
1 artiklan 2 kappale: Työntekijän oikeus ansaita elantonsa vapaasti valitsemassaan ammatissa	15
1 artiklan 2 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	18
1 artiklan 3 kappale: Maksuttomat työnvälityspalvelut	20
1 artiklan 3 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	22
5 ARTIKLA: JÄRJESTÄYTYMISOIKEUS	23
5 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1	23
Työmarkkinajärjestöjen kommentteja	24
6 ARTIKLA: KOLLEKTIIVINEN NEUVOTTELUOIKEUS	25
6 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1	25
Työmarkkinajärjestöjen huomautuksia	27
7 ARTIKLA: LASTEN JA NUORTEN OIKEUS SUOJELUUN	28
12 ARTIKLA: OIKEUS SOSIAALITURVAAN	29
12 artiklan 1 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän luominen ja ylläpito	29
12 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	29
12 artiklan 2 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän pitäminen tyydyttävällä tasolla	32
12 artiklan 2 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	32
12 artiklan 3 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän tason nostaminen	33
12 artiklan 3 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	36
12 artiklan 4 kappale: Sosiaaliturvasopimukset ja kansainvälinen yhteistyö	37
12 artiklan 4 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	38
13 ARTIKLA: OIKEUS SOSIAALIAVUSTUKSEEN JA LÄÄKINNÄLLISEEN APUUN	41
13 artiklan 1 kappale: Riittäviä tuloja vailla olevat	41
13 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	41
13 artiklan 2 kappale: Syrjimättömyys sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien käytössä	42
13 artiklan 3 kappale: Hätään joutumisen ehkäisy, poistaminen ja lievittäminen	42
13 artiklan 4 kappale: Määräysten tasavertainen soveltaminen omiin sekä Euroopan sosiaali- ja lääkintäapua koskevan sopimuksen sopimusvaltioiden kansalaisiin	43
13 artiklan 4 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	43
16 ARTIKLA: PERHEEN OIKEUS SOSIAALISEEN, OIKEUDELLISEEN JA TALOUDELLISEEN SUOJELUUN	44
16 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1	44
19 ARTIKLA: SIIRTOTYÖNTEKIJÖIDEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ OIKEUS SUOJELUUN JA TUKEEN	50
19 artiklan 1 kappale: Siirtotyöntekijöiden oikeus tukeen	50
19 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	51

19 artiklan 2 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun	52
19 artikla 3 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun ja tukeen sosiaalipalvelujen osalta	52
19 artiklan 4 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun ja yhtä edulliseen kohteluun kuin kyseisen maan omille kansalaisille myönnetään	52
19 artiklan 5 kappale: Tasavertainen kohtelu verojen ja maksujen osalta	53
19 artiklan 6 kappale: Perheenyhdistäminen	53
19 artiklan 6 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1	54
19 artiklan 7 kappale: Yleinen oikeusapu	55
19 artiklan 8 kappale: Suoja maasta karkottamista vastaan	55
19 artiklan 9 kappale: Ansioiden ja säästöjen siirto	56
19 artiklan 11 kappale: Vastaanottajavaltion kielen opettaminen	56
19 artiklan 12 kappale: Siirtotyöntekijöiden äidinkielen opetus heidän lapsilleen	57
<i>20 ARTIKLA: OIKEUS TASA-ARVOISIIN MAHDOLLISUUKSIIN JA TASA-ARVOISEEN KOHTELUUN TYÖHÖN JA AMMATTIIN LIITTYVISSÄ KYSYMYKSISSÄ ILMAN SUKUPUOLEEN PERUSTUVAA SYRJINTÄÄ</i>	58
<i>Liitteet:</i>	65

1 ARTIKLA: OIKEUS TYÖHÖN

Artiklan osalta viitataan myös liitteenä olevaan Finland's National Action Plan for Employment in 2004 (liite 1), joka on Suomen hallituksen vastaus vuoden Euroopan Unionin Neuvoston päätökseen 2004 työllisyysuuntaviivoista¹ ja Suomelle osoitettuihin suosituksiin. Nämä puolestaan perustuvat EU:n Eurooppa-neuvoston vuonna 2003 vahvistaman uudistetun Euroopan työllisyysstrategiaan suuntaviivoihin.

1 artiklan 1 kappale: Työllisyysaste

Kysymys A: Talouspoliittisia toimia työllisyyskehityksen edistämiseksi

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen talouspoliittisena päätavoitteena on nostaa työllisyysastetta 100 000 hengellä vaalikauden 2003–2007 loppuun mennessä. Tavoitteena on saavuttaa 75 %:n työllisyysaste vuoteen 2011 mennessä. Tätä tavoitetta tuetaan veropolitiikalla. Vuoden 2005 alussa Suomessa tuli voimaan yritys- ja pääomaverotuksen uudistus, joka parantaa Suomen yritysverotuksen kilpailukykyä sekä verokantojen että veropohjan osalta. Työllisyyden edistämiseksi veronalennukset keskitetään pienten ja keskisuurten tulojen luokkiin.

Hallituksen vuonna 2003 käynnistämällä politiikkaohjelmilla – työllisyysohjelmalla, yrittäjyyden politiikkaohjelmalla, tietoyhteiskuntaohjelmalla ja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmalla – varmistetaan, että tavoitteet saavutetaan tehokkaasti ja että eri hallinnonalat toimivat yhdessä niiden saavuttamiseksi. Työllisyysohjelmalla vähennetään rakenteellista työttömyyttä ja varmistetaan työvoiman saataavuus. Julkiset työvoimapalvelut uudistetaan vaalikauden aikana. Eri viranomaiset tarjoavat nyt vaikeimmin työllistettäville työnhakijoille tarkoitettuja palveluja 29:ssä työvoiman palvelukeskuksessa. Siten paikalliset työvoimatoimistot voivat keskittyä muihin työvoimapalveluihin.

Työvoimapolitiittisten kokonaismenojen kehitys

Aktiivisista ja passiivisista työmarkkinapoliittisista toimista aiheutuneet menot 2000 - 2003, miljoonaa euroa

	2000	2001	2002	2003
Työvoimapalvelut	123,3	144,3	151,5	177,5
Koulutus ja harjoittelu	494,4	439,1	477,1	509
Osa-aikatyö	71,4	79,6	70,5	88,5
Työllistämiskannustimet	152,4	154,8	152	186
Ammatillinen kuntoutus	121,8	140,4	148,7	144
Työllistäminen julkiselle sektorille	149,1	133,5	145,3	129,1
Starttiraha	15,2	14	14,7	16,1

Aktiiviset toimet 1127,6 1105,7 1159,8 1250,2

Vajaatyöllisyys

	2000	2001	2002	2003
(Sovitettu päiväraha)	164,6	157,6	164,3	163,8
Työttömyysturva	1960,9	1894,9	1999,1	2102,1
Työttömyyseläke	621	680,8	742,1	736,9

Passiiviset toimet 2746,5 2733,3 2905,5 3002,8

Työmarkkinapolitiikka yhteensä 3874,1 3839 4065,3 4253

¹ Neuvoston päätös (2004/740/EY), tehty 4 päivänä lokakuuta 2004, jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikan suuntaviivoista, EUVL L 326 29.10.2004

Työllistettyjen määrä tuen ja henkilön mukaan

Vuosi	2002	2003
Yhteensä	36 600	35 180
Nuoret	3 600	3 700
Pitkäaikaistyöttömät	19 800	18 240
Vammaiset	2 300	2 340

Aktiiviset poliittiset toimet

Naiset

Suomessa naisten vahva asema työmarkkinoilla perustuu korkeaan koulutustasoon ja osallistumiseen. Ongelmana kuitenkin on töiden jakautuminen sukupuolen perusteella ja sukupuolten väliset palkkaerot, mikä näkyy etenkin naisvaltaisilla aloilla. Tämän lieventämistä pohtineen työryhmän vuonna 2004 antamassa raportissa esitetään lukuisia opetuksen sisältöön, koulutukseen, opinto-ohjaukseen ja työelämän kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä, joilla asiaa voitaisiin korjata.

Naisten osuuden lisäämiseksi poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa hallitus on käynnistänyt vuoteen 2005 jatkuvan ohjelman, jonka tavoitteena on lisätä naisten lukumäärää valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden hallituksissa. Väliaikataarkastelun perusteella tämä osuus näyttää kasvaneen, koska naisten osuus ylimmissä ja keskijohdossa oli 17 % vuonna 1997 ja 33 % vuonna 2003.

Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti 7.5.2004 Naisyrittäjyyden edistämistä käsittelevän työryhmän, jonka tehtävänä on naisyrittäjille tarkoitettujen neuvontapalvelujen kehittäminen. Työryhmän toimikautsi oli 10.5.–31.12.2004.

Erityisrahoitusyhtiö Finnveran² naisyrittäjyyden edistämiseen tarkoitettujen naisyrittäjälainojen volyyymi ja vaikuttavuus on edelleen kasvanut. Vuoden 2003 aikana lainoja myönnettiin yhteensä 18 208 000 euron arvosta (2002 17 321 000 €) yhteensä 1 213 hankkeelle. Kaikkiaan rahoitusta saaneissa yrityksissä syntyi 1200 uutta työpaikkaa. Naisyrittäjyys on keskittynyt paljon henkilö- ja kiinteistöpalveluihin.

Nuoret

Hallitus pyrkii alentamaan nuorisotyöttömyyttä nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuun avulla. Tällä takuulla, joka koskee julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (1295/2002) määriteltyä nuorta eli alle 25-vuotiasta työtöntä työnhakijaa tehostetaan palveluprosessia. Sen mukaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle työttömänä työnhakijana olevalle nuorelle tarjotaan - viimeistään silloin, kun työttömyys on jatkunut yhdenjaksoisesti kolme kuukautta - hänen tilannettaan edistävä aktiivivaihtoehto. Tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 % peruskoulun päättävästä ikäluokasta siirtyisi saman vuoden aikana lukioon tai ammatilliseen koulutukseen tai saisi perusopetuksen lisäopetusta. Myös oppisopimuskoulutusta lisätään.

Nuorten urasuunnittelun ja opiskeluvalintojen tukemiseksi opetushallitus on käynnistänyt hankkeen, jolla kehitetään opiskelija- ja opintoneuvontaa peruskouluissa, toisen asteen koulutuksessa ja aikuiskou-

² Finnvera Oyj on erityisrahoitusyhtiö, joka parantaa ja monipuolistaa suomalaisten yritysten rahoitusmahdollisuuksia lainoin, takauksin ja vientitakuin. Valtion omistamana rahoittajana Finnvera täydentää rahoitusmarkkinoita ja edistää toiminnallaan yritystoiminnan, alueiden ja viennin kehitystä.

lutuksessa vuosina 2003–2007. Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden oppilasvalintamenettelyjä kehitetään tarkoituksena varmistaa, että peruskoulun samana vuonna päättäneet nuoret saavat koulutuspaikan. Työttömille nuorille, jotka eivät jatka opintojaan peruskoulun jälkeen, tarjotaan työharjoittelua tai työskentelyä nuorisotyöpajoissa viimeistään siinä vaiheessa, kun he ovat olleet työttöminä kolme kuukautta.

Nuorten työpajatoiminnan tarkoituksena on nuorten elämänhallinnan parantaminen. Sillä autetaan nuoria löytämään työ- tai opiskelupaikka, tuetaan oppimisvaikeuksissa olevia peruskoulun ja/tai ammat- tioppilaitoksien oppilaita niin, että he suorittaisivat peruskoulun ja hankkisivat ammatillisen peruskoulu- tuksen. Lisäksi työpajat tarjoavat työkokeilu-, työharjoittelu- ja työmahdollisuuksia. Vaikka työpajatoi- minnalla on valtakunnalliset kehittämistavoitteet ja toiminnalle asetetut raamit, sen toteuttaminen on aina paikallinen tai seudullinen ratkaisu.

Ikääntyneet

Suomessa on jo usean vuoden ajan toteutettu aktiivista, ikääntymistä koskevaa kansallista strategiaa uu- distamalla työelämää, kehittämällä elinikäistä oppimista ja työvoimapolitiikkaa. Lisäksi kansalliset työ- elämänohjelmät (TYKES³ ja VETO⁴) tukevat ikääntyneiden työelämässä pysymistä. Suotuisaan kehi- tykseen ovat vaikuttaneet myös varhaiseläkkeiden käytön rajoittaminen sekä osa-aikaeläkejärjestelmän mukana yleistynyt ikääntyvien osa-aikatyö, joka auttaa työssä jaksamista.

Pitkäaikaistyöttömät

Hallituksen tavoitteena on rakenteellisen työttömyyden vähentäminen muun muassa lisäämällä vaikeasti työllistettäviä henkilöitä palvelevien työvoiman palvelukeskuksien määrää. Vuonna 2004 käynnistynyt uudistus edistää työvoimatoimistojen mahdollisuuksia keskittyä työnvälitykseen ja työnhaku- ja amma- tillisen kehittymisen palveluihin. Palvelumallin uudistamisella tuetaan erityisesti työnhakijoiden oma- toimisuutta. Vuonna 2004 toimi yhteensä 29 työvoiman palvelukeskusta tai yhteispalvelupistettä. Työ- voiman palvelukeskukset ovat paikallishallinnon (työvoimatoimisto, kunnat ja Kansaneläkelaitos) ja muiden palvelutuottajien verkostoja, jotka tarjoavat aktiivisia palveluja, kuten koulutusta ja kuntoutus- ta, sekä tukevat vaikeasti työllistyvien työttömien asiakkaiden elämänhallintaa ja työnhakua.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) velvoittaa työvoimatoimistoa ja kuntaa laatimaan yksi- löllisen aktivointisuunnitelman yhdessä nuoren tai pitkäaikaistyöttömän asiakkaan kanssa. Jos asiak- kaalle ei voida tarjota koulutusta tai työtä, on kunnan järjestettävä kuntouttavaa työtoimintaa, jolla hen- kilön työllistymisedellytyksiä voidaan parantaa. Tehtyjen seurantatutkimusten perusteella on osoitettu, että asiakkaat ovat kokeneet aktivointisuunnitelman tarpeelliseksi. Se on kannustanut omatoimiseen työnhakuun ja tavoitteellisuuteen. Puolen vuoden seuranta-ajan jälkeen puolet seurantatutkimukseen vastanneista oli sijoittunut työelämään tai osallistunut erilaisiin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Avoimille työmarkkinoille oli sijoittunut 8 % vastaajista. Aktivointisuunnitelmiin osallistuneiden riip- puvuus sosiaaliturvasta oli myös vähentynyt.

Työvoiman palvelukeskusten ja työmarkkinatuen uudistusten lisäksi työllistämistukijärjestelmää selkiy- tetään ja pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytyksiä selvitetään.

Vajaakuntoiset

³ Työelämän kehittämisohjelma TYKES tukee työpaikkojen toimintatapojen kehittymistä. Tavoitteena on tuottavuuden ja työelämän laadun samanaikainen parantuminen.

⁴ VETO on valtakunnallinen toimenpideohjelma työssäoloajan jatkamisesta, työssä jaksamisesta ja kuntoutuksesta

Hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen sopimuksen mukaisesti kuntoutuslainsäädäntöä muutettiin 1.1.2004 alkaen siten, että ammatillinen kuntoutus tuli työeläkelakien nojalla sellaisen työntekijän oikeudeksi, jota uhkaa työkyvyn menetys. Tavoitteena on, että vajaakuntoisten työntekijöiden työssä pysymistä edistetään ammatillisen kuntoutuksen avulla.

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003) tuli voimaan vuoden 2004 alusta. Lain tavoitteena on edistää vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työmahdollisuuksia sosiaalisissa yrityksissä. Sosiaalisen yrityksen työntekijöistä vähintään 30 % on vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Sosiaalisille yrityksille voidaan myöntää tukea työllistämiseen väljemmin ehdoin ja pitemmälle ajalle kuin tavanomaisille yrityksille. Syyskuussa 2004 sosiaalisia yrityksiä oli 11 kappaletta. Niiden 204 työntekijästä vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä oli 43 %.

Maahanmuuttajat

Vuoden 2003 aikana työvoimatoimistoissa oli yhteensä 35 600 ulkomaalaista työnhakijaa. Heidän arvioitu työttömyysasteensa oli noin 28,6 %. Laskua edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta on noin puoli prosenttiyksikköä. Ryhmän osalta työnvälitys ja muut toimenpiteet olivat seuraavat:

Työhön yleisille työmarkkinoille	11 380
Sijoitettu työllistymistä edistävillä toimenpiteillä	9 100
Aloittanut työvoimakoulutuksen	13 390
Aloittanut muun koulutuksen	1 730

Vuonna 2003 työvoimapolitiittisen koulutuksen suoritti yhteensä 10 849 maahanmuuttajaa, mikä on 24 % edellisvuotta enemmän. Aikuisille maahanmuuttajille, jotka kuuluvat lain maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (myöhemmin: kotouttamislaki, 493/1999) piiriin, järjestetään kotoutumiskoulutusta. Yhteensä 8 635 työvoimakoulutustapahtumaa kohdistui kotoutumissuunnitelmien piirissä oleviin maahanmuuttajiin. Opetusministeriön suosituksen mukaisesti työhallinto hankkii 40 opintoviikon laajuisen maahanmuuttajakoulutuksen kotouttamislain mukaisiin kotoutumissuunnitelmiin oikeutetuille ja vastaavassa asemassa oleville työttömille työnhakijoille. Koulutuksen päätteeksi maahanmuuttajat ohjataan osallistumaan suomen kielen keskitason tutkinnon suorittamiseen (taitotasot 3-4).

Maahanmuuttajien työllistymistä on helpottanut lisääntynyt työvoiman kysyntä erityisesti palvelusektorilla sekä se, että työnantajat ovat aiempaa paremmin alkaneet nähdä maahanmuuttajat työvoimaresursseina työvoimakapeikkoaloilla. Kehitystä on tukenut maahanmuuttajien ohjaaminen aktiivitoimenpiteisiin ja työelämälähtöiseen maahanmuuttajakoulukseen sekä työnantajien kanssa erityisesti pääkaupunkiseudulla yhteishankkeena toteutettu ammatillinen koulutus, johon on sisällytetty suomen kielen opetusta.

Kotouttamislain mukaisten kotoutumissuunnitelmien piirissä olevien työnvälitys- ym. toimenpiteiden määrät kotouttamislain voimassaoloaikana olivat vuosina 1999–2003 olleet seuraavat:

	<i>1999 touko -joulukuu</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
<i>sijoittunut työhön avoimille työmarkkinoille</i>	1 434	3 077	3 311	4 046	5033
<i>sijoitettu toimenpiteillä</i>	897	2 072	2 655	3 691	4936
<i>aloittanut työvoimakoulutuksen</i>	2 241	5 635	6 527	8164	8635
<i>työvoimakoulutukseen rinnastettavassa koulutuksessa keskimäärin kuukaudessa</i>	693	813	1344	1526	1822

Huhtikuussa 2003 käynnistettiin osana ESR-tuotekehityshanketta työyhteisöjen monikulttuurisuuden tukemista koskeva vuosille 2003–2006 ajoittuva ns. MoniQ projekti. Sen tavoitteena on luoda toimiva malli, jolla edistetään maahanmuuttajien rekrytointia. Hankkeeseen kuuluu lisäksi työyhteisöjen koulutusta, jonka tarkoituksena on monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden sisäistäminen.

Maahanmuuttopoliittinen ohjelma

Hallitusohjelman mukaista maahanmuuttopoliittista ohjelmaa valmisteltiin työministeriön asettamassa virkamiestyöryhmässä, jossa työtä ohjasi työministerin johtama ministerityöryhmä. Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi luovutettiin maahanmuuttopoliittiselle ministerityöryhmälle 15.6.2005. Uuden, järjestyksessään toisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman pääpaino on työperusteisen maahanmuuton edistämässä. Muita keskeisiä teemoja ovat muun muassa työvoiman saatavuusongelmiin varautuminen työperusteista maahanmuuttoa kehittämällä, maahanmuuttajien koulutusjärjestelmän tehostaminen, etnisten suhteiden parantaminen sekä sen varmistaminen, että Suomi kykenee huolehtimaan humanitaarisista ja muista kansainvälisistä sitoumuksistaan myös tulevaisuudessa. Ohjelman tavoitteena on edistää moniarvoisen, monikulttuurisen ja syrjimättömän yhteiskunnan kehittymistä sekä siten tukea Suomen kansainvälistymistä ja parantaa kansainvälistä kilpailukykyä.

Etniset vähemmistöt

Romanit. Työministeriö teki keväällä 2003 työvoimatoimistoille osoitetun kyselyn, jossa pyrittiin selvittämään miten, työhallinto voi tukea romanien työllistymistä. Samalla kartoitettiin romani-taustaisten työnhakijoiden määrää, koulutustaustaa ja ikäjakaumaa.

Kartoituksen perusteella on työvoimatoimistoille ja TE-keskusten elinkeino-osastoille lähetetty kirje, joissa ehdotetaan useita toimenpiteitä, joiden avulla romanien työllistymistä pyritään edistämään. Näihin sisältyvät muun muassa työhallinnon edustajan nimeäminen alueellisiin romani-asian neuvottelukuntiin, jotka toimivat Etelä-, Itä-, Länsi-Suomen ja Oulun lääninhallitusten yhteydessä, sekä työvoimatoimistoihin ja TE-keskusten työvoimaosastoille nimetyt romani-asian yhdyshenkilöt. Muina toimenpiteinä pyritään lisäämään romaneille soveltuvaa ohjaavaa ja valmentavaa koulutusta sekä työvoimatoimistojen virkailijoille tarkoitettua henkilöstökoulutusta etnisestä tasa-arvosta ja romanikulttuurista.

Kysymyksen osalta viitataan myös jäljempänä esitettyyn, jossa selostetaan yhdenvertaisuuslakia (21/2004).

Kysymys B: Työllisyyden kehittyminen

	Työllisyys			Työvoima	Väestö	Työvoima	Aktiivisuusaste**	Työllisyysaste
Vuosi	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	15–74-vuotiaat	65–74-vuotiaat		
1996	2127000	1116000	1011000	2490000	3850000	14000	64,68	55,25
1997	2170000	1143000	1028000	2484000	3862000	15000	64,32	56,19
1998	2222000	1174000	1048000	2507000	3878000	15000	64,65	57,30
1999	2296000	1206000	1090000	2557000	3890000	15000	65,73	59,02
2000	2335000	1228000	1108000	2588000	3901000	17000	66,34	59,86
2001	2367000	1240000	1127000	2605000	3909000	17000	66,64	60,55
2002	2372000	1229000	1144000	2610000	3918000	18000	66,62	60,54
2003	2365000	1227000	1138000	2600000	3926000	20000	66,23	60,24
2004*	2370000	1231667	1138000	2610000	3934000	19000	66,34	60,24

*3 vuosineljänneksen keskiarvo

**Työvoiman osuus 15–74-vuotiaasta väestöstä

***Työllisten osuus 15–74-vuotiaasta väestöstä

Lähde: Työministeriö

Työllisyysaste ikäryhmittäin 2002 – 2003

	2002	2003
15-64	67,7	67,3
15-24	39,4	38,5
25-54	81,5	81,1
55-64	47,8	49,6
20-64	72,4	72,0

Lähde: Finland's National Action Plan for Employment 2004

Vuosi	Työttömyysaste (rekisteröidyt)			Työllisyysaste		
	Yht.	M	N	Yht.	M	N
1994	19,4	20,7	17,9	59,9	61,1	58,8
1995	18,2	18,9	17,4	61,1	63,1	59,1
1996	17,4	17,8	17	61,9	64,2	59,5
1997	15,9	15,8	15,9	62,9	65,4	60,3
1998	14,4	13,9	14,8	64,1	66,9	61,3
1999	13,2	12,8	13,6	66	68,4	63,5
2000	12,1	11,6	12,6	66,9	69,4	64,3
2001	11,3	11	11,7	67,7	70	65,4
2002	11	11,2	10,9	67,7	69,2	66,2
2003	10,9	11,1	10,6	67,3	68,9	65,7

Osa-aikatyöntekijät, prosenttia kaikista työntekijöistä

Yhteensä Miehet Naiset

2002	12,5	7,7	17,2
2003	12,6	7,6	17,5

Alueelliset erot

Suomessa sekä työllisyys että työttömyys vaihtelevat alueittain. Vuonna 2003 työllisyysaste vaihteli Uudenmaan 74 %:sta Itä- ja Pohjois-Suomen 55–57 %:iin. Korkein työttömyysaste oli Kainuussa 17,0 % ja matalin Uudellamaalla 6,5 %. Ilman työvoimapolitiittisia toimenpiteitä työttömyyden alue erot olisivat vielä suuremmat. Työllisyysasteen alueelliset erot kasvoivat hieman vuodesta 2002, mutta työttömyyden alue-erot pienuivät.

Erityisesti alueelliset erot ilmenevät Etelä-Suomen ja rannikkoseudun sekä harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen välillä. Alueiden sisällä erot kärjistyvät kasvukeskusten ja syrjäseutujen välillä.

Työllisyystilanne keskimäärin vuosina 2004, 2003, 2002 ja 2001

		2004	2003	2002	2001
Työnhakijat		524 305	523 355	523 484	525 569
Työttömät työnhakijat		288 402	288 843	293 969	302 177
Miehet		152 179	153 473	154 460	153 433
Naiset		136 223	135 370	139 509	148 744
Alle 25-vuotiaat		34 933	35 250	35 759	36 555
Yli 50-vuotiaat		98 858	95 881	95 301	98 260
Yli vuoden työttömänä olleet		73 040	72 426	77 661	82 693
Yli kaksi vuotta työttömänä olleet		31 756	33 336	36 407	39 224
Lomautetut		13 239	14 219	12 695	10 366
Työttömien osuus koko työvoimasta		11,1	11,1	11,3	11,7
Lyhennetty työviikko		2 129	2 330	2 446	2 701
Työttömyyseläke		50 694	52 992	54 668	52 715

Lähde: Työministeriön työllisyyskatsaus
Ennakkotiedot: Joulukuu 2004

Työlliset vuosina 1995 – 2003

1000 henkeä	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Työn laji									
Osa-aikatyö	245	245	238	253	277	286	288	302,3	307
Kokopäivätyö	1853	1882	1930	1968	2017	2047	2077,7	2068,5	2057
Ei tiedossa	-	-	2	1	1	2	1,5	1,5	1
Työnantaja									
Yksityinen	1469	1508	1547	1588	1656	1692	1718,4	1722,8	1709
Kunta	463	462	475	480	484	486	497,4	498	507
Valtio	162	152	143	149	149	151	146,8	146,4	144
Ei tiedossa	5	5	4	5	7	6	4,6	5,2	6
Työllisyysasema									
Yrittäjä	325	324	322	317	321	319	307,2	304	304
Työntekijä	1773	1803	1846	1905	1975	2016	2060	2068,2	2061
Ei tiedossa	0	0	2	0	0	0	0,1	0,1	0
Toimiala									
Maa- ja metsätalous	170	159	153	144	144	142	135	126,7	120
Teollisuus	457	461	463	475	488	494	496,8	491,4	470
Rakennus	115	118	130	139	149	149	145,3	147,8	151
Kauppa	301	316	329	339	355	354	357,2	363,3	363
Liikenne	163	160	164	170	168	172	174,4	169,3	173
Rahoitus, vakuutus	228	241	240	249	267	287	301,3	308	313
Julkiset palvelut	659	667	684	700	719	732	749,9	758,5	767
Ei tiedossa	6	6	7	8	6	7	7,3	7,4	8

Lähde: Tilastokeskus

Kysymys C: Avoimien työpaikkojen määrä ja luonne

Vuosi	Työpaikkoja kuukaudessa	Näistä uusia	Keskimääräinen kesto / vrk
1996	23800	15000	17
1997	30400	18900	18
1998	35000	19900	21
1999	34500	20900	19
2000	39500	24100	20
2001	43400	25300	21
2002	45800	26000	22
2003	48800	26600	24
2004	48800	27400	

Vaikka teollisuudessa työpaikat ovat vähentyneet, ne ovat palveluelinkeinoissa lisääntyneet. Kehitys on ollut parasta toimialoilla, joissa julkisen sektorin osuus on suuri. Lisäksi työpaikat ovat lisääntyneet rahoituksen, vakuutuksen, liike-elämän palveluiden ja kaupan alalla.

1 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Työllisyystilanne

Komitea on kiinnittänyt huomiota edellisen raportin liitteessä olleihin työttömien määrää ilmentäviin lukuihin. Komitea on erityisesti kysynyt, miten luku 175 000 pitkäaikaistyöttömästä on muodostunut, sillä se ei täsmää muiden liitteessä esitettyjen lukujen kanssa.

Pienempi luku (77 700) kuvaa rekisteröityjä työnhakijoita, jotka ovat olleet jatkuvasti työttöminä vähintään vuoden. Mikä tahansa työttömyyden keskeytys voi lopettaa heidän asemansa pitkäaikaistyöttöminä. Viime vuosikymmenellä pitkäaikaistyöttömyyden jaksot päättyivät usein määräaikaiseen aktiiviseen työmarkkinapoliittiseen toimenpiteeseen. Sitten useimmat työmarkkinatoimenpiteen kohteena olleet ovat päätyneet uudelleen työttömiksi.

Suurempi luku (175 000) kuvaa laajalti niitä, joiden katsotaan olevan vaikeassa työmarkkinatilanteessa. Tähän ryhmään kuuluvat pitkäaikaistyöttömät (jatkuvasti työttöminä yli vuoden), vähintään 12 kuukautta viimeisen 16 kuukauden aikana työttöminä olleet sekä ne, joihin seurannan perusteella todennäköisesti tai varmasti kohdistetaan jokin työmarkkinapoliittinen toimi (3 kuukauden) seurantajakson jälkeen. Siten tämä luku on jokseenkin teoreettinen ja kuvaa heitä, joiden asemaa työmarkkinoilla pidetään vaikeana.

Työllisyyspolitiikka

Nuorten työttömyysturvan käytön laajentaminen

Hallitus viittaa nuoria koskeviin tietoihin (sivu 6) siltä osin kuin kyse on ehdotuksista ja toimenpiteistä, joihin on ryhdytty sen varmistamiseksi, että suuremmalle osalle työttömiä ja erityisesti nuorille työttömille tarjotaan mahdollisuus osallistua aktiivisiin työvoimapoliittisiin ohjelmiin.

Työllisyyspolitiikan kustannusvaikutukset

EU:n tavoitteiden mukaisesti työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin henkilöihin on pyritty aktiiviseen erilaisten toimenpiteiden avulla. Hallitusohjelman mukaan työttömien työnhakijoiden aktiivointiaste, joka oli vuonna 2003 23 %, vuonna 2004 24 % ja jonka tavoite vuonna 2005 on 25 %, tullaan nostamaan 30 %:iin.

Vuonna 2003 pitkäaikaistyöttömyys väheni. Nuorista 7,9 % oli työttöminä yli 6 kuukautta. Vastaava luku vuonna 2002 oli 8,6 %. Yli 25-vuotiaista 8,8 % oli työttömänä yli 12 kuukautta vastaavan luvun ollessa vuonna 2002 9,4 %. Luvut osoittavat myös sen osuuden pitkäaikaistyöttömistä, jotka eivät ole saaneet työ- tai koulutuspaikkaa tai päässeet muun työllistämistoimenpiteen piiriin. Niiden perusteella työttömien aktiivointi on noussut.

Rakennetyöttömyys väheni nopeasti vuodesta 1997 vuoteen 2001, jonka jälkeen se on jäänyt korkeaksi työvoiman kysynnän heiketessä. Rakennetyöttömyyden kannalta vaikein kysymys ovat pitkäaikaistyöttömät, joiden osuus työvoimasta vuosina 2002 ja 2003 oli 2,1 %. Pitkäaikaistyöttömyys alkoi jälleen lisääntyä alkuvuonna 2004.

Samanaikaisesti, kun työttömien aktiivointia on lisätty, on edellytetty, että toimien vaikuttavuus pysyy vähintään aikaisemmalla tasolla. Työvoimapoliittisten aktiivitoimien vaikuttavuus ei muuttunut vuonna 2003 edellisvuoteen verrattuna. Kolme kuukautta toimenpiteen päättymisen jälkeen keskimäärin 45 %

osallistuneista oli jälleen työttöminä työnhakijoina ja 20 % oli eri toimenpiteillä sijoitettu uudelleen. Työvoimakoulutuksen päättäneistä uudelleen työttöminä oli kolmen kuukauden kuluttua 44 % ja tuki-työssä olleista 52 %.

Työmarkkinatuen tarkoituksena on työmarkkinoille tulevien tai pitkään työttöminä olleiden henkilöiden työllistymisedellytyksien edistäminen aktiivisin toimenpitein. Käytännössä tuki on painottunut pitkään työttöminä olleiden henkilöiden pysyväksi toimeentuloturvaksi. Työmarkkinatuen uudistamista on pohjittanut työryhmä, joka sai valmiiksi edotuksensa tammikuussa 2005. Sen mukaan vastikkeettoman tuen pituus tulisi rajata 500 päivään, jonka jälkeen sen jatkuminen edellyttäisi aktiivitoimenpiteisiin osallistumista.

Taulukko B1.4. Aktiivisiin työmarkkinatoimiin osallistuvien pitkäaikaistyöttömien keskimäärä vuosina 2000 - 2003 (Avainindikaattori 10)				
Toimenpide	2000	2001	2002	2003
Työvoimakoulutus	3 720	2 998	2 930	2991
Työttömien oppisopimuskoulutus	521	395	341	338
Työharjoittelu	1 105	1 022	2 283	4 171
Työttömien omaehtoinen opiskelu	550	400	500	600
Palkkatuki (yksityissektori)	1 552	1 318	1 112	984
Vuorotteluvapaa	104	131	97	111
Työllistäminen osa-aikatyöhön	1 121	797	517	521
Starttiraha	344	273	271	291
Työllistäminen julkiselle sektorille	8 305	6 844	6 476	4 975
Yhdistelmätuki	11 214	11 038	11 496	11 740
(A) Aktiivitoimet yhteensä	28 536	25 216	26 023	26 722
(R) Pitkäaikaistyöttömät	88 968	82 693	77 661	72 426
Aktivointiaste A/(R+A), %	24,3	23,4	25,1	27,0
Huom. Osa luvuista on arvioita				
Lähde: Työministeriö, työnhakijarekisteri				

Taulukko B1.7. Aktiivisten ja passiivisten työmarkkinatoimien aiheuttamat menot 2000 - 2003, miljoonaa euroa									
Luokka	Työmarkkinatoimi	2000	ESR:n osuus %	2001	ESR:n osuus %	2002	ESR:n osuus %	2003	ESR:n osuus %
0-1	Työllistämispalvelut	123,3		144,3		151,5		177,5	
2	Koulutus ja harjoittelu	494,4	19,8	439,1	13,8	477,1	11,9	509,0	10,5
3	Vuorotteluvapaa	71,4	0,2	79,6	0,03	70,5	0,2	88,5	0,1
4	Työllistämiskannustimet	152,4	5,5	154,8	3,2	152,0	3,9	186,0	3,2
5	Ammatillinen kuntoutus	121,8		140,4		148,7		144,0	
6	Työllistäminen julkiselle sektorille	149,1	9,8	133,5	5,4	145,3	6,1	129,1	5,5
7	Starttiraha	15,2	19,5	14,0	8,9	14,7	5,3	16,1	1,8
0-7	Aktiiviset toimet	1 127,6	14,8	1 105,7	9,7	1 159,8	9,0	1 250,2	7,9
82, 83	Vajaatyöllisyys (Sovitettu päiväraha)	164,6		157,6		164,3		163,8	
81, 84, 85	Työttömyysturva	1 960,9		1 894,9		1 999,1		2 102,1	
9	Työttömyyseläke	621,0		680,8		742,1		736,9	
8-9	Passiiviset toimet	2 746,5		2 733,3		2 905,5		3 002,8	

0-9	Työmarkkinapoliittiset toimet yhteensä	3 874,1	3 839,0	4 065,3	4 253,0
	Aktiiviset toimet %	29,1	28,8	28,5	29,4
	Passiiviset toimet %	70,9	71,2	71,5	70,6
	Työmarkkinapoliittiset toimet BKT:sta %	3,0	2,8	2,9	3,0
	Aktiiviset toimet %	0,9	0,8	0,8	0,9
	Passiiviset toimet %	2,1	2,0	2,1	2,1

Lähde: Työmarkkinatoimien tietokanta

1 artiklan 2 kappale: Työntekijän oikeus ansaita elantonsa vapaasti valitsemassaan ammatissa

Kysymys A: Työelämään liittyvän syrjinnän poistaminen

Kysymyksen osalta viitataan perustuslain (731/1999), työsopimuslain (55/2001) merimieslain (423/1978), valtion virkamieslain (750/1994), kunnallisten viranhaltijoiden palvelussuhdeturvasta (484/1996), naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (608/1986) sekä rikoslain (39/1889) yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltä koskeviin säännöksiin, joista on raportoitu aikaisemmin.

Vuoden 2004 helmikuun alusta voimaantulleella yhdenvertaisuuslailla (21/2004) (liitteet 2 ja 3) pantiin toimeen EU:n neuvoston direktiivi 2000/78/EY yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista sekä neuvoston direktiivi 2000/43/EY rodusta ja etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta. Lain tarkoituksena on yhdenvertaisuuden toteutumisen edistäminen ja turvaaminen ja syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojan tehostaminen lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa. Yhdenvertaisuuslaki on yleislaki, jonka säännökset otetaan huomioon sovellettaessa erityislakien syrjinnänkieltoja koskevia säännöksiä. Se ei korvaa jo olemassa olevaan lainsäädäntöön sisältyviä syrjintäkieltoja.

Yhdenvertaisuuslaissa kielletyt syrjintäperusteet ovat ikä, etninen ja kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila, vammaisuus, sukupuoli suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Syrjinnäksi määritellään välitön ja välillinen syrjintä sekä kiellettyyn syrjintäperusteeseen liittyvä häirintä ja ohje tai käsky syrjiä. Lisäksi laki kieltää vastatoimet, joilla tarkoitetaan epäsuotuisan kohtelun tai kielteisten seuraamusten kohdistamista henkilöön, joka toimii yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

Lakia sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa, kun on kysymyksessä itsenäisen ammatin ja elinkeinon harjoittamisen edellytykset sekä elinkeinon tukeminen, työhönottoperusteet, työolot, työehdot sekä uralla eteneminen, ammatillisen ohjauksen, koulutuksen saanti tai jäsenyys ja toiminta työntekijä – tai työnantajajärjestössä tai muussa järjestössä, jonka jäsenillä on ammatti ja järjestön antamat etuudet. Se kieltää henkilön asettamisen eri asemaan etnisen alkuperän perusteella, jos kysymyksessä on sosiaali- ja terveystalvet, sosiaaliturvaetuuudet ja muut sosiaalisin perustein myönnettävät tuet, alennukset ja etuudet, koulutus, asevelvollisuuden, naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittaminen tai asumisen sekä yleisölle tarjottavan tai yleisön saatavilla olevan irtaimen ja kiinteän omaisuuden ja palvelujen tarjonta ja saatavuus muissa kuin yksityishenkilöiden välisissä suhteissa.

Lain mukaan viranomaisten tulee laatia yhdenvertaisuussuunnitelma etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi toiminnassaan. Yleiset suositukset yhdenvertaisuussuunnitelman sisällöstä ovat saatavilla seu-

raavalla internet-sivulla <http://www.mol.fi/migration/ajankoht.html> suomeksi, ruotsiksi ja saameksi. Työministeriön antamien ohjeiden mukaan yhdenvertaisuussuunnitelmat on laadittava vuoden 2005 loppuun mennessä.

Yhdenvertaisuuslain noudattamisen valvonta kuuluu työsuhteiden ja julkisoikeudellisten palvelussuhteiden osalta työsuojeluviranomaisille ja etniseen alkuperään koskevan syrjinnän osalta vähemmistövaltuutetulle sekä lain edellyttämälle syrjintälautakunnalle. Lautakunta voi osapuolen tai vähemmistövaltuutetun aloitteesta vahvistaa osapuolten välisen sovinnon tai kieltää jatkamasta tai uusimasta syrjinnän ja vastatoimien kiellon vastaista menettelyä. Se voi myös liittää määräämäänsä veloitteeseen sakon uhan ja tarvittaessa määrätä uhkasakon maksettavaksi.

Yhdenvertaisuuslain antamisen yhteydessä muutettiin myös työsopimuslain (55/2001), merimieslain (423/1978), valtion virkamieslain (750/1994) ja kunnallisista viranhaltijoista annetun lain (304/2003) syrjinnän kieltoa koskevia säännöksiä. Lisäksi tehostettiin ulkomaalaislain (301/2004) työsuhte- ja työlupavalvontaa lisäämällä työsuojeluviranomaisen oikeutta valvoa myös työntekijän oleskelulupia. Tarkoituksena on ulkomaalaisten yhdenvertaisen kohtelun edistäminen työelämässä. Lakiin lisättiin säännös työnantajan velvollisuudesta säilyttää tiedot ulkomaalaisista työntekijöistä ja heidän työntekooikeutensa perusteista neljä vuotta ulkomaalaisen palvelussuhteen päättymisen jälkeen.

Edelleen rikoslakiin (39/1889) lisättiin työsyryntäperusteeksi myös kansalaisuus ja uusi rangaistussäännös kiskonnantapaisesta työsyrynnästä. Se koskee tilannetta, jossa ulkomaalaisen tietämättömyyttä tai asemaa on ilmeisesti käytetty hyväksi työsuhteen ehtoja sovittaessa. Työsopimuslakia muutettiin siten, että palkkalaskelman antamatta jättäminen työntekijälle tämän pyynnöstä on rangaistava teko. Lainsäädäntömuutokset tulivat voimaan samanaikaisesti uuden ulkomaalaislain kanssa eli 1.5.2004.

Työsyryntätapauksissa käytettävissä olevat seuraamukset ja valitustiet

Seuraamukset

Yhdenvertaisuuslain syrjintäkiellon rikkomisesta on säädetty rangaistus rikoslain 11 luvun 9 §:ssä ja työsyrynnästä saman lain 47 luvun 3 §:ssä.

Valitustiet

Yhdenvertaisuuslain mukaan työn, irtaimen tai kiinteän omaisuuden tai palvelujen, koulutuksen tai etuuksien tarjoaja, joka on iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai sukupuolisen suuntautuneisuuden perusteella rikkonut syrjinnän kieltoa tai vastatoimien kieltoa, voidaan tuomita maksamaan hyvitystä loukkauksesta syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneelle. Hyvityksen enimmäismäärä on 15 000 euroa. Tuomioistuimien voi ylittää enimmäismäärän erityisestä syystä. Hyvitys voidaan jättää tuomitsematta, mikäli tämä katsotaan kohtuulliseksi. Hyvityksen suorittaminen ei estä loukattua vaatimasta korvausta taloudellisesta vahingosta vahingonkorvauslain tai muun lain mukaan. Vahingonkorvausta ei voida tuomita maksettavaksi siitä osasta loukkauksen aiheuttamasta vahinkoa, josta syrjitylle tai vastatoimien kohteeksi joutuneelle on tuomittu hyvitystä.

Syrjivien sopimusehtojen muuttaminen

Tuomioistuin voi kulloinkin käsiteltävänä olevassa asiassa muuttaa syrjiviä sopimusehtoja siten, että sopimuksen soveltaminen ei johtaisi syrjivään lopputulokseen. Jos sopimuksen voimaan jääminen muilta osin muuttamattomana ei ole ehdon muuttamisen vuoksi kohtuullista, tuomioistuin voi muuttaa sopimusta muiltakin osin tai määrätä sen raukeamaan kokonaisuudessaan. Sopimusehtona pidetään myös vastikkeen määrää koskevaa sitoumusta.

Kysymys B: Käyttöön otetut menetelmät

a) työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Työmarkkinajärjestöt ovat osallistuneet kolmikantaperiaatteen mukaisesti muun muassa edellä selvitetyin yhdenvertaisuuslain valmisteluun.

b) koulutuksessa yhdenvertaisuuden turvaamiseksi

Uudesta lainsäädännöstä ja yhdenvertaisuussuunnitelmia koskevista ohjeista on tiedotettu laajalti järjestämällä seminaareja, tiedotustilaisuuksia ja koulutusta työpaikoilla. Myös yhdenvertaisuuslain täytäntöönpanon seurannasta keskeisesti vastaavia henkilöitä ja elimiä on koulutettu. Yhdenvertaisuussuunnitelmien täytäntöönpanon (myös niiden taustatekijöiden) seurantarjestelmän toteuttaa ja sitä seuraa työministeriön työryhmä.

Vuoden 2005 alkupuoliskolla järjestettiin laaja koulutusohjelma työ-, opetus-, sisäasiain- sekä sosiaali- ja terveysministeriöiden henkilöstölle. Erilaisia (etniseen alkuperään, uskontoon, vammaan, ikään ja seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvalla) syrjinnälle alttiita ryhmiä edustavat järjestöt ovat osallistuneet kaikkiin tiedotustoimiin asiantuntijoina ja hankekumppaneina.

Toukokuussa 2004 laadittua uutta lainsäädäntöä käsittelevää kirjasta nimeltä SEIS III on saatavana suomen, englannin, ruotsin, saamen, venäjän, somalin ja arabian kielellä sekä sähköisessä muodossa englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi verkko-osoitteessa <http://www.join.fi/seis/yhdenvertaisuuslaki.shtml>. Toinen työministeriön laatima yhdenvertaisuuslakia käsittelevä kirjanen on suunnattu viranomaisille. Se on saatavana suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Osana Euroopan Unionin laajuista *Moninaisuuden puolesta. Syrjintää vastaan*. – kampanjaa (www.stop-discrimination.info) tuotettua aineistoa on jaettu laajalti Suomessa eri tapahtumien yhteydessä ja eri kanavien (verkkosivujen, postituslistojen yms.) välityksellä.

Kysymys C: Takeita syrjinnän ehkäisyyn

Suomen perustuslain 13 §:ssä säädetään kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta. Lisäksi yhdistymis- ja kokoontumisvapaudesta on säädetty työsopimuslaissa (55/2001). Lain 13 luvun 1 §:n mukaan työnantajalla ja työntekijällä on oikeus kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen sekä oikeus osallistua tällaisen yhdistyksen toimintaan. Heillä on myös oikeus perustaa luvallinen yhdistys. Tämän oikeuden ja vapauden käytön estäminen ja rajoittaminen on kiellettyä. Luvun 2 § edellyttää työnantajan sallivan työntekijöiden ja heidän järjestöjensä käyttää maksutta työnantajan hallinnassa olevia sopivia tiloja taukojen aikana ja työajan ulkopuolella käsitelläkseen työsuhdeasioita sekä ammatillisen yhdistyksen toimialaan kuuluvia asioita. Kokoontumisoikeuden käyttö ei saa aiheuttaa haittaa työnantajan toiminnalle. Kokoontumisoikeudella turvataan työntekijöiden oikeus kokoontua työpaikalla käsittelemään työsuhdeasioita sekä ammatillisia ja työpaikan oloja koskevia asioita. Säännöstä sovelletaan kaikilla työpaikoilla riippumatta siellä työskentelevien työntekijöiden määrästä

Myös työsopimuslain 2 luvun 2 §:ssä (voimaan 1.2.2004) kielletään eri asemaan asettaminen ammattiyhdistystoiminnan perusteella.

Työntekijäin järjestäytymisoikeuden loukkaamisesta säädetään rangaistus rikoslain työrikoksia koskevan 47 luvun 5 §:ssä. Lainkohdan mukaan

"[t]yönantaja tai tämän edustaja taikka työntekijä, joka estää sen, että

1) työntekijä perustaa luvallisen ammatillisen tai poliittisen yhdistyksen tai käyttää oikeuttaan liittyä tai kuulua sellaiseen tai toimia siinä taikka

2) työntekijät tai heidän ammattijärjestönsä asettavat tai valitsevat työpaikalle luottamusmiehen, luottamusvaltuutetun, työsuojeluvaltuutetun tai henkilöstön edustajan konserniyhdistyksessä,

on tuomittava työntekijöiden järjestäytymisvapauden loukkaamisesta sakkoon."

Lisäksi viitataan edellä selostettuun yhdenvertaisuuslakiin.

Kysymys D–F

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

Kysymys G: Vankilatyön olosuhteet

Vankityössä ei ole kysymys työsuhteesta tehdystä työstä vaan julkisoikeudellisesta palveluvelvollisuudesta. Vankeusrangaistusta tai yhdyskuntapalvelusta suorittavan henkilön työhön sovelletaan työturvallisuuslakia (738/2002), jonka sisällöstä on raportoitu aikaisemmin.

1 artiklan 2 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Työsyryjinnän kieltö

Korvaus syrjivästä irtisanomisesta

Työsopimuslain (55/2001) 12 luvun 1 § koskee työnantajan yleistä vahingonkorvausvelvollisuutta työsuhteen aikana. Sen mukaan työnantaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö työsuhteesta tai työsopimuslaista johtuvia velvollisuuksia, on korvattava työntekijälle siten aiheuttamansa vahinko. Vastuu edellyttää työnantajan tahallisuutta tai tuottamusta. Korvausvastuun edellytyksenä on, että työnantajan laista tai sopimuksesta johtuvien velvoitteiden vastainen menettely on ollut hänen asemansa huomioon ottaen moitittavaa ja että tästä on ollut seurauksena vahingon syntyminen työntekijälle.

Korvausvelvollisuus voi syntyä, paitsi työsopimuslaissa säädettyjen velvollisuuksien rikkomisesta, myös työsopimuksessa tai työehtosopimuksessa sovitun tai muussa työoikeudellisessa lainsäädännössä, kuten esim. vuosiloma- tai työaikalaisissa säädetyn velvollisuuden rikkomisesta.

Työnantajan korvattavaksi tulee täysi vahinko eli koko se vahinko, joka työntekijälle on työnantajan menettelystä aiheutunut. Työnantajan maksettavaksi määrättävä korvaus voi koostua aineellisen ja ai-

neettoman vahingon korvaamisesta. Aineellisina vahinkoina voivat tulla korvattaviksi henkilö-, esine- ja varallisuusvahingot. Korvausvelvollisuuden määrää voidaan kohtuullistaa vahingonkorvauslaissa säädetyin periaattein.

Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta työsopimuksen perusteettomasta päättämisestä työntekijälle syntyneen vahingon korvaamiseen, josta säädetään työsopimuslain 12 luvun 2 §:ssä. Mainitun säännöksen sisällön osalta viitataan Suomen hallituksen edelliseen 10. määräaikaisraportin artiklan 8. artiklan 2-kohtaan annettuun vastaukseen.

Syrjinnän seurauksena aiheutuneen vahingon korvaamisesta ks. edellä 1 artiklan 2 kappaletta koskevaan kysymykseen A annettua vastausta.

Yhteisön direktiivien 2000/78/EY ja 2000/43/EY täytäntöönpano

Direktiivit on pantu täytäntöön Suomessa (Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta) yhdenvertaisuuslailla (21/2004), joka tuli voimaan 1. helmikuuta 2004. Lain sisällön osalta ks. edellä 1 artiklan 2 kappaletta koskevaan kysymykseen A annettua vastausta.

Ulkomaisen työvoiman käyttö suomalaisilla aluksilla

Suomen lainsäädäntö ei estä ulkomaalaisten työntekijöiden palkkaamista suomalaiseen alukseen. Yhdenvertaisuuslain (24/2004) voimaan tulon yhteydessä merimieslakiin(423/1978) lisättiin 15a § (24/2004), joka koskee syrjinnän kieltoa ja tasapuolista kohtelua. Säännöstä sovelletaan työsuhteena aikana ja työhön otettaessa. Myöskään suomalaisiin työehtosopimuksiin ei sisälly määräyksiä, jotka oikeuttaisivat syrjimään ulkomaalaisia työntekijöitä. Mainitusta asiasta sopiminen ei ole mahdollista, koska merimieslain 15 a § on pakottavaa oikeutta.

Merimieslain edellyttämä tasapuolinen kohtelu merkitsee sitä, että työsuhteen ehdot ovat samat riippumatta työntekijöiden kansallisesta tai etnisestä alkuperästä tai kansalaisuudesta. Suomalaisella aluksella kaikkien työntekijöiden työsuhteissa noudatetaan suomalaisia työehtoja.

Sen sijaan aluksissa, joissa sovelletaan ulkomaanliikenteen kauppaa-alusluettelosta annettua lakia ((707/1991), voidaan työehtosopimuksella poiketa suomalaisesta työlainsäädännöstä. Edellytyksenä on kuitenkin se, että sopimukset vastaavat Suomen lainsäädännön tasoa ja täyttävät Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten vaatimukset. Tällaisen työehtosopimuksen työnantaja voi tehdä myös ulkomaisen työntekijäyhdistyksen kanssa edellyttäen, ettei ole olemassa samaa työtä koskevaa kotimaista työehtosopimusta. Käytännössä edellä tarkoitettuja työehtosopimuksia ei kuitenkaan ole tehty.

Merilain (674/1994) 6 luvun 1 §:n mukaan suomalaisen kauppaa-aluksen päällikkönä saa toimia vain Suomen kansalainen. EU:ssa on kuitenkin valmisteilla ehdotus jäsenvaltioiden myöntämien merenkulkijoiden pätevyysasiakirjojen tunnustamista koskevaksi direktiiviksi. Riippuen ehdotuksen lopullisesta sisällöstä, tulee direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä mahdollisesti esille kysymys siitä, pitääkö Suomen muuttaa merilakia. Merilain muuttaminen siten, että EU:n toisen jäsenvaltion kansalaiselle annetaan oikeus toimia suomalaisen kauppaa-aluksen päällikkönä riippuu siitä, kuinka paljon kauppaa-aluksen päällikön katsotaan käyttävän julkista valtaa.

Muut näkökohdat, jotka liittyvät työntekijän oikeuteen ansaita elantonsa vapaasti valitsemassaan ammatissa

Asepalveluksen korvaamiseksi vaadittava siviilipalvelus

Suomessa sekä aseellinen että aseeton varusmiespalvelus suoritetaan kasarmioloissa, joissa noudatetaan sotilaskuria ja rajoitetaan ajankäyttöä sekä poissaoloa kasarmista. Siviilipalvelus suoritetaan siviilioloissa, tavallisesti valtion palveluksessa. Työaika on enintään 40 tuntia viikossa. Asevelvollisuuslain muutoksella (19/1998) aseellisen palveluksen palvelusaika muutettiin 180, 270 tai 362 päiväksi. Aseettoman palveluksen palvelusaika pysyi entisellään eli 330 päivänä. Siviilipalvelus kestää 13 kuukautta (395 päivää).

Työministeriö on kahdesti, vuosina 1998 ja 2000, valmistellut siviilipalveluslain muutoksen, jonka mukaan siviilipalveluksen kesto lyhennettäisiin 362 päiväksi. Molemmilla kerroilla eduskunta hylkäsi hallituksen esityksen siviilipalveluksen keston lyhentämisestä.

Eduskunnan päätös perustui muun muassa siihen, että asepalvelus katsotaan sekä fyysisesti että psyykkisesti siviilipalvelusta rasittavammaksi; asepalveluksen päivittäiset työajat ovat pidemmät ja liikkumisvapaus sekä muut henkilökohtaiset vapaudet rajoitetummat. Lisäksi asepalveluksen suorittaneet ovat myöhemmin velvolliset osallistumaan kertausharjoituksiin 40–100 päivän ajan, kun taas siviilipalveluksen suorittaneilla ei vastaavaa velvoitetta ole.

Puolustusministeriön vuonna 2003 tekemän selvityksen mukaan kuitenkin 47,7 % asevelvollisista palveli 180 päivää, 17,2 % 270 päivää ja 35,1 % 362 päivää. Tämän laskelman mukaan suurin osa asevelvollisista – 52,3 % – palvelee vähintään 270 päivää.

Osa-aikatyö

Säännökset työajan ylittämisestä sisältyvät työaikalain (605/1996) 4 lukuun. Lisätyö ja ylityö määritellään lain 4 luvun 1 §:ssä.

Lisätyö ei ole ylityötä. Lisätyötä on työ, joka ylittää työsopimuksella tai työehtosopimuksella sovitun työajan, mutta ei lain mukaista säännöllistä työaika. Kun työaikalain mukainen työaika on 40 t/viikko ja joillakin työpaikalla sovittu työaika on 37,5 t/viikko, on niiden erotus on lisätyöaika. Lisätyötä saa teettää vain työntekijän suostumuksella, jollei siitä ole sovittu työsopimuksessa. Lisätyöajalta saa säännöllisen työajan palkan.

Ylityö on työtä, joka tehdään säännöllisen työajan enimmäismäärän yli. Ylityötä saa teettää vain työntekijän kutakin kertaa varten erikseen antamalla suostumuksella. Työntekijä voi kuitenkin antaa suostumuksensa määräytyksi lyhyehköksi ajanjaksoksi kerrallaan, jos tämä on työn järjestelyjen kannalta tarpeen. Ylityöstä on sovittava tapauskohtaisesti, eikä sitä ole pakko tehdä. Ylityötä saa tehdä ja teettää enintään 138 tuntia neljän kuukauden ajanjaksolla, enintään kuitenkin 250 tuntia kalenterivuodessa. Työ- ja virkaehtosopimuksella voidaan sopia ylityön laskennasta toisin edellyttäen, ettei ylityöjakson pituus ylitä 12 kuukautta.

Ylityöstä maksetaan erillinen korvaus. Vuorokautisen säännöllisen työajan ylittävältä kahdelta ensimmäiseltä tunnilta maksetaan 50 prosentilla ja seuraavilta 100 prosentilla korotettu palkka. Viikoittaisen säännöllisen työajan ja jaksotyön työajan ylittäviltä työtunneilta maksetaan 50 prosentilla korotettu palkka. Ylityöstä maksettava palkka voidaan sopia vaihdettavaksi joko kokonaan tai osittain vastaavalla tavalla korotettuun vapaa-aikaan.

1 artiklan 3 kappale: Maksuttomat työnvälityspalvelut

Kysymys A: Maksuttomien työvoimapalvelujen toteutus

Alueellisina ja paikallisina työvoimaviranomaisina toimivat 15 alueellisen työvoima- ja elinkeinokeskuksen työvoimaosastot sekä tällä hetkellä 147 paikallista työvoimatoimistoa. Muutaman viime vuoden aikana paikallista työvoimatoimistoverkkoa on supistettu yhdistämällä pientoimistoja ja keskittämällä joitakin palvelumuotoja.

Työvoimatoimistot palvelevat henkilöitä, jotka hakevat työtä tai tarvitsevat koulutusta, ammatinvalinnanohjausta, kuntoutusta tai maahanmuuttajien erityispalveluja. Ne tarjoavat myös työvoiman vaihtopalveluja työnantajille. Nämä julkiset palvelut ovat maksuttomia yksittäisille palvelujen käyttäjille, eikä myöskään työnantajilta peritä maksua työnantajapalveluista.

Vuoden 2004 aikana työnhakijoita oli kaikkiaan 804 600 joista työttömiä oli 571 000 henkilöä. Naisten osuus sekä työnhakijoista että työttömistä oli noin 51 %. Alle 25-vuotiaiden osuus sekä työnhakijoista ja työttömistä oli noin 21 %. Työnhakijoista n. 49 % oli alle 50-vuotiaita ja noin 30 % yli 50-vuotiaita. Työttömistä työnhakijoista yli 52 % oli alle 50-vuotiaita. Eniten työnhakijoita oli teollisuuden alalla (20 %) sekä terveydenhuolto- ja sosiaalialalla n (10 %). Työttömistä työnhakijoista suurimmat ryhmät olivat teollisuuden alalla (20 %), hallintoalalla (11 %) sekä teknisellä että terveydenhuolto- ja sosiaalityön aloilla (10 %).

Vuoden 2004 aikana avoimia työpaikkoja oli yhteensä 344 800, joista 141 300 täytettiin työvoimatoimiston hakijoilla. Työpaikkojen keskimääräinen aukioloaika oli 23 vuorokautta. Keskimääräinen työttömyyden päättymisaika oli 16 viikkoa.

Kysymys B: Julkisten työvoimapalvelujen järjestäminen

Työministeriön hallintoasetus uusittiin 4.12.2003. Työministeriön politiikkaosasto vastaa eduskunnan ja valtioneuvoston edellyttämien asioiden valmistelusta. Työministeriön toimeenpano-osasto ohjaa, tukee ja johtaa alue- ja paikallishallintoa työvoimapolitiikkaan liittyvissä asioissa. Hallintopalveluyksikkö tukee politiikka- ja toimeenpano-osaston sekä alue- ja paikallishallinnon toimintaa ja vastaa siviilipalvelun hallinnoinnista.

Työvoima- ja elinkeinokeskusten tulostavoitteiden laadinnasta vastaavat työ-, kauppa- ja teollisuus- sekä maa- ja metsätalousministeriöt. Työministeriö neuvottelee tulostavoitteet alueorganisaation eli TE-keskusten työvoimaosastoja kanssa, jotka puolestaan neuvottelevat tulostavoitteet paikallisorganisaation eli työvoimatoimistojen kanssa. Tulohajaus mahdollistaa sen, että maan eri osien elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden erityispiirteet voidaan ottaa huomioon.

Työvoimatoimistojen ohjaus kuuluu työministeriölle, joka osoittaa TE-keskuksille resurssit myönnettäviksi työvoimatoimistoille. Resursseja jaettaessa voidaan näin ottaa huomioon alueellisia ja paikallisia työvoimapolitiittisia muutoksia.

Työvoimatoimistojen toimintamalleja koskeva päätöksenteko on delegoitu paikallistasolle. Keskeiset työvoimapalvelut ja aktiiviohjelmat sekä työnhakijalle että työnantajille toteutetaan kuitenkin pääsääntöisesti samalla tavalla koko maassa.

Kysymys C: Maksuttomien työväilypalveluiden yhteensovittamiseksi toteutetut toimenpiteet

Työministeriö kerää säännöllisesti tietoa sekä yksityisten työnvälitysten että työvoiman vuokrausta harjoittavien yritysten toiminnasta. Tulokset analysoidaan sekä valtakunnallisella, alueellisella että paikallisella tasolla. Työmarkkinaosapuolia informoidaan tuloksista. Tiedot käytetään yhteistyön kehittämiseksi.

Kysymys D: Työnantajien ja työntekijöiden edustajien osallistuminen työnvälityspalveluiden järjestämiseen ja tarjoamiseen

Työmarkkinajärjestöt osallistuvat työministeriön sekä työhallinnon alue- ja paikallishallinnon yhteydessä toimivien neuvoa antaviin elimiin. Työhallintoa koskevista organisaation kehittämishankkeista, työvoimapolitiikan toimeenpanoon liittyvistä hankkeista ja mm. lakialoitteista keskustellaan työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Kysymys E: Lainsäädännölliset ja hallinnolliset takeet sille, että työnvälityspalvelut ovat kaikkien käytävissä

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002) mukaan työvoimaviranomainen järjestää tai hankkii julkisena työvoimapalveluna työnvälityspalveluja, työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta ja muita ammatillisen kehittymisen palveluja sekä edistää työttömien työllistymistä työllistämistuen avulla. Julkinen työvoimapalvelu on maksutonta, ellei jäljempänä tai muussa laissa taikka valtion maksuperustelain (150/1992) nojalla annetussa työministeriön asetuksessa toisin säädetä. Julkiset työvoimapalvelut ovat aina maksuttomia työvoimatoimiston henkilöasiakkaille. Työnantajalle maksuttomia ovat työnvälityspalvelut.

1 artiklan 3 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Pyyntö saada ajantasaista tietoa työvoimatoimistojen markkinaosuudesta

Työvoimatoimistojen työpaikkojen täyttymiseen liittyvän markkinaosuuden arviointi perustuu neljännesvuosittain tehtävään työnantajahaastatteluun. Arvioiden mukaan työvoimatoimistoihin ilmoitetaan noin 63 % avoimista työpaikoista. uusista työpaikoista noin 40 % täyttyy työvoimatoimistojen hakijoilla. Vastaava osuus 1990 luvulla oli noin 55 %. Vähentyminen selittyy osaltaan muuttuneilla työnhakukäytännöillä kuten sähköisten työnhakukanavien omaehtoisella käyttämisellä, jolloin täytetty työpaikka ei enää tilastoidu työvoimatoimiston hakijalla täytetyksi paikaksi.

5 ARTIKLA: JÄRJESTÄYTYMISOIKEUS

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

5 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1

Valitut ammattiyhdistysedustajat

Työsopimuslain (55/2001) 13 luvun 3 §:n mukaan työntekijät, joilla ei ole työnantajaa työehtosopimuslain nojalla sitovassa työehtosopimuksessa tarkoitettua luottamusmiestä, voivat valita keskuudestaan luottamusvaltuutetun. Lisäksi työntekijät voivat erikseen enemmistöpäätöksin valtuuttaa luottamusvaltuutetun edustamaan heitä valtuutuksessa määrätyissä työsuhteita ja työoloja koskevissa asioissa. Luottamusvaltuutetulla on oikeus saada laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi tarpeelliset tiedot sekä riittävästi vapautusta työstään. Työnantajan on korvattava tästä aiheutuva ansion menetys. Muiden tehtävien hoitamiseksi luottamusvaltuutetulle annettavasta työstä vapautuksesta ja ansion menetyksen korvaamisesta on sovittava työnantajan kanssa. Luottamusvaltuutetun irtisanomissuojasta säädetään työsuopimuslain 7 luvun 10 §:ssä.

Korkeimman oikeuden edellisen työsuopimuslain(320/1970) 53 §:stä omaksuman tulkinnan mukaan (KKO 1993:163) kaikilla työntekijöillä tai henkilöstöryhmillä ei ole mahdollisuutta valita työnantajaa sitovasti itselleen edustajaa esimerkiksi siksi, että jonkun henkilöstöryhmän työehdoista ei ole tehty työehtosopimusta. Tämän vuoksi uudessa työsuopimuslain (55/2001)13 luvun 3 pykälässä säädetään, että näissä ja myös niissä tapauksissa, joissa työehtosopimuksessa ei ole määräyksiä luottamusmiehestä, työntekijöillä on oikeus valita keskuudestaan edustaja, jota erotukseksi työehtosopimukseen perustuvas- ta luottamusmiehestä nimitetään luottamusvaltuutetuksi.

Luottamusvaltuutettu valitaan henkilöstöryhmittäin, joita ovat lähinnä lain yhteistoiminnasta yrityksissä (725/1978) mukaan määräytyvät henkilöstöryhmät. Siten esimerkiksi yrityksen ylemmillä toimihenkilöillä olisi oikeus valita keskuudestaan luottamusvaltuutettu, vaikka heidän työsuhteissaan ei olisikaan sovellettava työehtosopimusta tai siinä ei olisi määräyksiä luottamusmiehestä tai vastaavasta edustajas- ta.

Luottamusvaltuutettu on toissijainen työehtosopimuksessa tarkoitettuun luottamusmieheen nähden kuten ILO:n yleissopimuksen n:o 135 5 artiklassa edellytetään. Suomi on ratifioinut yleissopimuksen vuonna 1975. Jos työntekijöillä siis on työehtosopimuksen perusteella valittu luottamusmies, ei luotta- musvaltuutettua voida valita erikseen.

Työehtosopimusten yleissitovuus

Lain työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamisesta (2001/56) 1 §:n mukaan työehtosopimusten yleissitovuuden vahvistamisesta päättää vahvistamislautakunta. Sopimus on yleissitova, jos sopimusta pidetään asianomaisella alalla edustavana. Edustavuutta arvioidaan työehtosopimuksen soveltamisen yleisyyttä mittaavilla tilastotiedoilla, alan sopimustoiminnan vakiintuneisuudella ja sopijapuolten järjes- täytymisasteella. Työehtosopimusta pidetään edustavana jo yksinomaan sillä perusteella, että noin puo- let alan työntekijöistä työskentelee järjestäytyneen työnantajan palveluksessa.

Eräitä työehtosopimuksia on vahvistettu yleissitoviksi, vaikka niitä ei ole voitu pitää edustavina pelkäs- tään tilastotietoihin perustuvassa tarkastelussa. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi rakennusalan työehto- sopimus, maaseutuelinkeinojen työehtosopimus sekä kuorma-autoalan työehtosopimus, joita koskevissa päätöksissä on kiinnitetty huomiota myös liityntäsopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden määrään,

alan työehtosopimustoiminnan vakiintuneisuuteen ja yleiseen järjestäytymisasteeseen puolin ja toisin. Kahdessa ensin mainitussa on lisäksi kiinnitetty huomiota siihen, että yleissopimusta on aikaisemmin yleisesti pidetty yleissitovana.

Työmarkkinajärjestöjen kommentteja

Suomen Yrittäjät katsoo työsopimuslain (55/2001) asettavan työnantajat eriarvoiseen asemaan, koska vain työnantajaliittoon kuuluvilla työnantajilla on oikeus poiketa työsopimuslain määräyksistä työehtosopimuksella. Yleissitovaan työehtosopimukseen sidottu, työnantajaliittoon kuulumaton työnantaja voi poiketa työsopimuslain säännöksistä vain siinä tapauksessa, ettei niiden soveltaminen edellytä paikallista sopimista. Tämän seurauksena työehtosopimuksen solmineeseen työnantajajärjestöön kuuluvilla työnantajilla on eri työehtosopimusten perusteella laajempi sopimusvapaus kuin niillä työnantajilla, jotka eivät kuulu sopimuksen solmineeseen työnantajajärjestöön. Tällä on vaikutusta työnantajan järjestäytymisvapauteen, koska liittoon kuulumattomat työnantajat ovat lainsäädännön tasolla heikommassa asemassa.

Järjestö toteaa edelleen, että työsopimuslain paikallista sopimista koskevat säännökset tarkoittavat käytännössä sitä, etteivät järjestäytymättömät työnantajat voi tehdä sellaisia työntäjän kannalta edullisia ratkaisuja, joita työnantajan ja työntekijän välillä järjestäytyneessä kentässä voidaan tehdä. Se huomauttaa myös, että vaikka eduskunnan perustuslakivaliokunta työsopimuslain säätämisen yhteydessä totesikin, ettei laista johtuvaa yhdistymisvapauden rajoittamista voida pitää liiallisena, koska laki pyrki suojaamaan työntekijää, tulisi työehtosopimuskäytännön kehittymistä seurata negatiivisen yhdistymisvapauden suhteen.

Suomen Yrittäjät haluaa kiinnittää huomiota työsopimuslain säännöksiin työehtosopimusten yleissitovuudesta sekä niiden vaikutukseen järjestäytymisvapauteen. Työsopimuslain 13:7 §:ssä on säädetty työehtosopimusosapuolten oikeudesta poiketa työehtosopimuksella työsopimuslain tietyistä määräyksistä. Työsopimuslain 13:8 §:n mukaan myös työnantajaliiton ulkopuolinen työnantaja, jonka on lain 2:7 §:n nojalla noudatettava yleissitovaa työehtosopimusta, saa noudattaa näitä työsopimuslaista poikkeaviakin määräyksiä, kunhan niiden soveltaminen ei edellytä paikallista sopimista. Toisin sanoen työnantajaliittoon kuulumattomalla työnantajalla ei ole yhtäläistä oikeutta sopia työntekijöidensä kanssa työehtosopimuksesta poikettavaksi. Työsopimuslaissa tämä sopimisoikeus annetaan vain työnantajaliittoon kuuluville työnantajille.

Järjestäytymisvapauden näkökulmasta työsopimuslain 13:8 § asettaa työnantajat eriarvoiseen asemaan. Työehtosopimuksen solmineen työnantajajärjestön jäsenenä oleva työnantaja saa useiden työehtosopimusten perusteella laajemman sopimusvapauden ja mahdollisuuden noudattaa edullisempia työsuhteen ehtoja kuin sellainen työnantaja, joka ei ole sopimuksen solmineen työnantajajärjestön jäsen. Tämänkaltaisen sääntely vaikuttaa työntekijien vapauteen olla järjestäytymättä, koska se asettaa työnantajaliittoon kuulumattomat työnantajat lainsäädännön tasolla heikompaan asemaan kuin työnantajaliittojen jäsenet.

Kuten sosiaalisessa peruskirjassa myös Suomen perustuslaissa on turvattu järjestäytymisvapaus, joka sisältää myös vapauden olla kuulumatta yhdistykseen. Tämä velvoittaa muiden ohella viranomaisia ja lainsäätäjää. Työsopimuslain paikallista sopimista koskevat säännökset tarkoittavat käytännössä sitä, että järjestäytymättömät työnantajat eivät saa hyväkseen sellaisia työntäjän kannalta edullisia ratkaisuja, joista järjestäytyneessä kentässä voidaan työntekijän ja työntekijän välillä sopia. Työsopimuslakia säädettäessä eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi, että työsopimuslaista johtuvaa yhdistymisvapauden rajoittamista ei voida kuitenkaan pitää liiallisena huomioon ottaen työlainsäädännön tavoitteena oleva työntekijöiden suojelu (PeVL 41/2000). Valiokunta kuitenkin edellytti, että työehtosopimuskäytännön kehittymistä on seurattava etenkin negatiivisen yhdistymisvapauden kannalta.

6 ARTIKLA: KOLLEKTIIVINEN NEUVOTTELUOIKEUS

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

6 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1

3 kappale: Sovittelu ja välitys

Työriitoja koskevien tietojen osalta ks. liite 4.

4 kappale: Yhteistoimet

Sallitut yhteistoimien tavoitteet

Valtion virkaehtosopimuslaissa (664/1970) säädetään virkamiesten velvoitteesta turvata työrauha ja heidän oikeudestaan työtaisteluun. Tämän lain mukaan ainoa sallittu voimassa olevaa palvelussuhdetta koskeva työtaistelutoimenpide on työnsulku tai lakko. Työnsulun julistamisesta päättää valtion neuvotteluviranomainen eli valtiovarainministeriö, ja virkamiesyhdistyksen julistamasta lakosta päättää virkamiesyhdistys.

Työtaistelun on oltava täydellinen; lakossa olevien virkamiesten on pidättäydyttävä kaikista virkatehtävistään (esim. osalakot, ylityökiellot ja hidastuslakot ovat kiellettyjä). Keskeiset palvelut on kuitenkin hoidettava täydellisyyden vaatimuksesta huolimatta, vaikka nämä palvelut kuuluisivatkin lakon alaisuuteen. Lisäksi lakko on kohdistettava toiseen neuvotteluosapuoleen ja sen tarkoituksena on oltava työriitaan vaikuttaminen.

Lakko voidaan julistaa tarkoituksena tukea sellaisiin asioihin liittyvää tavoitetta, joista virkaehtosopimuksen osapuolet voivat valtion virkaehtosopimuslain mukaan sopia keskenään. Siten lakko voidaan julistaa myös pyrittäessä tavoitteisiin, jotka liittyvät kyseisen lain mukaisesti sovittaviin ehtoihin perustuviin palvelussuhteisiin, vaikkei lakon julistava osapuoli pyrkisikään virkaehtosopimuksen aikaansaamiseen. Työriita voidaan ratkaista myös muutoin kuin tekemällä uusi virkaehtosopimus esimerkiksi asioissa, jotka kuuluvat kyseisen lain mukaan valtion toimivaltaan.

Työtaistelu ei kuitenkaan saa koskea voimassa olevaa virkaehtosopimusta, eikä työtaisteluun siten voida ryhtyä voimassa olevalla virkaehtosopimuksella sovittujen asioiden tukemiseksi. Lakko voidaan julistaa tarkoituksena painostaa työnantajaa tekemään uusi virkaehtosopimus sopimuksettomassa tilassa.

Hakukiellon ja boikotin kaltaiset toimet, jotka eivät koske voimassa olevaa palvelussuhdetta, ovat sallittuja työtaistelutoimia.

Muut kuin sopimuksenvaraiset asiat, joita ei missään olosuhteissa saa tukea työtaistelutoimin

Joistakin lailla määritellyistä asioista ei voida sopia virkaehtosopimuksin. Ensinnäkään lakkoa ei saa toimeenpanna tarkoituksena tukea tavoitteita, jotka eivät kuulu palvelussuhteen määritelmän alaan. Toiseksi lakkoa ei saa toimeenpanna sellaisten palvelussuhteen ehtojen saavuttamiseksi, jotka on valtion virkaehtosopimuslaissa määritetty kielletyiksi työtaistelutoimien kohteiksi, vaikka kyseinen asia voitaisiinkin katsoa virkamiesten palvelussuhteen ehdoksi.

Pääosaan muista kuin sopimuksenvaraisista asioista liittyy joko suoraan tai välillisesti poliittisten elinten (eduskunnan, kunnanvaltuustojen jne.) tai hallintovirkamiesten oikeus päättää julkishallinnon, sen organisaatioiden, rakenteiden ja alojen yleisistä ja erityisistä tavoitteista sekä palkattavien työntekijöiden määrästä ja lajista. Toisin sanoen nämä asiat kuuluvat suurimmalta osaltaan työnantajan yksinomaiseen toimivaltaan myös yksityissektorilla.

Sopimuksenvaraiset asiat, joita voidaan tukea lakolla sopimuksettomassa tilassa

Valtion virkaehtosopimuslaissa ei ole määritelty yksityiskohtaisesti sopimuksenvaraisia palvelussuhteen ehtoja, lukuun ottamatta sitä, että muut kuin sopimuksenvaraiset asiat on suljettu lain soveltamisalan ulkopuolelle. Virkaehtosopimukset koskevat pääasiassa asioita, jotka liittyvät niihin rahallisiin ja sosiaalisiin etuuksiin, joihin virkamiehet ovat oikeutettuja palvelussuhteensa perusteella. Siten asiat, jotka koskevat valtionhallinnon organisointia ja valtiota työnantajana, jäävät virkaehtosopimusten soveltamisalan ulkopuolelle.

Virkaehtosopimuksilla sovitaan pääasiassa palkoista ja erityyppisistä palkanlisistä, työajoista – lukuun ottamatta työaikajärjestelyjä sekä työaikojen jakamista ja ajoittamista –, vuosiloman pituudesta ja lomajan palkasta, terveydenhuollon korvauksista, tapaturmakorvauksen maksamisen ehdoista, virkamiesten luontoiseduista sekä heille virkatehtävien hoidosta aiheutuneiden kulujen korvaamisesta.

Poliittisen työtaistelun osalta on huomattava, että virkamiehet ovat periaatteessa velvollisia noudattamaan politiikkaa, jonka kyseisen hallinnonalan ministeriö katsoo sopivaksi. Siksi ei pidetä sopivana, että virkatehtäviään suorittamaan velvolliset virkamiehet osallistuvat työtaistelutoimiin poliittisen tavoitteen saavuttamiseksi. Sama perustelu koskee kieltoa osallistua myötätuntolakkoihin. Lisäksi on huomattava, että poliittisilla työtaisteluilla usein pyritään vaikuttamaan muihin kuin sopimuksella määrittäviin asioihin, ja niillä voi olla muita tavoitteita kuin vastapuolen painostaminen työriidassa.

Suomessa virkamiehet saivat työtaisteluoikeuden ja työnantajat vastaavan oikeuden käyttää työnsulkua vuonna 1970. Neuvotteluosapuolten yhdessä muodostama virkariitalautakunta tutkii ne mahdolliset riskit, joita suunniteltu työtaistelu voi aiheuttaa yhteiskunnalle. Lakko-oikeudesta huolimatta julkisen sektorin lakot olivat epätavallisia vielä 70-luvulla, mutta yleistyivät 80- ja 90-luvuilla, kun esimerkiksi sairaanhoitajat, lääkärit, opettajat ja virkamiehet ryhtyivät työtaistelutoimiin.

Monivuotisiin työ- ja virkaehtosopimukseen johtavien tulopoliittisten sopimusten (Tupo-sopimusten) ansiosta ammattiyhdistysten toimeenpanemat lakot ovat käyneet melko harvinaisiksi.

Kenellä on oikeus yhteistoimiin

Valtion virkaehtosopimuslain 8 artiklan 1 kappaleen mukaan virkamies ei saa ryhtyä muuhun voimassa olevaa palvelussuhdetta koskevaan työtaistelutoimenpiteeseen kuin työnsulkuun tai lakkoon. Virkaehtosopimuksen voimassaolon päätyttyä lakolla saa tukea ainoastaan sellaisia vaatimuksia, joista kyseisen lain mukaan voidaan sopia virkaehtosopimuksilla. Virkaehtosopimuksen voimassa ollessa ei saa ryhtyä voimassa olevaa virkaehtosopimusta koskevaan työtaisteluun. Kiellettyjä ovat myös muita kuin sopimuksenvaraisia asioita tukevat lakot. Näitä rajoituksia noudattaen sopimuksenvaraisia asioita voidaan tukea lakolla, jos tavoitteena ei ole uuden virkaehtosopimuksen aikaansaaminen.

Valtion virkaehtosopimuslain 8 artiklan 4 kappaleen mukaan virkamies ei saa osallistua lakkoon muutoin kuin siihen ryhtyneen virkamiesyhdistyksen päätöksen perusteella. Kyse ei kuitenkaan ole lakko-oikeuden rajoittamisesta vaan julkisten palvelujen jatkuvuuden turvaamisesta.

Koska järjestäytymisaste on Suomessa korkea (noin 95 %) ja koska työmarkkinaosapuolet voivat toimia varsin itsenäisesti ja työmarkkinoita säännellään lähes kokonaisuudessaan työ- ja virkaehtosopimuksin, on loogista, että lakko-oikeudesta päättävät organisaatiot.

Järjestäytymättömät henkilöstöryhmät voivat julistaa lakon muodostamalla ammattiyhdistyksen lakkoa varten. Järjestäytymisoikeus ja oikeus järjestäytymättömyyteen sekä lakko-oikeus on tunnustettu ja suojattu lainsäädännöllä.

Työmarkkinajärjestöjen huomautuksia

Suomen Yrittäjät on huolissaan siitä, että työehtosopimuksilla sopiminen on enenevästi siirtynyt järjestöiltä työpaikoille, vaikka lainsäädäntö edellä mainitulla tavalla rajoittaa työpaikkatason sopimismahdollisuuksia. Suomen Yrittäjät toteaa, että Suomen noin 120 000 työnantajayrityksestä arviolta 20 000 (17 %) kuuluu johonkin työehtosopimuksen solmineeseen työnantajayritykseen.

Peruskirjan 6 artikla käsittelee oikeutta tehdä työehtosopimuksia. Suomen raporttiluonnoksessa on selostettaessa sopimuskäytännön kehittymistä todettu muun ohella, että sopimismahdollisuuksia on työehtosopimuksilla enenevästi siirretty järjestöiltä työpaikkatasolle. Tässä yhteydessä on Suomen Yrittäjien mielestä syytä todeta, että lainsäädäntömme kuitenkin rajoittaa edellä mainituin tavoin työpaikkatason sopimismahdollisuuksia, ja että lukumääräisesti suomalaisista työnantajista normaalisitovien työehtosopimusten ja sitä kautta paikallisen sopimisen piirissä on vain vähemmistö; Suomen noin 120 000 työnantajayrityksestä arviolta noin 20 000 kuuluu johonkin työehtosopimuksen solmineeseen työnantajayhdistykseen.

7 ARTIKLA: LASTEN JA NUORTEN OIKEUS SUOJELUUN

Tämän artiklan osalta viitataan aikaisempiin raportteihin.

12 ARTIKLA: OIKEUS SOSIAALITURVAAN

12 artiklan 1 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän luominen ja ylläpito

Tämän raportin liitteenä on kaksi sosiaali- ja terveysministeriön julkaisua raportin kattamalta ajanjaksoilta. Julkaisut koskevat sosiaaliturvan tilannetta ja sen viimeaikaisia suuntauksia. (Finnish Social Protection 2002 - Publications 2004:10; Trends in Social Protection in Finland 2003 - Publications 2003:17).

Sosiaaliturvajärjestelmässä ei tapahtunut suuria rakenteellisia muutoksia vuosina 2002 – 2004. Työeläkeuudistus ja sairausvakuutuslain uudistus tulivat voimaan 1.1.2005. Muutoksia kuvataan artiklan 12 kohtaa 3 koskevassa osiossa. Näiden uudistusten vaikutukset kohdistuvat vasta seuraavalle raportointijaksolle.

12 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Ansionmenetystä korvaavien etuuksien taso

Ansionmenetystä korvaavina etuuksina voidaan pitää työttömyyskorvauksen peruspäivärahaa ja ansiopäivärahaa, sairausvakuutuksen sairauspäivärahaa ja vanhempainpäivärahoja sekä tapaturmavakuutuksen työtaturmakorvausta.

Työttömän toimeentulon turvaavat pääasiassa työttömyyspäiväraha tai työmarkkinatuki. Uusi työttömyysturvalaki (1290/2002) astui voimaan 1.1.2003.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan kahden järjestelmän kautta. Työttömyyskassoihin kuulumattomat voivat saada Kelalta peruspäivärahaa. Työttömyyskassojen jäsenet voivat saada omasta kassastaan ansioon suhteutettua päivärahaa.

Peruspäivärahaa voi saada Suomessa asuva työssäoloehdon täyttävä 17 – 64 -vuotias työtön, joka on työmarkkinoiden käytettävissä. Ansiopäivärahan saamisen edellytyksenä on lisäksi työttömyyskassan jäsenyys vähintään työttömyyttä edeltäneiden 10 kuukauden ajalta.

Päivärahaa hakevan henkilön on täytettävä työssäoloehto. Ehto täyttyy, kun henkilö on ollut palkkatyössä 43 viikkoa työttömyyttä edeltäneiden 28 kuukauden aikana tai, jos hän on saanut työttömyyspäivärahaa 1.1.1997 tai sen jälkeiseltä ajalta ja on ollut palkkatyössä 34 viikkoa työttömyyttä edeltäneiden 24 kuukauden aikana. Yrittäjän työssäoloehto täyttyy, kun hän on toiminut yrittäjänä vähintään kaksi vuotta työttömyyttä edeltäneiden neljän vuoden aikana ja yritystoiminta on ollut riittävän laajaa.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan enintään 500 työttömyyspäivältä ja enintään viideltä päivältä viikossa. Ikääntyneille työttömille voidaan päivärahaa maksaa 500 päivän jälkeenkin ns. lisäpäiviltä. Jos ennen vuotta 1950 syntynyt työtön työnhakija täyttää 57 vuotta ennen kuin hänelle on maksettu työttömyyspäivärahaa 500 päivää, päivärahaa maksetaan joko sen kalenterikuukauden loppuun, jolloin hän täyttää 60 vuotta tai kunnes 500 päivää tulee täyteen (ns. lisäpäivät), jolloin hän voi hakea työttömyyseläkettä. Vuona 1950 tai sen jälkeen syntyneelle työnhakijalle, joka täyttänyt 59 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan umpeutumista, voidaan maksaa palkansaajan ansiopäivärahaa tai peruspäivärahaa 65 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun. Edellytyksenä on lisäksi, että henkilö on enimmäisajan täytyessä ollut työssä vähintään 5 vuotta viimeisen 20 vuoden aikana.

Ansiopäiväraha muodostuu perusosasta ja palkan mukaan määräytyvästä ansio-osasta. Ansiopäivärahan perusosa on peruspäivärahan suuruinen, 23,24 euroa päivässä. Ansio-osa on 45 prosenttia päiväpalkan

ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkka on suurempi kuin 2 091,60 euroa, ansio-osa on ylittävistä päiväpalkasta 20 prosenttia. Ansiopäivärahan korotettua ansio-osaa maksetaan henkilölle, joka on hankkinut ennen työttömyyden alkamista vähintään 20 vuotta työssäoloaikaa ollut viisi vuotta palkan-saajakassan jäsenenä ja joka on irtisanottuna tuotannollisista tai taloudellisista syistä. Korotettua ansio-osaa voidaan maksaa enintään 150 päivältä. Korotettu ansio-osa on 55 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkka on suurempi kuin 2 091,60 euroa, ansio-osa on ylittävistä päiväpalkasta 32,5 prosenttia. Yritystoimintaa harjoittaneen henkilön ansioon suhteutettu päiväraha määrätään sen työtulon perusteella, jonka mukaan yrittäjä on vakuuttanut itsensä yrittäjäkassassa enintään kahden vuoden ajan ennen työttömyyttä. Ansiopäivärahaan voidaan lisätä peruspäivärahaa vastaava lapsikorotus.

Työmarkkinatukea voi saada viideltä päivältä viikossa Suomessa asuva 17 - 64 -vuotias työtön työnhakija, joka tarvitsee taloudellista tukea eikä ole ollut työssä 10 kuukautta työttömyyttä edeltäneiden 28 kuukauden aikana. Jos hakija on jo saanut työttömyyspäivärahaa (perus- tai ansiopäivärahaa) 500 päivän enimmäisajan, hän voi saada työmarkkinatukea. Jos 17-vuotiaalla hakijalla ei ole ammatillista koulutusta, hänelle voidaan maksaa työmarkkinatukea vain, jos hän on työvoimakoulutuksessa tai työharjoittelussa. 18–24 -vuotiaalle hakijalle, jolla ei ole ammatillista koulutusta, voidaan maksaa työmarkkinatukea edellisen lisäksi myös, jos hän ei ole kieltäytynyt työvoimatoimiston tarjoamasta työstä tai koulutuksesta eikä ole jättänyt hakeutumatta hänelle soveltuvaan ammatilliseen koulutukseen.

Vuonna 2005 täysi työmarkkinatuen tai peruspäivärahan määrä on 23,24 euroa päivässä, jonka lisäksi on mahdollista saada lapsikorotusta alle 18-vuotiaista lapsista. Lapsikorotus on yhdestä lapsesta 4,40 euroa päivässä, kahdesta lapsesta yhteensä 6,44 euroa päivässä ja kolmesta tai sitä useammasta lapsesta yhteensä 8,34 euroa päivässä.

Vuoden 2005 alusta alkaen työttömyysturvajärjestelmä laajeni koskemaan yli 65-vuotiaita. Uudistuksen johdosta työttömyyseläke eläkeuotona lakkaa 1950 jälkeen syntyneiden osalta. Yli 65-vuotiaalla henkilöllä on oikeus työttömyysetuuteen hänen työnsä keskeytyessä lomautuksen, sääesteen tai toisten työntekijöiden työtaistelutoimenpiteen vuoksi. Työttömyysetuus myönnetään näissä olosuhteissa enintään siihen asti, kunnes henkilö täyttää 68 vuotta. Mikäli yli 65-vuotiaan henkilön työ ei keskeydy, vaan työsuhde päättyy, hänen toimeentulonsa turvataan työeläke- ja kansaneläkejärjestelmästä.

Työttömyyspäivärahaa ja työmarkkinatukea maksetaan viideltä päivältä viikossa ja ne ovat verotettavaa tuloa. Seuraavat luvut ovat bruttolukuja ja maksettaessa niistä tehdään ennakonpidätykset.

Työttömyyskorvauksen peruspäiväraha (minimimäärä, tasasuuruinen) euroa/päivä

2002: 22,75

2003: 23,02

2004: 23,16

Työttömyyskorvauksen ansiopäiväraha: vähintään mahdollisella lapsikorotuksella korotetun peruspäivärahan suuruinen eli sama kuin yllä (minimi) e/pv

2002: 22,75

2003: 23,02

2004: 23,16

Keskimääräinen ansiopäiväraha e/pv

2002: 41,3
2003: 43,8
2004: 45,2

Sairauspäiväraha (minimi) e/pv

2002: 10,09
2003: 11,45
2004: 11,45

Sairauspäiväraha (keskimääräinen) e/pv

2002: 41,1
2003: 42,1
2004: 43,3

Vanhempainpäiväraha (minimi) e/pv

2002: 10,09
2003: 11,45
2004: 11,45

Vanhempainpäiväraha (keskimääräinen) e/pv

2002: 34,7
2003: 37,3
2004: 39,0

Työtapaturmakorvaus:

Tapaturmavakuutuslaitosten liiton ylläpitämistä virallisista työtapaturmatilastoista ei ole saatavissa tietoa päivärahojen vähimmäis- tai keskimääräisestä tasosta.

Työtapaturmasta maksettava päiväraha on ensimmäisen neljän viikon ajalta yhtä suuri kuin työnantajan maksama sairausajan palkka ja korvaus maksetaan tältä osin työnantajalle. Jos sairausajan palkkaa ei makseta, päivärahan suuruudesta on erityissäännökset tapaturmavakuutuslaissa (608/1948). Tällöinkin korvaus määräytyy työntekijän ansioiden mukaan. Neljän viikon jälkeen päivärahan määrä on 1/360 osa työntekijän vuosityöansiosta. Vuoden kuluttua työtapaturman sattumisesta aletaan maksaa tapaturmaeläkettä. Vähimmäisvuosityöansio on 9 470 euroa (v. 2005). Päiväraha ja tapaturmaeläke maksetaan pääsääntöisesti tämän vähimmäisvuosityöansion perusteella. Vähimmäisvuosityöansiota tarkistetaan indeksillä tapaturmavakuutuslain mukaisesti.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahaa maksettiin 98 404 äidille ja 46 947 isälle vuonna 2003. Äitiysavustuksia sai 56 497 äitiä vuonna 2004.

12 artiklan 2 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän pitäminen tyydyttävällä tasolla

Hallitus toteaa, että sosiaaliturvajärjestelmän tasoa on pyritty kehittämään raportointijaksolla ja siihen tehdyt muutokset ovat järjestelmän tasoa korottavia ja sen toimivuutta parantavia.

Selvitys siitä, millä tavoin Suomen sosiaaliturvalainsäädäntö täyttää Euroopan sosiaaliturvakoodin vaatimukset, on vielä kesken. ILO:n sopimuksen nro 102 edellyttämä lainsäädännön taso ei kuitenkaan poikkea olennaisesti Euroopan sosiaaliturvakoodin edellyttämästä tasosta.

Järjestelmän taso vuonna 2003:

Äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahan vähimmäistaso nousi vuonna 2003 11,45 euroon/päivä (v. 2005 alusta lukien 15,20 e/pv). Vastaava korotus tulee sairauspäivärahan ja kuntoutusrahan vähimmäismäärään. Vanhempainpäivärahan määräytymisperusteita muutettiin niin että työttömän henkilön jäädessä perhevapaalle päiväraha on vähintään työttömyysturvaetuuden suuruinen.

Lääkkeiden kertaostojen omavastuuosuudet nousivat vuoden 2003 alusta. Peruskorvattavien lääkkeiden omavastuuraja nousi 8,41 eurosta 10 euroon ostokertaa kohti. Erityiskorvattavien lääkkeiden omavastuu nousi 4,2 eurosta 5,0 euroon. Vuotuinen lääkekorvauskatto nousi elinkustannusindeksin verran 594,02 eurosta 601,15 euroon.

Työeläkkeet ja muut TEL-indeksiin sidotut etuudet nousivat 1.1.2003 alusta noin 2,4 prosenttia. Vanhuuseläkeläisten eläkkeet nousivat noin 1,7 prosenttia. Vuoden 2003 TEL-indeksiluvut ovat alle 65-vuotiailla 2103 ja yli 65-vuotiailla 2002. Lapsilisiä, lasten kotihoidon tukea ja yksityisen hoidon tukea ei ole sidottu indeksiin.

Toimeentulotuen perusosa nousi 1,2 prosenttia. Omaishoidon tukena maksettavia hoitopalkkioita korotettiin 2,4 prosenttia.

Järjestelmän taso vuonna 2004:

Lapsilisiä korotettiin. Ensimmäisestä lapsesta lapsilisiä on 100 euroa kuukaudessa (90 e vuonna 2003). Toisesta lapsesta lapsilisiä on 110,50 euroa, kolmannesta lapsesta 131 euroa, neljännessä lapsesta 151,50 euroa ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 172 euroa kuukaudessa. Yksinhuoltajan lapsesta lapsilisiä maksetaan korotettuna 36,60 eurolla kuukaudessa.

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetussa laissa tarkoitettu osittainen hoitoraha nousi 70 euroon. Oikeus osittaiseen hoitorahaan laajeni koskemaan perusopetuksen ensimmäisen ja toisen vuoden opetukseen osallistuvan lapsen vanhempia. Lisäksi oikeus osittaiseen hoitorahaan on vanhemmilla, joiden lapsi osallistuu esiopetukseen. Osittaisella hoitovapaalla tarkoitetaan päivittäisen tai viikoittaisen työajan lyhennyksen toteuttavaa hoitovapaata.

Työmarkkinatuen tarveharkintaa lievennettiin. Tuen tarvetta harkittaessa otetaan huomioon henkilön omat tulot kokonaan ja puolison tulot 536 euron ylittävältä osalta. Puolison tuloja koskeva vähennys nousi näin ollen 236 eurosta 536 euroon.

12 artiklan 2 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Komitean pyytämiä tietoja ei valitettavasti tällä hetkellä ole saatavilla.

12 artiklan 3 kappale: Sosiaaliturvajärjestelmän tason nostaminen

Sosiaaliturvan tason nostoon tähtäävät toimet vuonna 2003

Työttömyysturvajärjestelmää uusittiin 1.1.2003 voimaan tulleella uudella työttömyysturvalailla (1290/2002). Työttömyysturvaa pyritään kehittämään paremmin työssä jaksamista ja työllistymistä tukevaan suuntaan.

Ansiosidonnaiselle työttömyyspäivärahalle pääsy helpottui uudistuksen myötä. Päivärahan uusimiseksi vaadittava työssäoloehto on nyt kahdeksan kuukautta (eli 34 viikkoa) entisen kymmenen kuukauden sijaan. Muiden työttömyysturvaa hakevien kohdalla työssäoloehto pysyy kymmenessä kuukaudessa (43 viikkoa). Heidän kohdallaan työssäoloehdon täyttymisen tarkastelujaksoa pidennetään kuitenkin kahteen vuoteen ja neljään kuukauteen. Pidennystä entiseen on neljä kuukautta.

Työttömyysturvaa voi saada muutoksen jälkeen v. 1950 tai sen jälkeen syntynyt henkilö 65 ikävuoteen saakka aiemman 60 vuoden sijaan (ns. lisäpäiväoikeus). Samalla työttömyyseläke eläkemuotona lakkaa. Työttömyysturvan lisäpäiväoikeus tulee niille, jotka ovat täyttäneet 59 vuotta ja joilla on vähintään viiden vuoden työhistoria viimeisten 20 vuoden ajalta.

Satunnaista kokoaikatyötä tekevien asema koheni soviteltuun päivärahaan tulleiden muutosten myötä. Kokoaikaisista työsuhteista sovittelun piirissä ovat työsuhteet, jotka kestävät enintään kaksi viikkoa. Soviteltua päivärahaa voidaan maksaa aiempaa kauemmin sellaiselle henkilölle, joka tekee vuoroin osa-aikaisia ja vuoroin lyhytaikaisia kokopäiväisiä töitä.

Ns. erorahajärjestelmä lakkautettiin 1.1.2003. Erorahan korvaa ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ansio-osan korotus. Ansiopäiväraha maksetaan 150 päivän ajalta korotettuna henkilölle, joka on irtisanottu taloudellisista tai tuotannollisista syistä. Edellytyksenä on vähintään 20 vuoden työhistoria ja viiden vuoden jäsenyys työttömyyskassassa.

Yrittäjien kohdalla työttömyyskassasta toiseen siirtyminen tuli muutoksen myötä helpommaksi. Työskentelyn työssäoloehtoon hyväksilukemista helpotetaan kassasta toiseen siirryttäessä.

Vuoden 2003 lokakuun alusta tuli voimaan maahanmuuttajien erityistuki, jolla turvataan toimeentulo vanhuuden ja työkyvyttömyyden ajalta sellaiselle Suomessa asuvalle maahanmuuttajalle, joka muutoin olisi pitkäaikaisesti kunnallisen toimeentulotuen varassa. Erityistuki on luonteeltaan sosiaalihuoltoon kuuluva tarveharkintainen sosiaalivastus. Tuen saamisen edellytyksenä on vähintään 65 vuoden ikä tai työkyvyttömyys. Lisäksi edellytetään, että tuen saaja on asunut Suomessa vähintään viiden vuoden yhdenjaksoisen ajan ennen erityistuen alkamista. Erityistuki on enintään kansaneläkkeen suuruinen.

Sosiaaliturvan tason nostoon tähtäävät toimet vuonna 2004

Vuonna 2004 viimeisteltiin työeläkeuudistus, joka astui voimaan 1.1.2005. Uudistus tuo joustoa vanhuuseläkeikään ja palkitsee työssä jatkamisesta. Uudistuksen tavoitteena on hillitä eläkekustannusten nousua ja myös selkeyttää lainsäädäntöä. Tavoitteena on lisäksi eläkejärjestelmän sopeuttaminen keskimääräisen elinajan kasvuun.

Eläkettä karttuu 18 ja 68 ikävuoden välillä tehdystä työstä. Aikaisemmin ikärajat ovat olleet 23 ja 65 vuotta. Eläke lasketaan kunkin vuoden palkasta ikää vastaavalla karttumisprosentilla. Eläke on riippumaton työuran jakautumisesta eri työsuhteisiin.

Pääsääntöisesti eläkettä karttuu 1,5 prosenttia ansioista, mutta 1,9 prosenttia niistä ansioista, jotka työntekijä on ansainnut 53 ikävuoden täyttämistä seuraavan kuukauden alusta sen kuukauden loppuun, jona hän täyttää 63 vuotta. Niistä ansioista, jotka työntekijä on ansainnut 63 ikävuoden täyttämiskuukautta seuraavan kuukauden alusta sen kuukauden loppuun, jona hän täyttää 68 vuotta, eläkettä karttuu 4,5 prosenttia. Työssäkäyvälle eläkkeensaajalle työansioista karttuu eläkettä 1,5 prosenttia vuodessa riippumatta siitä, milloin eläke tai työnteko on alkanut. Vanhuuseläkkeen aikaisista työansioista karttuu eläkettä pääsääntöisesti enintään 68 vuoden ikään.

Eläkettä karttuu myös sellaisilta palkattomilta ajoilta, joilta maksetaan työansioon perustuvaa etuutta. Eläkettä kartuttavia etuuksia ovat muun muassa sairauspäiväraha, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ja ansioperusteinen työttömyyspäiväraha. Eläkettä laskettaessa ansiona käytetään palkattomilta ajoilta maksetun etuuden perusteena olevaa ansiota 65 – 117 prosenttisesti etuudesta riippuen. Eläkettä alkaa karttua myös lasten hoitovapaan ja opiskelun ajalta. Karttuman perusteena käytetään 523,61 euron kuukausiansiota (vuoden 2004 tasossa).

Eliniän piteneminen on uudistuksessa huomioitu elinaikakertoimella, joka otetaan käyttöön vuonna 2009. Jokaiselle ikäluokalle lasketaan 62 vuoden iässä oma elinaikakerroin. Elinaikakerroin tavallaan venyttää eläkettä vastaamaan pidempää maksuaikaa. Kertoimen aiheuttaman pienennyksen eläkkeeseen henkilö saa korvattua työskentelemällä pidempään.

Vanhuuseläke

Vanhuuseläkkeelle henkilö voi siirtyä valintansa mukaan 63 ja 68 ikävuoden välillä. Varhennetulle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä aikaisintaan 62 vuoden iässä. Tällöin eläkkeeseen tehdään varhennusvähennys, joka on 0,6 % jokaista varhennuskuukautta kohti. Eläkkeelle siirtymistä voi myös lykätä 68 ikävuotta myöhemmäksi. Tällöin 68 ikävuoteen mennessä karttunutta eläkettä korotetaan 0,4 % lykättyä kuukautta kohti.

Asumiseen perustuvan kansaneläkkeen vanhuuseläkeikä säilyy 65 vuotena. Työelämässä pysymisen kannustamiseksi työeläkkeen ja kansaneläkkeen yhteensovitusta muutetaan siten, että yli 63-vuotiaana ansaittu työeläke ei enää pienennä kansaneläkettä.

Vanhuuseläkettä saavat 31.12.2003

	Kaikki	Suomessa asuvat
Kaikki	901 931	862 542
Työeläkettä saavat	830 609	814 423
Kansaneläkettä saavat	496 272	465 222
Sekä työ- että kansaneläkettä saavat	424 950	417 103
Vain työeläkettä saavat	405 659	397 320
Vain kansaneläkettä saavat	71 322	48 119

Vanhuuseläkettä saavat 31.12.2004

	Kaikki	Suomessa asuvat
Kaikki	917 276	875 797
Työeläkettä saavat	848 681	831 149
Kansaneläkettä saavat	489 415	457 282
Sekä työ- että kansaneläkettä saavat	420 820	412 634
Vain työeläkettä saavat	427 861	418 515
Vain kansaneläkettä saavat	68 595	44 648

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää alle 63-vuotiaalle, joka täyttää työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen sisältyy aina tulevan ajan eläkkeen osuus, jos vakuutetulla on vähintään 12 566,70 euroa työansioita (vuoden 2004 tasossa) työkyvyttömyyden alkamisvuotta edeltäneiden kymmenen kalenterivuoden ajalta. Tulevan ajan ansio määräytyy pääsääntöisesti eläketapahtumavuotta edeltäneiden viiden viimeisen kalenterivuoden (tarkasteluajan) ansioiden perusteella.

Varhaiseläke

Varhaiseläkkeelle siirtymistä on rajoitettu v. 2002 voimaan tulleella muutoksella. Osa-aikaeläkkeen ikäraja nostetaan 56 vuodesta 58 ikävuoteen vuonna 1947 ja sen jälkeen syntyneillä. Aikaisemmin syntyneet henkilöt säilyttävät oikeutensa osa-aikaeläkkeeseen entisin ehdoin.

Vuonna 1943 ja sitä ennen syntyneillä henkilöillä, joilla on ollut oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen 58 – vuotiaana, on oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen entisin ehdoin. Vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneille henkilöille ei myönnetä yksilöllistä varhaiseläkettä. Lakiin on kuitenkin tehty muutos, jonka mukaan 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkepääätöksissä painotetaan sellaisia yksilölliseen varhaiseläkkeeseen liitettyjä ammatillisia tekijöitä kuten esimerkiksi työhistorian pituutta ja sisältöä.

Uusi sairausvakuutuslaki

Uusi sairausvakuutuslaki on valmisteltu vuoden 2004 aikana ja se tuli voimaan 1.1.2005. Uudistuksen tarkoitus on selkeyttää ja täsmentää lainsäädäntöä. Vakiintunutta tulkintakäytäntöä on nostettu lain tasolle. Sairausvakuutuslaki selkiyttää työkyvyttömyyden ja vanhemmuuden aikaista toimeentulon turvaa sekä kustannusten korvausta koskevan lainsäädännön rakennetta.

Palkkakerroin otetaan käyttöön sairauspäivärahan ja vanhempainpäivärahojen määräytymistä koskevissa säännöksissä. Ansioon perustuvan päivärahan määräytymisperusteita on muutettu vakuutetulle kannustavammaksi niille henkilöille, jotka ovat lyhytkestoisesti työllistyviä tai joilla on ajallisesti lähekkäiset synnytykset. Vähimmäismääräisen päivärahaetuuden määrää korotetaan 1.1.2005 lukien 11,45 eurosta 15,20 euroon päivässä.

Työnantajalle maksettavaa vuosilomakustannusten korvausta korotetaan. Työnantajalle maksettavan korvauksen määrä on työntekijälle maksettu etuus kerrottuna 1,55:llä. Työnantajille vanhempainvapaita aiheuttavat kustannukset rasittavat erityisesti naisvaltaisia aloja. Vanhempainvapaista työnantajille aiheuttavia kustannuksia halutaan alentaa. Samalla halutaan edistää työnantajien mahdollisuuksia käyttää sijaisia vanhempainvapaiden aikana sekä parantaa synnytysikäisten naisten asemaa työmarkkinoilla.

Tapaturma- ja liikennevahinkopotilaiden hoidon vakuutuskorvauksissa siirryttiin vuoden 2005 alusta lukien ns. täyskustannusvastuujärjestelmään. Uudella järjestelmällä nopeutetaan työtapaturma- ja liikennevahinkopotilaiden hoitoa ja paluuta työhön. Vakuutuslaitokset voivat hoidon nopeuttamiseksi ohjata potilaan maksusitoumuksella hoitopaikkaan, josta hoito saadaan mahdollisimman nopeasti. Hoitopaikka voi olla julkisen tai yksityisen terveydenhuollon yksikkö. Vakuutuslaitoksilla ei ole oikeutta päättää potilaiden hoidon sisällöstä eikä niillä ole velvollisuutta hoidon järjestämiseen. Uudistus ei heikennä potilaan oikeutta saada tarvitsemansa hoito julkisesta terveydenhuollosta.

Kunnallisessa terveydenhuollossa annetusta hoidosta vakuutuslaitokset maksavat kuntien välisiin laskutusperusteisiin sidotut hoidon tuottamiskustannukset suoraan hoidon järjestäneelle kunnalle tai kuntayhtymälle. Myös yksityisessä terveydenhuollossa annettu hoito korvataan todellisten kustannusten mukaan.

12 artiklan 3 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Korotettujen terveydenhoitomaksujen vaikutus pienituloisiin

Julkisen terveydenhuollon järjestäminen on Suomessa kuntien vastuulla. Perusterveydenhuolto on järjestetty terveyskeskuksissa ja erikoissairaanhoidon pääosin sairaaloissa. Maksuttomia palveluita ovat mm. ennaltaehkäisevä hoito, äitiys- ja lastenneuvolat, useat rokotukset, psykiatrinen avohoito, eräiden tarttuvien tautien tutkimus ja hoito sekä alle 18 – vuotiaiden sairaalahoito, jos se jatkuu yli 7 päivää vuodessa.

Kunnallisen terveydenhuollon asiakasmaksuilla on kalenterivuodessa enimmäismäärä eli maksukatto, joka on ollut vuodesta 2000 lähtien 590 euroa vuodessa. Tähän summaan ei lasketa mukaan hammashoidon maksuja. Maksukatton ylittymisen jälkeen ovat maksukattoon sisältyvät palvelut maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun saakka. Maksukattoon kuuluvia palveluita ovat mm. terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelut, fysioterapia, poliklinikkakäynnit sairaalassa, päiväkirurgia sekä lyhytaikainen sosiaali- ja terveydenhuollon laitoshoido.

Sairausvakuutus korvaa osan sairaanhoidon kuluista. Julkisen terveydenhuollon osalta sairausvakuutus korvaa osan lääkkeistä, majoituksesta ja matkoista aiheutuneista kustannuksista. Lääkkeiden ja matkojen korvausten osalta on myös voimassa maksukatto. Jos korvaamatta jääneet kustannukset ylittävät 604,72 euroa v. 2004 lääkkeiden osalta ja 157,26 euroa v. 2004 matkakustannusten osalta, ylimenevät kustannukset korvataan kokonaan sairausvakuutuksesta.

Maksukatto on ehkäissyt taloudellisen rasituksen kohdistumista tiettyihin henkilöryhmiin, mutta sen on myös sanottu aiheuttavan hallinnollista lisärasitusta. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut joulukuussa 2003 työryhmän selvittämään asiakasmaksujärjestelmän uudistamista. Työryhmä antaa ehdotuksensa vuoden 2005 aikana, jonka jälkeen päätetään mahdollisista muutoksista järjestelmään.

Perhe-eläkelain muutos 1.1.2002 (726/2001)

Hallituksen esitys annettiin euroon siirtymisen vaatimista lainmuutoksista. Muutos ei vaikuttanut lain sisältöön.

Kansaneläkelain ja vammaistukilain muutos 1.4.2002 (70/2002)

Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen oli mahdollista jo ennen lainmuutosta. Työkokeilua varten oli mahdollista jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään 24 kuukaudeksi. Lepäämisen ajalta maksettiin erityisvammaistukea. Järjestelyllä oli tarkoitus tukea vailla työhistoriaa olevia henkilöitä kokeilemaan ansiotyötä. Lain määräykset menettelystä eivät kuitenkaan olleet riittävän tarkat; laissa ei mm. ollut määräystä siitä, kuinka paljon työkokeilun aikana sai ansaita ilman, että eläke jää lepäämään.

Lakia muutettiin 1.4.2002 alkaen siten, että lepäämisen ja sen päättymisen ehdot on tarkemmin säännelty. Tuloraja on nyt 588,66 euroa, mikä on sama kuin aiemmin oli soveltamiskäytännössä. Tuloraja on muodostettu vakiintuneen muutoksenhakuasteiden tulkinnan mukaan, jonka perusteella kohtuullisen toimeentuloturvan raja on noin 588,66 euroa. Tulorajaa ei sidottu indeksiin. Sosiaali- ja terveystieteissä selvitetään parhaillaan, onko tulorajaa tarpeen sitoa indeksiin.

Eläke voidaan jättää lepäämään 5 vuodeksi entisen 24 kuukauden sijaan, mutta vammaistukea maksetaan edelleen vain kahdelta vuodelta. Lepäämismenettelyllä ja siihen vuonna 2002 tehdyillä muutoksilla on varsin vähän merkitystä. Etuuden saajia on arviolta muutamia kymmeniä. Tarkkoja tilastoja ei ole tällä hetkellä saatavilla.

12 artiklan 4 kappale: Sosiaaliturvasopimukset ja kansainvälinen yhteistyö

Kysymys A: Kahden- ja monenväliset sopimukset

Suomea koskee EY-asetus 1408/71⁵ sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä. Myös Sveitsin kanssa noudatetaan EY-asetusta EU:n ja Sveitsin välisen sopimuksen perusteella. Lisäksi Suomi on osapuolena Pohjoismaisessa sosiaaliturvasopimuksessa (SopS 105–106/93), joka on uudistettu vuonna 2004 (SopS 135/2004). EU/ETA-maista Suomella on myös kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset Saksan, Iso-Britannian ja Pohjois-Irlannin, Itävallan, Espanjan, Luxemburgin, Kreikan, Viron, Latvian, Liettuan ja Puolan kanssa. Sopimuksia ei ole muutettu edellisen raportointijakson jälkeen. Suomen ja Viron välisen sosiaaliturva-sopimuksen tilalle valmistellaan uutta sopimusta Viron EU-jäsenyydestä aiheutuneista muutostarpeista johtuen.

Uuden pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen (SopS 135/2004) tarkoituksena on selkeyttää pohjoismaisten määräysten ja EY-lainsäädännön välistä suhdetta. Sopimuksessa on otettu huomioon muutokset, jotka Euroopan unioni on tehnyt sosiaaliturva-asetukseen 1408/71. Uusi sopimus on tullut voimaan 1.9.2004.

Pohjoismaasta toiseen liikkuviin työntekijöihin ja eläkkeensaajiin sekä heidän perheenjäseniinsä sovelletaan EY:n lainsäädäntöä. Muihin henkilöihin, joka kuuluvat tai ovat kuuluneet jonkin pohjoismaan lainsäädännön piiriin, sekä heidän perheenjäseniinsä, sovelletaan pohjoismaista sopimusta. Sopimus koskee myös kolmansien valtioiden kansalaisia.

⁵ Neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71, annettu 14 päivänä kesäkuuta 1971, sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä [EYVL L 149, 5.7.1971].

Sopimuksessa on edelleen säilytetty eräitä erityismääräyksiä, jotka koskevat Pohjoismaista toiseen siirtävien asetuksen 1408/71 soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden sosiaaliturvaoikeuksia.

Kysymys B: Kansallinen lainsäädäntö em. sopimusten ulkopuolisissa tilanteissa

Tältä osin viitataan aikaisempaan raporttiin.

Kysymys C: Kansallisen lainsäädännön mukaiset odotusajat maksuista riippumattomissa etuuksissa

Suomessa suurin osa sosiaaliturvaetuksista on asumisperusteisia. Odotusaikojia ei ole muissa sosiaaliturvaetuksissa kuin vanhempainpäivärahoissa, kansaneläkkeissä ja työttömyysturvaetuksissa.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahojen saamisen edellytyksenä on, että etuutta hakeva henkilö on asunut Suomessa vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa. Toisessa EU- tai sosiaaliturvasopimusmaassa täytetyt kaudet otetaan huomioon asumisaikavaatimuksen täyttämistä tutkittaessa.

Suomen, toisen EU-maan ja sosiaaliturvasopimusmaan kansalaisella on oikeus kansaneläkkeeseen, kun henkilö on asunut Suomessa 16 vuotta täytettyään vähintään kolmen vuoden ajan yhdenjaksoisesti. Muulla ulkomaan kansalaisella on oikeus kansaneläkkeeseen asuttuaan Suomessa viiden vuoden ajan yhdenjaksoisesti 16 vuotta täytettyään. Kansaneläkkeen määrä suhteutetaan Suomessa asuttuun aikaan, jos vanhuuseläkkeen hakija ei ole asunut Suomessa 40 vuotta tai muun kansaneläkkeen hakija vähintään 80 prosenttia 16 vuoden iän täyttämisen ja eläkkeen alkamisen välisestä ajasta. Aikaan otetaan huomioon muissa sosiaaliturvasopimusmaissa tai EU-maissa täytetyt asumiskaudet.

Työttömyysturvan saamisen edellytyksenä on, että henkilö hakee työtä Suomessa ja on Suomen työmarkkinoiden käytettävissä. Lisäksi henkilön on täytettävä ns. työssäoloehto. Toisessa EU- tai sosiaaliturvasopimusmaassa täytetty vakuutus aika otetaan huomioon työssäoloehdon täyttymisessä, jos henkilö on ollut Suomessa töissä vähintään neljä viikkoa välittömästi ennen työttömäksi joutumista.

12 artiklan 4 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Lapsilisän saamisen edellytykset eivät ole raportointikaudella muuttuneet. Lapsilisä maksetaan Suomessa asuvan alle 17-vuotiaan lapsen elatusta varten. Etuus on kaikille samansuuruinen, se ei perustu tarveharkintaan eikä sen saaminen edellytä maksuja. Lapsilisä maksetaan lapsen vanhemmalle tai huoltajalle, jonka huollossa lapsi on siitä riippumatta, työskenteleekö hän vai ei. Etuus maksetaan valtion varoista ja se on verovapaata tuloa. EY-lainsäädännön ja keskinäisten sosiaaliturvasopimusten soveltamisen ulkopuolisissa tilanteissa lapsilisää ei makseta, ellei lapsi tosiasiallisesti asu Suomessa. Koska EY:n asetuksen 1408/71 soveltamisalaan kuuluvat vuodesta 2003 lähtien myös kolmansien valtioiden kansalaiset, myös he voivat EU-maasta toiseen liikkeessään saada perhe-etuudet asetuksen 1408/71 säännösten perusteella.

Hallitus toistaa sosiaalisen peruskirjan yhdeksännessä määräaikaisraportissaan antamansa lausuman, jonka mukaan sosiaalisen peruskirjan ja myös uudistetun sosiaalisen peruskirjan 12 artiklan 4 kappaletta tarkoitus on ensisijaisesti edistää sopimusvaltioiden välisten sosiaaliturvasopimusverkostojen luomista, jotta henkilöiden sosiaaliturvasoikeudet toteutuisivat mahdollisimman hyvin heidän liikkeessään sopimusvaltiosta toiseen.

Asumisperusteinen sosiaaliturvajärjestelmä on Suomessa valittu sosiaaliturvajärjestelmän peruslähtökohdaksi, kun järjestelmää on luotu ja kun sitä kehitetään. Tämä lähtökohta on todettu edelleen hyvin

toimivaksi ja perustelluksi, ja sen periaatteet otetaan huomioon täytettäessä kansainvälisiä velvoitteita. Hallitus toteaa myös, että sosiaalinen peruskirja ja uudistettu sosiaalinen peruskirja asettaa työ- ja asumisperusteiset sosiaaliturvajärjestelmät samanarvoiseen asemaan.

Hallitus toteaa, että EU:n sosiaaliturvajärjestelmien koordinoitilainsäädännön tavoitteet ja peruseriaatteen ovat erilaiset kuin sosiaalisella peruskirjalla ja uudistetulla sosiaalisella peruskirjalla. Euroopan neuvoston sääntelyn tavoitteena on asettaa maassa asuvat ihmiset kansalaisuudesta riippumatta samaan asemaan. Sen tavoitteena ei sen sijaan tule olla työvoiman vapaan liikkuvuuden toteuttaminen ja siihen liittyvien oikeuksien turvaaminen.

Eläkejärjestelmät

Suomessa on kaksi eläkejärjestelmää, työeläkejärjestelmä ja kansaneläkejärjestelmä. Työeläkejärjestelmästä myönnetään ansioperusteiset eläkkeet työntekijöille, yrittäjille ja virkamiehille. Vuoden 2003 alusta lukien Suomessa ansaittu yksityisten työalojen työeläke maksetaan henkilön kansalaisuudesta riippumatta eläkkeensaajalle ulkomaille kaikkiin maihin. Työeläkejärjestelmä on ensisijainen eläkejärjestelmä, ja sitä täydentää asumisperusteinen kansaneläkejärjestelmä. Sen tarkoituksena on turvata erityisesti niiden henkilöiden vähimmäisturva, jotka eivät ole työskennelleet tai ovat työskennelleet hyvin vähän. Eläkettä maksetaan tämän tavoitteen mukaisesti vain niille, joilla ei ole lainkaan työansioihin sidottua eläkettä tai joiden ansioeläke on hyvin pieni. Kansaneläke rahoitetaan pääosin valtion varoin. Myös työnantajat ja työntekijät osallistuvat rahoitukseen. Eläkkeensaajat eivät osallistu maksuihin.

Kansaneläkkeeseen on oikeus Suomen kansalaisella, joka on asunut Suomessa 16 vuotta täytettyään yhdenjaksoisesti kolmen vuoden ajan. EU-maiden kansalaisilla ja sosiaaliturvasopimusmaiden kansalaisilla on samanlaiset asumisaikaedellytykset. Muiden maiden kansalaiselta vaaditaan, että hän on asunut Suomessa 16 vuotta täytettyään yhdenjaksoisesti viisi vuotta. Samanlaiset odotusajat on kansaneläkejärjestelmän muilla eläkkeillä (työkyvyttömyyseläke, työttömyyseläke, lesken- ja lapseneläke).

Hallitus aikoo esittää Eduskunnalle, että kansaneläkelakia muutettaisiin odotusaikojen osalta siten, että kansalaisuudesta huolimatta odotusaika olisi kaikille sama kolme vuotta. Uudistus tulee todennäköisesti voimaan vuonna 2007.

Eläkkeen määrä on myös asumisaikaan suhteutettu. Täyteen vanhuuseläkkeeseen on oikeus 40 vuotta Suomessa asuneella eläkkeensaajalla, jonka muut eläkkeet eivät ylitä tiettyä rajaa.

Kansaneläkejärjestelmän mukaista eläkettä saavan henkilön muuttaessa ulkomaille eläkettä maksetaan muuttoa seuraavan vuoden ajan. Jos eläkkeensaaja ei ole asunut Suomessa vähintään yhtä vuotta välittömästi ennen ulkomaille muuttoa, eläkkeen maksaminen keskeytetään jo muuttoa seuraavan kuukauden alusta. Jos eläkkeensaaja on välittömästi ennen eläkkeen alkamista asunut Suomessa vähintään 10 vuoden ajan tai jos ulkomailta oleskelu on välttämätöntä eläkkeensaajan oman tai lähiomaisen sairauden takia, eläkkeen maksamista voidaan jatkaa määräjän tai toistaiseksi. Perhe-eläke maksetaan ulkomaille samoin edellytyksin kuin kansaneläke. Lapselta ei kuitenkaan vaadita 10 vuoden asumisaikaa Suomessa, jos hänen huoltajansa täyttää vaatimuksen.

Rajoitukset eivät koske toiseen EU-maahan tai Sveitsiin muuttavaa eläkkeensaajaa, johon sovelletaan EY:n asetusta 1408/71. Rajoitukset eivät myöskään koske eläkkeensaajaa, joka muuttaa sellaiseen maahan, jonka kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus, jossa on säännelty eläkkeen maksamisesta.

Hallitus toteaa, että kansaneläkejärjestelmään kuuluvien eläkkeiden maksamisen rajoitukset johtuvat kansaneläkkeen yllä kuvatuista erityispiirteistä, jotka liittyvät asumisperusteiseen järjestelmään ja etuuden luonteeseen minimitoimeentulon turvaavana etuutena.

Komitea toteaa raportissaan, että Suomen lainsäädäntö ei ole sopusoinnussa 12 artiklan 4 kohdan kanssa siltä osin kuin on kyse vakuutuskausien huomioonottamisesta. Hallitus toistaa edellisessä määräaikaishallituksen raportissa lausumansa vakuutuskausien huomioonottamisen osalta sekä viittaa yllä esitettyihin lausumiin Suomen sosiaaliturvajärjestelmästä ja Euroopan neuvoston sääntelystä.

13 ARTIKLA: OIKEUS SOSIAALIAVUSTUKSEEN JA LÄÄKINNÄLLISEEN APUUN

13 artiklan 1 kappale: Riittäviä tuloja vailla olevat

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

13 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Toimeentulotuki ja asunnottomat

Toimeentulotukilain (412/1997) 14 §:n mukaan toimeentulotuen myöntää se kunta, jonka alueella henkilö tai perhe vakinaisesti oleskelee. Jos henkilö tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useamassa kuin yhdessä kunnassa, toimeentulotuen myöntää se kunta, jonka alueella oleskelusta johtuvat menot aiheutuvat. Jos toimeentulotuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää se kunta, jossa perhe tai henkilö oleskelee hakemusta tehtäessä. Tarpeellisen toimeentulotuen saamiseksi ei edellytetä pysyvää asunto-osoitetta. Helsingissä, jossa muita kuntia enemmän asuu henkilöitä, joilla ei ole pysyvää asunto-osoitetta, mutta jotka asuvat paikkakunnalla, toimeentulotukiasiat ja sosiaalipalvelukysymykset hoidetaan sosiaalitoimen alaisessa toimipisteessä, joka on erikoistunut näihin kysymyksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriön antamassa oppaassa toimeentulotuesta (STM oppaita 2003:10) käsitellään tukimuodon peruseriaatteita. Toimeentulotuen myöntää asiakkaan kulloinkin oleskelukunta eikä kunnan jäsenyys tai kunnassa asuminen ole ratkaiseva seikka tarvittavan tuen saamiselle. Vailla vakinaista asuntoa kunnassa olevat kuntalaiset ovat oikeutettuja toimeentulotukeen samoin perustein kuin asunnonhaltijat. Toimeentulotukea määrättäessä asumismenot käsitellään kaikissa tapauksissa erikseen muista menoista. Varsinaisten asumiskustannusten puuttuessa toimeentulotukea myönnetään asunnottomille majoittumiseen.

Toimeentulotuen taso

Toimeentulotukilain 9 §:n mukaan perusosan suuruus vuonna 2005 on yksinäiselle henkilölle I kuntaryhmässä 378,54 €/kk ja II kuntaryhmässä 362,25 €/kk. Saman lain 7 §:ssä määritellään, mitä menoja perusosalla katetaan. Edellä mainittujen euromäärien lisäksi toimeentulotukena otetaan huomioon kohtuulliset asumismenot, perusosaan sisällyttämättömät terveydenhuoltomenot, lasten päivähoitomenot sekä henkilön tai perheen erityisistä tarpeista ja olosuhteista johtuvat toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkitut menot. On arvioitu, että edellä mainitut menot yhteensä merkitsevät keskimäärin 900 euron määrää kuukaudessa, joten perusosamenot kattavat alle puolet edellä mainituista, huomioon otettavista menoista.

Toimeentulotuen perusosan määrän alentaminen

Toimeentulotukilain 10 § perusteella toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa enintään 20 %, jos henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt hänelle tarjotusta työstä tai työ-voimapolitiisesta toimenpiteestä, joka turvaisi hänen toimeentulonsa kohtuullisen pitkän ajan, tai aktivointisuunnitelman laadinnasta. Toimeentulotuen perusosan määrän alentamista ensin 20 %:lla ja jos tarpeen vielä uudelleen 20 %:lla ei tilastoida erikseen. Toimeentulotukilain 10 §:n 4 momentin mukaan 20 % ja enintään 40 %:n alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään 2

kk kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien ja alentamisen yhteydessä on aina laadittava toimeentulotuen hakijan ja toimintaan osallistuvien viranomaisten kanssa suunnitelma asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Ehkäisevä toimeentulotuki

Vuoden 2001 alussa voimaan tuli lainsäädännön uudistus, jolla tarkistettiin ehkäisevän toimeentulotuen sisältöä ja myöntämistä. Muutokseen sisältyi myös kunnille myönnettävän valtionosuuden perusteiden tarkistusta, joka merkitsi lievää valtionosuuden korotusta kunnille. Muutokseen ei sisällynyt ehkäisevän tuen euromääräistä määrittämistä asiakkaalle, vaan niiden tilanteiden määrittämistä laissa, jolloin ehkäisevää tukea voidaan myöntää. Tällaisia ovat lain 13 §:n mukaan mm. tuen saajan aktivointia tukevat toimenpiteet, asumisen turvaaminen, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvat vaikeudet sekä muut tuen saajan omatoimista suoriutumista edistävät tarkoitukset. Tämän muutoksen myötä kunnissa lisättiin ehkäisevän tuen käyttöä. Vuonna 2002 ehkäisevää toimeentulotukea myönnettiin 19 245 kotitaloudelle (41 301 henkilöä) ja 2003 vuonna 19 134 kotitaloudelle (40 322 henkilöä).

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttavan työtoiminnan tehokkuus on vaihdellut. Tulokset ovat olleet rohkaisevia erityisesti syrjäytymisen ehkäisemisessä. Suuri osa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneista on kuitenkin epäonnistunut suunnitelmansa toteuttamisessa, eikä tietoa heidän tilanteestaan ole saatu.

Tulosten perusteella kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) tavoitteet on käytetyin menetelmin saavutettu ainoastaan osittain. Aktivointisuunnitelman toteuttaneista 50 %:n osalta työttömyys päättyi seurantajakson aikana, kun puolestaan viiteryhmästä ainoastaan 35 % onnistui löytämään työtä.

13 artiklan 2 kappale: Syrjimättömyys sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien käytössä

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

13 artiklan 3 kappale: Hätään joutumisen ehkäisy, poistaminen ja lievittäminen

Lasten ja nuorten psykiatrian mielenterveyspalvelut ja erityinen valtionavustus

Lasten- ja nuortenpsykiatrian palveluissa havaittujen puutteiden johdosta valtio on myöntänyt erityistä valtionavustusta lasten- ja nuortenpsykiatrian palveluihin vuodesta 2000 alkaen. Erityisvaltionavustusta on myönnetty lasten ja nuorten psyykkisen kehityksen tukemisesta, häiriöiden ehkäisystä ja psykiatristen hoitopalvelujen turvaamisesta kunnille ja kuntayhtymille aiheutuviin kustannuksiin. Määräraha on tarkoitettu alle 16-vuotiaiden lasten ja nuorten psykiatriseen hoitoon ja kuntoutukseen.

Avustus on mahdollistanut useiden satojen määräraikaisten tai pysyvien virkojen perustamisen julkiseen terveydenhuoltoon sekä alan kehittämishankkeiden toteuttamisen. Vuodelle 2005 myönnettiin valtionavustusta sairaanhoitopiirien kuntayhtymille lasten ja nuorten psykiatrisesta hoidosta ja kuntoutuksesta aiheutuviin kustannuksiin 5 miljoonaa euroa. Vähintään viidennes määrärahasta on tänä vuonna käytettävä mielenterveyttä ylläpitäviin ja ongelmia ehkäisevään toimintaan kunnissa. Tarkoituksena on, että

määrärahalta edistetään erityisesti lastenneuvoloiden ja kouluterveydenhuollon ehkäisevää mielenterveytystyötä. Avustuksella voidaan kattaa korkeintaan 80 prosenttia tuettavan hoidon, kuntoutuksen tai hankkeiden kustannuksista. Sairaanhoidopiirien ja kuntien on käytettävä omaa rahaa vähintään 20 prosenttia. Näin valtionavustuksella ja avustuksen saajien omarahoitusosuudella voidaan kattaa kaikkiaan 6,25 miljoo-
n euron kustannukset.

13 artiklan 4 kappale: Määräysten tasavertainen soveltaminen omiin sekä Euroopan sosiaali- ja lääkintäapua koskevan sopimuksen sopimusvaltioiden kansalaisiin

Terveydenhuoltojärjestelmän perusrakennetta ei Suomessa ole muutettu edellisen raportin jälkeen. Terveydenhuoltojärjestelmä rakentuu Suomessa julkisen terveydenhuoltojärjestelmän varaan, joka on yleisesti kaikkien saatavilla. Julkista terveydenhuoltoa täydentävät yksityisen terveydenhuollon palvelut ja lakisääteinen, kattava työterveyshuolto. Terveyspalvelujen järjestämisvastuu on Suomessa kunnilla (vuonna 2005 kuntia on 432). Kunnat ovat vastuussa perusterveydenhuollon järjestämisestä kunnan asukkaille.

Kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) säännellään perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon tehtävät. Kunnat vastaavat myös asukkaidensa erikoissairaanhoidon järjestämisestä. Erikoissairaanhoidon järjestämiseksi jokaisen kunnan on kuuluttava johonkin sairaanhoidopiiriin. Sairaanhoidopiirien tehtävänä on järjestää laissa säädetty erikoissairaanhoito alueellaan.

Universaali, asumisperusteinen järjestelmä antaa kaikille laillisesti maassa oleville ihmisille oikeuden saada tarvitsemiansa sosiaali- ja terveystalvueluita. Henkilön kansalaisuudella ei ole merkitystä esimerkiksi terveystalvuelujen saamisessa, jos henkilöllä on kotikuntalain (201/1994) mukainen kotikunta Suomessa. Näin ollen ei pidetä tarpeellisena erottaa tilastoihin sitä, mitä kansalaisuutta palvelujen käyttäjä on ollut.

Kiireellisen sairaanhoidon tarpeessa olevalle henkilölle on annettava hänen sairautentilansa edellyttämä hoito välittömästi – riippumatta henkilön kansalaisuudesta. Ratkaisun siitä, onko kysymyksessä kiireellinen tai välitön hoito, tekee potilasta hoitava lääkäri.

13 artiklan 4 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Suomessa ei ole tilastoja siitä, mitä kansalaisuutta terveystalvuelujen käyttäjä on ollut. Vuoteen 2006 mennessä on tarkoitv selvittää ulkomaalaisten sairaanhoidokustannusten vaikutukset kuntien kannalta eli sitä, miten paljon ulkomaalaiset käyttävät kuntien terveystalvueluja. Selvitys liittyy sosiaali- ja terveystalvueluministeriön 15.6.2005 asettamaan työryhmän työhön. Työryhmä valmistee asetuksen (ETY) N:o 1408/71⁶ mukaisten sairaanhoidokustannusten kiinteämääräisten kertamaksujen laskutusmenetelmää Suomen osalta sekä kartoittaa uuden asetuksen (EY) 883/2004⁷ mukaiseen korvausmenettelyyn liittyviä kysymyksiä.

Sosiaaliavun puolella ”hätäapua” vastaavan toimeentulotuen tilastoihin ei tällaista kansalaisuus pohjaista tietoa nykyisin sisälly. Kysymystä siitä, olisiko tarpeen tilastoida toimeentulotukea hakevat eri maiden kansalaiset, ei ole nostettu esille esim. riitatapauksina tai muutoin. Sosiaali- ja terveystalvueluministeriö selvittää, onko mahdollista tehdä erillisselvitys tai vastaava tutkimus.

⁶ Neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71, annettu 14 päivänä kesäkuuta 1971, sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisen alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä [EYVL L 149, 5.7.1971].

⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta [EUVL L 166, 30.4.2004]

16 ARTIKLA: PERHEEN OIKEUS SOSIAALISEEN, OIKEUDELLISEEN JA TALOUDELLISEEN SUOJELUUN

Kysymykset A – E

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

Kysymys F: Perheasuntojen rakentamista edistävät toimenpiteet

Valtion tukee edelleen aravalainoituksella ja korkotuella myös perheasuntojen valmistumista. Valtion tukemassa vuokra-asuntotuotannossa on perheasuntojen (3 huonetta ja keittiö tai suurempien asuntojen) osuus edelleen korkea, vuonna 2002–2004 noin kolmasosa kaikista tuotetuista asunnoista.

Viime vuosina ovat asuntolainojen korot olleet melko alhaisia Suomessa. Sen vuoksi asuntojen osto on ollut vilkasta ja suuria perheasuntoja on hankittu. Vuokra-asunnoista on siirrytty omistusasuntoihin. Vuosina 2002–2003 valmistuneista asunnoista on perhe-asuntojen (3 h ja keittiö tai suurempien) osuus ollut suuri, yli 57 % kumpanakin vuonna noin 27–28 000 valmistuneesta asunnosta.

Asumistuki on etenkin pienituloisten vuokralla asuvien perheiden kohdalla kohtuullistanut asumismenoja. Asumistuen saajista lapsiperheitä on ollut vuosina 2002–2005 noin 42 % ja heidän saamansa asumistuen osuus asumistuen kokonaismäärästä noin 55 %.

Kysymys G – H

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

16 artiklaa koskevat päätelmät XVII-1

Romaniperheet

Suomen romanit asuvat samoilla alueilla ja samantasoisissa asunnoissa kuin pääväestö, eikä heillä esiinny juurikaan asunnottomuutta. Romanit ovat kuitenkin riippuvaisia julkisesta vuokra-asuntotarjonnasta, koska yksityisillä vuokramarkkinoilla romanien on vaikeampaa saada asuntoa heikomman taloudellisen aseman sekä vallitsevien ennakkoluulojen vuoksi. Vaikka vuokra-asuntotilanne sekä sosiaalisten että yksityisten vuokra-asuntojen kohdalla on helpottunut viime vuosina, romaneilla on edelleen vaikeuksia vuokra-asuntomarkkinoilla. Yksityisten vuokra-asuntojen kohdalla yleensä vaadittavat vuokravakuudet ja asunnonhakijan luottokelpoisuusvaatimus vaikeuttavat huomattavasti romanien asunnonsaantia. Puuttuminen mahdolliseen syrjintään yksityisten asuntojen kohdalla on melko vaikeaa, koska näytön saaminen on ongelmallista. Sosiaalisin perustein myönnettävissä asunnoissa romanit ovat yhdenvertaisessa asemassa muiden hakijoiden kanssa. Uusi yhdenvertaisuuslaki parantaa mahdollisuuksia puuttua mahdolliseen syrjintään.

Asumisesta vastaava ympäristöministeriö on arava- ja korkotukivuokra-asuntoja koskevassa asukasvalintaoppaassaan kiinnittänyt erityistä huomiota yhdenvertaisuuteen. Ympäristöministeriö on yhteistyössä romaniasiain neuvottelukunnan kanssa tuottanut myös romanikulttuurin erityispiirteitä asumisessa käsittelevän oppaan (Romanikulttuurin erityispiirteet asumisessa / Malla Pirttilahti. Helsinki : Ympäristöministeriö, 2000). Se on tarkoitettu kuntien asuntoviranomaisten ja muiden asumisesta vastaavien ta-

hojen käyttöön. Oppaan tarkoituksena on tarjota viranomaisille tietoa romaneista ja helpottaa näin romanien asunnonsaantia sekä asunnonvaihtoa. Näitä molempia oppaita on levitetty laajasti. Yhdenvertaiseen kohteluun liittyviä kysymyksiä on käsitelty kuntien ja muiden asuntoviranomaisten koulutus- ja muissa tilaisuuksissa.

Romanit voivat kannella asukasvalinnasta valtion tukemien vuokra-asuntojen kohdalla Valtion asunto-rahastoon ja vähemmistövaltuutetulle. Myös eduskunnan oikeusasiamiehelle tulee kanteluja romanien asumisesta. Viime aikoina ympäristöministeriö, Romaniasioiden neuvottelukunta ja myös vähemmistövaltuutetun toimisto ovat korostaneet ja pyrkineet vahvistamaan asioiden ratkaisemista paikallisella tasolla. Tässä ovat kuntien asunto- ja sosiaaliviranomaisten ja kiinteistöyhtiöiden edustajien sekä paikallisten romaniyhdyshenkilöiden ja romanien edustajien koulutus ja neuvonta romanien asumiseen liittyvissä asioissa keskeisellä sijalla.

Perheen oikeusturva

Perheväkivalta

a. Oikeusturva ja suojele käytännössä

Eräät lainsäädännön muutokset ovat lisänneet tietoisuutta perheväkivallasta. Merkittäviä lakeja, joiden tarkoituksena on ehkäistä väkivaltaa, suojella väkivallan uhreja ja parantaa heidän asemaansa, ovat:

- Suomen perustuslaki (731/1999)
- rikoslaki (39/1889)
- laki lähestymiskiellosta (898/1998)
- rikosvahinkolaki (935/1973)
- laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
- poliisilaki (493/1995)
- vahingonkorvauslaki (412/1974)
- ulosottolaki (37/1895)
- laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992).

Vuonna 1995 pahoinpitelyrikoksia koskevia rangaistussäännöksiä muutettiin siten, että virallisen syytteen alaisia ovat törkeiden pahoinpitelyiden lisäksi myös lievemmät pahoinpitelyt, jotka ovat tapahtuneet yksityistiloissa. (Pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä on myös muutettu.) Vuonna 1995 voimaan tulleiden säännösten mukaan syyttäjällä oli myös mahdollisuus luopua syytteistä uhrin pyynnöstä tai tämän vapaasta tahdosta antamastaan suostumuksesta. Tätä säännöstä kritisoitiin, koska se esti perheväkivaltaan syyllistyneiden saattamisen oikeuteen. Säännös kumottiin lailla, joka tuli voimaan syksyllä 2004. Lievien pahoinpitelyjen osalta syyte riippuu edelleen uhrin päätöksestä (jollei kyse ole nuoresta uhrista).

Uutta lainsäädäntöä edustaa laki lähestymiskiellosta (898/1998), joka tuli voimaan vuonna 1999. Lakia on sovellettu suhteellisen usein ja vuosittain on annettu yli 2000 lähestymiskieltoa. Lain alkuperäisiä säännöksiä ei sovellettu henkilöön, joka asui yhdessä suojele tarvitsevan henkilön kanssa. Lakia on kuitenkin muutettu vuoden 2005 alusta lukien siten, että siihen on lisätty ns. perheensisäistä lähestymiskieltoa koskevat säännökset, joiden perusteella henkilö voidaan määrätä lähtemään yhteisestä kodista ja kieltämään häntä palaamasta. Edellytykset perheensisäisen lähestymiskiellon määrittämiselle ovat tiukemmat kuin muiden lähestymiskieltojen osalta, ja sen enimmäiskesto on lyhempi, 3 kuukautta kerrallaan. Perheensisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä ainoastaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan torjumiseksi, mutta ei silloin, kun kyse on muusta häi-

rinnästä. Lisäksi edellytetään, että edellä mainitun rikoksen todennäköisyys olisi suurempi ilman lähestymiskiellon määräämistä.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997), jonka perusteella seksuaalisen väkivallan tai perheväkivallan uhrille voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö, on ollut voimassa useita vuosia. Lain mukaan:

" 2 luku: Asianosaisen avustamisesta (6.2.1998/107)

1a § (107/1998)

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianasianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa siveellisyysrikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana; sekä

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

3 § (6.2.1998/107)

Sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, joka ei esitä oikeudenkäynnissä vaatimuksia ja jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys.

4 § (6.2.1998/107)

Puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrää se tuomioistuin, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille. Määräykset voidaan oikeusapulain 13 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyin edellytyksin antaa taannehtivasti koskemaan asiassa jo suoritettuja tarpeellisia toimenpiteitä. Jos asian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua varten säädetty aika ole vielä kulunut umpeen, edellä mainitut määräykset antaa asiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. (5.4.2002/260)

Poliisilaki antaa poliisille oikeuden puuttua väkivaltilanteisiin jo ennen rikoksen tekoa. Nykyisten säännösten mukaan pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, vaikka se tapahtuisi yksityistiloissa, mikä mahdollistaa sen, että poliisi voi puuttua väkivaltaan myös sellaisessa tilanteessa, jota on aiemmin pidetty perheensisäisenä asiana.

b. STAKES:in hanke

Vuonna 1998 hallitus käynnisti sosiaali- ja terveysministeriön johdolla nelivuotisen naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeen, joka oli osa hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa. Hankkeen täytäntöönpanosta vastasi STAKES, ja sillä oli merkittävä osuus naisiin kohdistuvan väkivallan tunnustamisessa sosiaalisesti ja terveydelliseksi ongelmaksi sekä ihmisoikeusongelmaksi. Hanke perustui Pekingin toimintaohjelmaan sisältyviin periaatteisiin ja määritelmiin, ja siihen sisältyi mm. kampanjoita, joiden tarkoituksena oli muuttaa asenteita naisiin kohdistuvan väkivallan suhteen. Kampanjat toteutettiin mm. TV-ohjelmien, julisteiden, postikorttien ja artikkeleiden muodossa.

Kehittämistyön tiedollisena perustana on pitkälti ollut vuonna 1998 valmistunut kyselytutkimus naisten kokemasta väkivallasta⁸. Tulosten mukaan noin 110 000 naista joutui vuosittain väkivallan tai sillä uhkailun kohteeksi.

Kyselytutkimuksen toteutus

Edellä mainitun tutkimuksen tiedot perustuvat 5 000:n 18 - 74 -vuotiaan naisen vastauksiin. Tutkimus tehtiin Suomessa ensimmäistä kertaa. Tiedot kerättiin postikyselynä syksyllä 1997. Vastaajina oli 70 prosenttia kyselyn saaneista naisista.

Kyselyssä selvitettiin väkivallan yleisyyttä käyttäen taustamuuttujina uhrien ikää, sosioekonomista asemaa, perherakennetta, parisuhteen kestoja ja alkoholinkäyttöä sekä puolison ikää, toimintaa, koulutusta, alkoholin käyttöä ja puolison isän väkivaltaisuutta. Naisilta tiedusteltiin erityyppisistä väkivalta-kokemuksista, joita olivat liikkumisen estäminen, läimäisy, seksuaalinen väkivalta, lyöminen ja potkiminen, esineellä heittäminen, kuristaminen, pään hakkaaminen, aseellinen väkivalta ja muu väkivalta.

Väkivaltatapaukset vaihtelivat uhkauksista ja lievistä fyysisestä väkivallasta törkeään seksuaaliseen ja fyysiseen väkivaltaan. Se, millä perusteella väkivalta luokiteltiin törkeäksi, perustui tutkimukseen osallistuneiden uhrien omiin määritelmiin ja näkemyksiin.

Tutkimuksen tulokset

Edellä mainitun naisten kokemaa väkivaltaa koskevan kyselytutkimuksen mukaan 20 % vakavimmista väkivaltatapauksista, jotka ilmoitettiin poliisille, johti oikeudenkäyntiin, 73 % ei mennyt oikeuteen saakka, ja 7 %:ssa tapauksista kysymykseen ei vastattu. Kahdessa kolmesta oikeudenkäynnistä väkivallantekijä oli tuomittu, yhdessä kuudesta tapauksesta väkivallantekijää ei oltu tuomittu ja viidesosa tapauksista oli edelleen vireillä. Niissä tapauksissa, jotka eivät olleet johtaneet oikeudenkäyntiin, yksi kuudesta oli sellaisia, että uhri ei itse nostanut syytteitä, ja 3 % tapauksista käsiteltiin sovittelumenettelyssä.

Kyselytutkimuksen mukaan 40 % suomalaisista naisista on joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi täytettyään 15 vuotta. Kyselyä edeltävän vuoden aikana väkivaltaa tai uhkailua oli kokenut 14 % naisista. Joka viides nainen eli parisuhteessa, jossa puoliso oli tehnyt fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai uhannut väkivallalla.

Yli puolet naisista kertoi kokeneensa sukupuoli-ahdistelua tai häirintää joskus elämässään 15 vuotta täytettyään, joka viides nainen viime vuoden aikana. Väkivaltaa, seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä tai seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamista alle 15-vuotiaana oli kokenut 29 % naisista.

Parisuhteessa olevista naisista 9 % oli kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai sillä uhkailua kyselyä edeltävän vuoden aikana. Fyysistä väkivaltaa oli kokenut 30 % naisista, viime vuoden aikana 7 %. Avo- tai avioliitossa olleista naisista 50 % oli kokenut entisen miehensä väkivaltaa tai uhkailua. Parisuhdeväkivallasta oli seurannut 85 %:lle naisista vihaa, ahdistusta tai muita kielteisiä tunteita.

Väkivaltaa parisuhteessa kokeneet naisista 36 % oli kokenut nykyisen puolisonsa väkivaltaa ensimmäisen kerran yli 10 vuotta sitten. Joka neljäs näistä naisista oli kokenut väkivaltaa myös kyselyä edeltävän vuoden aikana. Toisin sanoen 27 500 suomalaista naista oli joutunut saman puolison väkivallan uhriksi ensimmäisen kerran yli 10 vuotta sitten ja viimeksi viimeisen vuoden aikana. Tutkimusta edeltävän viimeisen vuoden aikana parisuhdeväkivaltaa kokeneet olivat joutuneet väkivallan kohteeksi keskimää-

⁸ Lähde: Heiskanen, Markku ja Minna Piispa (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Julkaisu on saatavilla myös englanniksi.

rin 4 kertaa, joskus elämänsä aikana uhriksi joutuneet 7 kertaa. Siten vuoden ajalle laskettu arvio naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan määrästä nousee 462 000 tapaukseen.

Parisuhdeväkivaltaan oli hakenut apua 26 % uhreista, 10 % oli ilmoittanut vakavimman väkivallan poliisille. Suurin osa apua hakeneista oli hakenut sitä vain yhdestä paikasta. Yleisimmin apua oli haettu terveyskeskuksesta, seuraavaksi eniten poliisilta ja perheneuvolasta. Apua haettiin useammin parisuhteen päättymisen jälkeen kuin sen aikana.

Ne 73 % naisista, jotka eivät olleet hakeneet apua mistään, ilmoittivat että eivät olleet hakeneet apua, koska pitivät tapausta vähäisenä. Toiseksi yleisin syy oli se, että he eivät halunneet tai tarvinneet apua, kolmantena mainittiin häpeä.

Väkivaltaisista avo- tai aviomiehistä 6 % oli hakenut apua väkivaltaisuuksiensa.

41 % miehistä, joiden isä oli ollut väkivaltainen puolisoaan kohtaan, on ollut väkivaltainen omalle puolisolleen.

Joka viides nainen oli kokenut väkivaltaa alle 15-vuotiaana ja 16 % kaikista naisista oli kokenut seksuaalista väkivaltaa tai seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä alle 15-vuotiaana.

Parisuhdeväkivallan seuraukset

Parisuhdeväkivalta aiheutti pelkoa, masennusta, vihaa, itsetunnon laskua ja muita kielteisiä seurauksia kahdelle kolmasosalle väkivaltaa kokeneista naisista. Vaikka fyysisiä vammoja aiheutui joka toiselle, vain noin joka kymmenes väkivallan kohteeksi joutunut nainen hakeutui lääkärinhoitoon. Poliisille ilmoitettiin vajaa kymmenesosa tapauksista. Perheväkivaltaan kuolee vuosittain keskimäärin 27 naista.

Naiset eivät useinkaan kerro parisuhdeväkivallasta muille. Vain puolet parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista oli keskustellut siitä läheisen ystävän tai muun henkilön kanssa. Parisuhdeväkivalta ja ahdistelu jatkuivat vajaalla viidesosalla uhreista erilleen muuton jälkeenkin. Väkivalta ja ahdistelu ilmenivät uhkaussoitoina, seurailuna, luvatta asuntoon tunkeutumisena ja fyysisenä väkivaltana.

Perheen taloudellinen turva

Lapsilisät ja perhe-etuudet

Lapsilisän määrä yhdestä lapsesta on 100 euroa kuukaudessa. Lasten lukumäärästä riippuen lapsilisän määrä vaihtelee 100–172 euroon kuukaudessa lasta kohti. Yksinhuoltajakorotus lasta kohden on 36,60 euroa/kk.

Lasten kotihoidon tuen hoitorahan määrä on yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta 294,28 euroa/kk. Alle 3-vuotiaista sisaruksista maksetaan lisäksi kustakin 84,09 euroa/kk ja alle oppivelvollisuusikäisistä sisaruksista kustakin 50,46 euroa/kk. Hoitolisä määräytyy perheen tulojen mukaan. Sitä maksetaan vain yhdestä lapsesta, ja sen määrä on enintään 168,19 euroa/kk.

Lasten yksityisen hoidon tuen hoitoraha on 137,33 euroa/kk lasta kohden. Hoitolisä määräytyy perheen tulojen mukaan ja sitä maksetaan erikseen jokaisesta yksityisen hoidon tukeen oikeuttavasta lapsesta korkeintaan 134,55 euroa/kk lasta kohden.

Elatustukea maksetaan lapselle, jonka elatusvelvollinen vanhempi on laiminlyönyt elatusavun maksamisen tai ei pysty maksamaan sitä. Elatustukea saa myös lapsi, jolle ei ole voitu vahvistaa isää. Täysimääräinen elatustuki on 118,15 euroa kuukaudessa lasta kohti.

Perheiden taloudellisen tuen järjestelmään ei ole jatkossa suunniteltu mitään suuria tai laaja-alaisia muutoksia.

19 ARTIKLA: SIIRTOTYÖNTEKIJÖIDEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ OIKEUS SUOJELUUN JA TUKEEN

19 artiklan 1 kappale: Siirtotyöntekijöiden oikeus tukeen

Kysymys A: Maksuttomat palvelut siirtotyöntekijöiden avustamiseksi

Ulkomaalaisella työntekijällä tarkoitetaan Suomessa työsuhteessa työskenteleviä kolmansien valtioiden kansalaisia, joita ei kotikuntalain (201/1994) perusteella pidetä Suomessa asuvina ja jotka tarvitsevat ulkomaalaislakiin (301/2004) perustuvan oleskeluluvan.

Henkilöiden oikeusasema Suomen lainkäyttöpiirissä määräytyy suurelta osin kansalaisuudesta riippumatta yhtäläisin perustein. Suomen perustuslain (731/1999) perusoikeussäännökset koskevat lähtökohteisesti jokaista. Jokaiselle kuuluvia perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, sivistykselliset oikeudet, samoin kuin oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä oikeus sosiaaliturvaan lain mukaan.

Lain julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002) 3 luvun 7 §:n mukaan kolmansien valtioiden kansalaisten rekisteröinti työnhakijaksi edellyttää, että heillä on oikeus ansiotyöhön myönnetyn jatkuvaluonteisen oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia. Ulkomaalaisilla työntekijöillä, joiden maassa oleskelun tarkoitus on arvioitu tilapäiseksi, ei ole oikeutta rekisteröityä työnhakijaksi eikä heillä tästä johtuen ole oikeutta sellaisiin yllä mainitun lain mukaisiin työvoimapalveluihin, jotka edellyttävät työnhakijaksi rekisteröitymistä, kuten muun muassa työpaikkojen etsintä ja esittely, työtarjousten tekeminen, työhön osoittamiseen ja työnhakijan esittely työnantajalle (4 luvun 4 §), työnhakusuunnitelma (5 luku) ja työllistämistuki (7 luku), työmarkkinatoimenpiteet l. työkokeilu, työelämävalmennus ja työharjoittelu (8 luku). Myös työvoimapalvelulain mukaiset etuudet, kuten koulutustuki, liikkuvuusavustus, ylläpitokorvaus (10 luku) edellyttävät, että henkilö on rekisteröitynyt työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi.

Mikäli maahanmuuttaja sen sijaan asuu Suomessa ja hänellä on siis jatkuva oleskelulupa, hän on oikeutettu pääosin samoihin palveluihin kuin Suomen kansalaiset. Sen lisäksi hän kuuluu myös kotouttamislaissa säädettyjen toimenpiteiden piiriin. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Toimenpiteiden avulla pyritään parantamaan maahanmuuttajien taloudellista ja sosiaalista selviytymistä sekä edistämään heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Lain toimeenpanosta ja maahanmuuttajien ohjauksesta lain toimenpiteiden piiriin vastaa työhallinto, paikallistasolla työvoimatoimistot. Työvoimaan kuulumattomien Suomessa asuvien maahanmuuttajien ohjauksesta vastaa kunta. Palvelut on järjestetty joko osana normaalipalveluita tai erillisinä maahanmuuttajille suunnattuina palveluina.

Kysymys B: Säädökset ja määräykset harhaanjohtavan propagandan torjumiseksi

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

Kysymys C: Siirtotyöläisten omalla kielellä saatavilla oleva tieto

Työministeriö on tuottanut runsaasti erikielistä materiaalia, joka tukee työperusteista maahanmuuttoa Suomeen. Niistä tärkeimpiä lienevät suomalaista yhteiskuntaa esittelevä ”Suomeen työhön?” (suomi, ruotsi, viro, venäjä, englantia), työhallinnon palveluja käsittelevä ”Kiinni työelämään” (suomi, ruotsi, englantia; lisäksi toisen nimisenä: ranska, venäjä, serbokroatia, albania, arabia, somali, persia, kurdi) sekä

kotouttamislain peruspiirteet esittelevä ”Maahanmuuttajien kotoutuminen Suomeen” (suomi, ruotsi, englantia, ranska, venäjä, albania, arabia, kurdi, persia, serbokroatia, somali, burma). Omaa yritystä suunnittelevat voivat tutustua esitteeseen ”Oma yritys?” (suomi, ruotsi, englantia, ranska, venäjä, arabia, hindi, somali, turkki) ja etenkin maahanmuuttajanaiset esitteeseen ”Tasa-arvoisena Suomessa” (suomi, ruotsi, englantia, venäjä, persia, serbokroatia, albania, arabi, vietnam, thai, takalog, kurdi, somali). Lisäksi etnisten suhteiden neuvottelukunta on laatinut esitteen ”Työelämätiätoutta ulkomaalaiselle” (suomi, ruotsi, englantia, ranska, viro, venäjä).

Työministeriö on osallistunut useamman vuoden ajan maahanmuuttajille suunnatun Internet-pohjaisen tietopankin kehittämiseen rahoittamalla sivustoa www.infopankki.fi.

19 artiklan 1 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Työministeriö on vuodesta 2001 lähtien koordinoanut neljän ministeriön ja eri syrjintäperusteita edustavien järjestöjen ja elinten yhteistä tiedotus- ja koulutuskampanjaa. Viimeisen vuoden aikana kampanja järjestänyt kuusi alueellista seminaaria, työpaikkakoulutuksia ja valtakunnallisen konferenssin Helsingissä.

Edellä mainittu SEIS – Suomi Eteenpäin Ilman Syrjintää -projekti on työministeriön, opetusministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden sekä sisäasiainministeriön/poliisiosaston yhteinen hanke, jota toteutetaan tiiviissä yhteistyössä tasa-arvoelinten ja järjestöjen kanssa. Tämä hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin komissiolta ja yhteistyöministeriöiltä. Projektin neljäs vaihe toteutettiin 1.9.2004 -31.8.2005 välisenä aikana. SEIS -hanke tiedottaa yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta. Tähän pyritään vahvistamalla eri vähemmistöryhmien tietoisuutta oikeuksistaan ja tiedottamalla heidän tilanteestaan Suomessa. Hankkeen tavoitteena on lisätä yhteistyötä syrjimättömyystyötä tekevien tahojen välillä ja kouluttaa uusia tahoja.

Työministeriö on johtanut vuosina 2001–2004 Euroopan Unionin vahvistaman syrjinnän vastaisen toimintaohjelman⁹ tuella toteutettua JOIN-hanketta. Tämän kansainvälistä kehittämishankkeen tarkoituksena on ollut luoda ja testata paikallisviranomaisille tarkoitettuja käytännön malleja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. JOIN-hanke kohdistuu monenlaiseen syrjintään etnisyyteen, uskontoon, sukupuoleen, vammaisuuteen, ikään ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen. Hankkeen tavoitteena on:

- auttaa tunnistamaan, ennalta ehkäisemään ja vaikuttamaan syrjiviin prosesseihin paikallistasolla;
- kehittää syrjintää kohtaavien ryhmien ja paikallisviranomaisten vuoropuhelua syrjinnän kaikista muodoista ja sen kerääntymisestä sekä tarvittaessa perustaa/laajentaa yhteisiä mekanismeja/rakenteita sen tunnistamiseksi, ehkäisemiseksi ja vastustamiseksi;
- kehittää paikallisten projektien avulla hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä sekä testata menetelmiä. Alaprojekteja toteuttavat yhdessä järjestöt ja paikallisviranomaiset.

Työministeriö on myös mukana vuonna 2004 alkaneessa hankkeessa, jonka tavoitteena on syrjimättömyyden valtavirtaistaminen työvoimapalveluissa, koulutuksessa ja sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa. Tätä Join in – hanketta koordinoi Etelä-Suomen lääninhallitus ja sitä toteutetaan vuosina 2004–2006 kuuden EU-jäsenmaan yhteistyönä. Kehittämishankkeiden lisäksi ennakkoluuloja pyritään torjumaan käsittelemällä yhdenvertaisuuskysymyksiä eri koulutus- ja tiedotustilaisuuksissa, henkilöstökoulutuksessa sekä julkaisemalla yhdenvertaisuusasioihin liittyvää materiaalia.

⁹ Neuvoston päätös (EY) N:o 2000/750, tehty 27 päivänä marraskuuta 2000, syrjinnän torjumista koskevan yhteisön toimintaohjelman perustamisesta (vuosiksi 2001–2006) [EYVL L 303, 02.12.2000]

Hallitus on valmistellut uuden maahanmuuttopoliittisen ohjelman, jonka yksi keskeinen osuus käsittelee rasismien ehkäisyä ja hyvien etnisten suhteiden edistämistä. Ohjelmaa valmisteltaessa on otettu rakenteiden kehittämisen lisäksi huomioon myös käytännön hankkeet hyvien etnisten suhteiden kehittämiseksi ja niiden toteuttamiseksi tarvittavat voimavarat, mukaan lukien tarvittava sekä kansallinen että EU-rahoitus. Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi luovutettiin maahanmuuttopoliittiselle ministerityöryhmälle 15.6.2005. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman pääpaino on työperusteisen maahanmuuton edistämässä. Muita keskeisiä teemoja ovat opastusjärjestelmän luominen, maahanmuuttajien kotouttamisjärjestelmän tehostaminen sekä etnisten suhteiden parantaminen. Tavoitteena on edistää moniarvoisen, monikulttuurisen ja syrjimättömän yhteiskunnan kehittymistä ja siten tukea Suomen kansainvälistymistä ja parantaa kansainvälistä kilpailukykyä.

Työministeriön yhteydessä toimivat Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) on viranomaisten, työmarkkinaosapuolten, kansalaisjärjestöjen ja maahanmuuttajien välinen vuoropuhelufoorumi. Neuvottelukuntaa ollaan parhaillaan uudistamassa tavoitteena toiminnan vaikuttavuuden lisääminen sekä valtakunnan että paikallis- ja aluetasolla. Uudistuksessa kasvatetaan maahanmuuttajien edustavuutta ja alueellista osallisuutta ja lisäksi eduskuntapuolueiden edustajia kutsutaan osallistumaan neuvottelukunnan työhön.

19 artiklan 2 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artikla 3 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun ja tukeen sosiaalipalvelujen osalta

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 4 kappale: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun ja yhtä edulliseen kohteluun kuin kyseisen maan omille kansalaisille myönnetään

Kysymys A: Lainsäädännölliset takeet kansalaisten kanssa tasapuoliseen kohteluun

Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n 2 momentti sisältää syrjinnän kiellon. Perustuslain säännöksiä täsmentävät useissa eri laeissa säädetyt syrjinnän kiellot sekä tasapuoliseen kohteluun velvoittavat säännökset. Esimerkiksi rikoslain 11 luvun 9 §:ssä säädetään syrjintärikos rangaistavaksi. Työsopimuslaissa edellytetään työnantajalta työntekijöiden tasapuolista kohtelua ja kielletään syrjintä.

Työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 §:n mukaan työnantaja ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa työntekijää eri asemaan muun muassa etnisen alkuperän tai kansalaisuuden perusteella. Vanhan työsopimuslain (320/1970) vastaavassa 17 §:n syrjintäkieltosäännöksessä ei erikseen mainittu etnistä alkuperää tai kansalaisuutta, joten uusi 1.6.2001 voimaan tullut säännös vahvistaa entisestään sitä aikaisemminkin noudatettua periaatetta, jonka mukaan ulkomaalaiset työntekijät eivät poikkeaa oman maan kansalaisista. Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto valvoo työsopimuslain noudattamista.

Kysymyksen osalta viitataan myös edellä 1 artiklan 2 kappaleen kysymyksiin annettuihin vastauksiin

Kysymys B: Asumisoloihin liittyvä syrjintä

Perustuslain (731/1999) 19 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Laissa asunto-olojen kehittämisestä

(919/1985) säädetään kunnalle alueellaan velvollisuus asunto-olojensa kehittämiseksi siten, että jokaiselle kuntalaiselle järjestetään kohtuulliset asumisolot.

Vuonna 2000 annettiin direktiivit sekä syrjinnästä¹⁰ että työsyrynnästä¹¹. Syrjintädirektiivin nojalla säädettyvä etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kielto ulottuu työelämän alueiden ohella myös muille elämän alueille, muun muassa asumiseen.

Direktiivien voimaan saattamiseksi säädettiin vuonna 2004 yhdenvertaisuuslaki. Lain 2 §:n mukaan lakia sovelletaan etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaan syrjintään, kun kysymyksessä on muun muassa asuminen. Lain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumisen. Lain 6 § sisältää syrjintäkiellon.

Asumista koskeva lainsäädäntö ei erottele ulkomaalaisia ja suomalaisia, kunhan asuminen tapahtuu Suomessa. Esimerkiksi asumistukilain (154/1987) 1 §:n mukaan asumistukea voidaan myöntää ruokakunnalle Suomessa sijaitsevan, vakinaiseksi katsottavan asunnon asumismenojen vähentämiseksi. Ruokakuntaan pysyvästi kuuluvaksi henkilöksi katsotaan vain Suomessa asuva henkilö.

Asuntoviranomaiset seuraavat maahanmuuttajien asuntotilanteen kehittymistä sekä erilaisilla tutkimuksilla ja selvityksillä sekä yksittäistapauksissa tapahtuvien yhteydenottojen perusteella. Tilanteeseen vaikuttaa yleinen vuokra-asuntojen saatavuus, joka on Suomessa kehittynyt viime vuosina varsin suotuisaan suuntaan. Asunnottomuus on saatu vähenemään. Vuokra-asuntojen puutetta esiintyy lähinnä vain suurimmilla kasvukeskuspaikkakunnilla sekä henkilöillä, jotka tarvitsevat erityistä tukea asumisensa onnistumiseksi. Pulaa on lähinnä edullisista pienasunnoista. Jonot kuntien omistamiin vuokra-asuntoihin ovat lyhentyneet. Ongelmia ilmenee yksittäistapauksissa ja niitä selvitetään viranomaisten toimivallan mukaisesti.

Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri valvovat tehtäväänsä hoitaessaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista viranomaistoiminnassa ja julkisten tehtävien hoitamisessa. Vähemmistövaltuutettu edistää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa, yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa sekä hyviä etnisiä suhteita sekä valvoo etnisiä suhteita. Kaikki nämä viranomaiset valvovat myös toimintaa asumisasioissa ja puuttuvat muun muassa heille tehtyjen kanteluiden perusteella ilme-neviin epäkohtiin.

Kysymyksen osalta viitataan lisäksi 1 artiklan 2 kappaleen kysymyksiin annettuihin vastauksiin.

19 artiklan 5 kappale: Tasavertainen kohtelu verojen ja maksujen osalta

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 6 kappale: Perheenyhdistäminen

Kysymys A Perheenyhdistämisen helpottaminen

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

¹⁰ Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta annettu neuvoston direktiivi 2000/43/EY

¹¹ Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista annettu neuvoston direktiivi 2000/78/EY

Kysymys B Perheenjäsenet

Uuden ulkomaalaislain (301/2004) 4 luvun 37 §:n mukaan:

"[t]ätä lakia sovellettaessa perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso sekä alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja Suomessa asuva henkilö on. Jos Suomessa asuva henkilö on alaikäinen lapsi, perheenjäsen on hänen huoltajansa. Perheenjäseneksi katsotaan myös samaa sukupuolta oleva henkilö, jos parisuhde on kansallisesti rekisteröity.

Aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos on muu painava syy."

Saman lain 38 §:n mukaan:

"[o]leskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää, että lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin lapsen oleskelulupahakemus on tullut vireille, jos edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle täyttyivät vireilletulopäivänä."

Kysymys C: Maahantulon epäminen terveyden perusteella

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 6 kappaletta koskevat päätelmät XVII-1

Ulkomaalaislain (301/2004) 2 luvun 11 §:n 1 momentin 5-kohdan mukaan ulkomaalaisen maahantulo edellyttää, että hänen ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita. Hallituksen esityksen¹² (28/2003) mukaan:

"[m]omentin 5 kohta koskee yleistä järjestystä ja turvallisuutta, kansanterveyttä sekä Suomen kansainvälisiä suhteita. Yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen katsotaan kuuluvan kaikki sellainen toiminta, jolla pyritään takaamaan yhteiskunnan jäsenille turvallinen ja viihtyisä elin- ja toimintaympäristö, torjumaan ja selvittämään rikoksia sekä oikeudenloukkauksia että ennaltaehkäisemään ja poistamaan häiriöitä. Kansanterveyden vaarantumisen tarkemman määrittelyn osalta voidaan viitata yleisen järjestyksen ja turvallisuuden direktiivin¹³ 4 artiklan 1 kohtaan, jossa todetaan, että eräät tartuntavaaralliset taudit voivat olla perusteena alueelle pääsyn estämiselle tai ensimmäisen oleskeluluvan myöntämättä jättämiselle."

¹² Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

¹³ Neuvoston direktiivi 64/221/ETY, annettu 25 päivänä helmikuuta 1964, ulkomaalaisten liikkumista ja oleskelua koskevien, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen sekä kansanterveyteen perustuvien erityistoimenpiteiden yhteensovittamisesta [EYVL L 56, 4.4.1964].

Kyseisen direktiivin 4 artiklan 1 kohdan mukaan:

"[a]inoastaan taudit tai vammat, jotka on lueteltu tämän direktiivin liitteessä, saavat olla perusteena alueelle pääsyn estämiselle tai ensimmäisen oleskeluluvan epäämiselle."

Direktiivin liitteen mukaan:

"A. Taudit, jotka saattavat vaarantaa kansanterveyden:

1. Taudit, jotka kuuluvat Maailman terveysjärjestön 25 päivänä toukokuuta 1951 antamassa kansainvälisessä terveysasetuksessa N:o 2 lueteltuihin karanteenin alaisiin tauteihin;

2. Aktiivisessa vaiheessa oleva tai kehittymisen merkkejä osoittava hengityselinten tuberkuloosi;

3. Syfilis;

4. Muut infektioaudit tai tarttuvat loistaudit, jos niistä säädetään vastaanottavan maan kansalaisten suojelemiseksi annetuissa säädöksissä.

B. Taudit ja vammat, jotka saattavat uhata yleistä järjestystä ja turvallisuutta:

1. Riippuvuus huumausaineista;

2. Vakava mielenterveyden häiriö; pysyvä psykoottinen häiriö, johon liittyy kiihtymystä, delirium, aistinharhoja tai sekavuutta."

19 artiklan 7 kappale: Yleinen oikeusapu

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 8 kappale: Suoja maasta karkottamista vastaan

Kysymys A: Perusteet maastakarkottamiselle ja sovellettu menettely

Hallitus on jo aikaisemmin tuonut esille, että henkilö voidaan karkottaa maasta ainoastaan silloin, kun hänen kohdallaan täyttyvät ulkomaalaislaissa säädetyt maasta karkottamisen perusteet. Jos karkotettava henkilö on alaikäisen lapsensa ainoa huoltaja, karkotuspäätös tavallisesti koskee myös alaikäistä lasta. Tapauksissa, joissa alaikäisen lapsen ainoa maassaolon peruste on se, että hän on siirtotyöläisen perheenjäsen, hallitus on katsonut, että karkotus yhdessä huoltajansa kanssa on myös lapsen edun mukaisinta. Sen sijaan ei voida pitää lapsen edun mukaisena, että hänet erotettaisiin huoltajastaan, joka on karkotettu maasta, ja jätettäisiin Suomeen yksin. Toisaalta taas pelkästään sitä seikkaa, että karkotettavalla henkilöllä on alaikäinen lapsi, ei voida pitää riittävänä syynä olla karkottamatta tällaista henkilöä ja perusteena myöntää henkilölle oleskelulupa Suomessa.

Hallitus haluaa painottaa, että harkittaessa henkilön karkottamista otetaan aina huomioon kaikki asiaan liittyvät seikat. Alaikäisen lapsen osalta asiassa otetaan huomioon erityisesti lapsen etu ja lapsen etua säätelevät kansainväliset instrumentit samoin kuin päätöksen perusteena olevat seikat sekä asiaan muutoin vaikuttavat seikat ja olot kokonaisuudessaan. Huomioon otettavia seikkoja ovat esimerkiksi alaikäisen lapsen oleskelun pituus Suomessa samoin kuin hänen muut olosuhteensa ja siteensä Suomeen.

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 9 kappale: Ansioiden ja säästöjen siirto

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

19 artiklan 11 kappale: Vastaanottajavaltion kielen opettaminen

Perusopetuslain (628/1998) 5 §:n ja 7 §:n mukaan kunta ja opetuksen järjestämisluvan saaneet voivat järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta, jossa kielen opetus on yhtenä painopisteenä. Opetus on tarkoitettu kuusivuotiaille ja oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajille. Siirryttyään normaaliin perusopetukseen maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla, opetetaan suomea/ruotsia toisena kielenä äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen suomi/ruotsi äidinkielenä - oppimäärän sijasta. Suomi/ruotsi toisena kielenä opetus voidaan järjestää osana koulun opetusta ja/tai erillisten resurssien turvin. Perusopetusikäisiä maahanmuuttajataustaisia lapsia oli Suomessa vuonna 2004 noin 5500. Heistä yli puolet opiskeli suomea/ruotsia toisena kielenä.

Koulutuksessa on lähtökohtana tasavertainen kohtelu. Ammatillisen peruskoulutuksen valintaperusteet ja rahoitusjärjestelmä eivät aseta esteitä ulkomaalaisten opiskelijoiden ottamiselle ammatilliseen koulutukseen. Ulkomaalaisten sekä maahanmuuttajien osalta edellytyksenä kuitenkin on riittävä kielitaidon taso ja yleiset opiskeluvälineet. Maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisille opiskelijoille on samat ammattitaitovaatimukset kuin muillekin opiskelijoille.

Koulutuksen järjestäjä voi opiskelijan henkilöön liittyvän erityisen syyn perusteella soveltaa opiskelija-valinnassa joustavaa valintaa. Tällaisia opiskelijan henkilöön liittyviä erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi terveydelliset syyt, oppimisvaikeudet, ammatillisen peruskoulutuksen puuttuminen, koulutodistusten vertailuvaikeudet, harrastustoimintaan liittyvät syyt, sosiaaliset syyt ja työllistymisen turvaamiseen liittyvät syyt.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa oppilaitoksen opetuskielenä voi olla suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla opiskelijan omalla kielellä, jos se ei vaaranna opiskelijan mahdollisuuksia seurata opetusta.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmaan tulee sisältyä myös maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestämissuunnitelma. Maahanmuuttajaopiskelijoiden osalta otetaan huomioon kielitaidon asettamat erityisvaatimukset valintamenettelyissä ja opetusjärjestelyissä sekä suoritusten arvioinnissa. Ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteet sisältävät määräykset myös maahanmuuttajien ja eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetusjärjestelyistä.

Vuonna 2001 tehdyn selvityksen mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa omaa äidinkieltään opiskeli 85 sellaista opiskelijaa, jonka äidinkieli oli muu kuin suomi tai ruotsi. Yleisin opiskelluista kielistä oli venäjä. Muita opiskeltuja kielinä olivat mm. arabia, somalia, viro, albania, bosnia, espanja, saksa, italia. Tätä kieltenopiskelua on tuettu mm. opetushallituksen vuosittain jakamalla maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen kehittämismäärärahalta.

Vuonna 2004 tehdyn selvityksen mukaan maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa olleille opiskelijoille oli järjestetty oman äidinkielen opetusta venäjän, somalin,

arabian, portugalin, kurdin ja persian/farsin kielillä. Tähän kieltenopetukseen oli osallistunut 32 opiskelijaa.

Opiskelijat ja heidän vanhempansa eivät aina näe oikeutta oman kielen opiskeluun tarpeellisena, vaan painottavat joko suomen tai ruotsin kielen oppimista.

Aikuisten maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kotouttamisesta ja kouluttamisesta huolehtii työministeriö.

19 artiklan 12 kappale: Siirtotyöntekijöiden äidinkielen opetus heidän lapsilleen

Maahanmuuttajaoppilaan oman äidinkielen, saamen- ja romanikielen sekä ulkomailta muuttaneiden suomen- tai ruotsinkielisten oppilaiden ja opiskelijoiden ulkomailla hankkiman kielitaidon ylläpitämiseen tähtäävään opetukseen suoritetaan valtionavustusta. Ryhmään tulee kuulua lukukauden alussa vähintään neljä oppilasta. Valtionavustusta toimintaan myönnetään valtion talousarvion määrärahan puitteissa. Maahanmuuttajien äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta.

Opetuksen järjestäjillä ei ole lainsäädännön mukaan velvollisuutta järjestää opetusta, mutta nykyään vajaan 80 % maahanmuuttajaoppilaista noin 100 kunnassa saa oman äidinkielen opetusta yhteensä noin 50 eri kielellä. Useissa kunnissa haasteena on, ettei oman äidinkielen opettajia ole saatavissa. Eniten oman äidinkielen opetusta tarjotaan venäjän ja somalin kielellä.

Omalla äidinkielellä on tärkeä asema myös ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen peruskoulutuksen eri koulutusalojen valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusteiden mukaan tavoitteena on opiskelijan kulttuurisen identiteetin vahvistuminen ja kielellinen sekä tiedollinen kehittyminen. Opiskelijan on saavutettava toimiva kaksikielisyys ja hallittava opiskelemaisensa alan ammattikieltä myös omalla äidinkielellään.

Paikallisten opetussuunnitelmien kehittämisprojektissa eräänä osa-alueena olivat maahanmuuttajien opetusjärjestelyt, joissa yhtenä tekijänä on oman äidinkielen opetus. Ammatillisen peruskoulutuksen kehittämiseen on tarkoitettua määrärahaa on Opetushallitus kohdentanut muun muassa maahanmuuttajaopiskelijoiden oman äidinkielen opetukseen. Usein opiskelijan äidinkielen suullinen taito on hyvä, mutta ongelmana saattaa olla oman äidinkielen kirjoitustaidon puutteellisuus. Joidenkin opiskelijoiden ja vanhempien asenne oman äidinkielen opiskeluun saattaa olla myös negatiivinen tilanteessa, jossa uuteen kulttuuriin halutaan sopeutua mahdollisimman pian.

Omaa äidinkieltä voidaan käyttää myös opinto-ohjauksessa ja tukiopetuksessa. Sitä on käytetty myös opiskelijoiden vertaistukitoiminnassa. Vertaistukiryhmissä maahanmuuttajien kanssa vahvistetaan heidän sosiaalisia tukiverkostojaan ja sitä kautta helpotetaan pakolaisten arkielämää Suomessa. Koulutuksen järjestäjien välisellä yhteistyöllä on mahdollista hyödyntää yhteisiä opettaja- ym. resursseja erityisesti silloin kun oman äidinkielen opiskelijoiden ryhmät ovat pieniä tai jonkin kielen osalta on kyse vain muutamasta opiskelijasta.

20 ARTIKLA: OIKEUS TASA-ARVOISIIN MAHDOLLISUUKSIIN JA TASA-ARVOISEEN KOHTELUUN TYÖHÖN JA AMMATTIIN LIITTYVISSÄ KYSYMYKSISSÄ ILMAN SUKU-PUOLEEN PERUSTUVAA SYRJINTÄÄ

Kysymys A: Lainsäädännölliset toimenpiteet

Tasa-arvolain uudistaminen

Suomessa on vuodesta 1987 lähtien ollut voimassa laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609), josta on kerrottu aikaisemmissa raporteissa. Lakiin on tehty joitain muutoksia, joista merkittävimmät vuosina 1992, 1995 ja 2005. Vuonna 1992 laissa selkiytettiin välillisen syrjinnän sekä ras-kauteen ja vanhemmuuteen perustuvan syrjinnän kieltoja. Vuonna 1995 lakiin lisättiin kiintiösäännös sekä työnantajan tasa-arvosuunnittelua koskeva velvoite.

Tasa-arvolain viimeisin muutos astui voimaan 1.6.2005. Muutoksen (15.4.2005/232) päätavoitteena oli tasa-arvosuunnittelun tehostaminen ja sen tuloksellisuuden lisääminen sekä samapalkkaisuuden edistäminen. Tasa-arvolain muutoksessa otettiin huomioon perustuslain velvoitteet ja hallitusohjelman tasa-arvoa koskevat tavoitteet ja sillä saatettiin voimaan Euroopan unionin ns. muutettu työelämän tasa-arvodirektiivi¹⁴.

Viimeisimmän tasa-arvolain muutoksen tarkoituksena on mm. vahvistaa laissa säädettyä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämismittaa ja velvollisuutta sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseen. Uudistuksen sisältöön on vaikuttanut myös perustuslain säännös, joka sisältää velvoitteen edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tämän säännöksen perusteella on ollut tarpeen täsmentää ja täydentää tasa-arvolain tasa-arvon edistämistä koskevia velvoitteita. Muutoksessa lain soveltamisalaa laajennettiin soveltuvien osin työsuhtea lähellä oleviin työn tekemisen muotoihin. Säännöksiä viranomaiselle asetetusta yleisestä tasa-arvon edistämismittasta tarkennettiin ja kiintiösäännöksen soveltamisalaa laajennettiin. Työpaikan tasa-arvosuunnittelua koskevia säännöksiä täsmennettiin työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen parantamiseksi ja palkkaerojen poistamiseksi. Tasa-arvosuunnitelman laiminlyöneeseen työnantajaan voidaan kohdistaa sanktioita. Sukupuolinen häirintä määriteltiin kielletyksi syrjinnäksi, samoin kuin työnantajan ryhtyminen vastatoimiin. Syrjitylle tuomittavalle hyvitykselle ei laissa enää aseteta yleistä enimmäismäärää.

Perhevapaista aiheutuvien työnantajakustannusten tasaaminen

Perhevapaista koituvat kustannukset rasittavat suhteessa enemmän naisvaltaisia aloja ja saattavat heikentää naisten työmarkkina-asemaa. Syynä tähän on se, että naiset ja miehet ovat työelämässä sijoittuneet eri aloille ja perhevapaiden käyttö on jakautunut epätasaisesti siten, että naiset käyttävät valtaosan perhevapaista.

Työnantajille aiheutuvia perhevapaakustannuksia on tasattu siten, että työnantajat, jotka maksavat äitiysvapaan ajalta täyden palkan, saavat sairauspäivärahan suuruisen korvauksen. Työnantajat ovat myös voineet hakea korvausta työntekijöiden perhevapaiden ajalta kertyvän vuosiloman kustannuksiin. Hakemismenettelyä yksinkertaistettiin vuoden 2003 alussa, jonka jälkeen yhä useampi työnantaja onkin hakenut korvausta.

¹⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/73/EY, annettu 23 päivänä syyskuuta 2002, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY muuttamisesta [EYVL nro L 269, 05.10.2002].

Perhevapaista aiheutuvien työnantajakustannusten tasaamisen vaihtoehtoja selvitettiin kolmikantaisessa työryhmässä kevään 2004 aikana. Vuosilomakustannuksista korvattavaa osuutta on päätetty korottaa merkittävästi vuoden 2005 alusta. Tasaamismahdollisuuksien selvittämistä jatketaan edelleen sosiaali- ja terveysministeriössä.

Työministeriö on käynnistämässä selvitystyötä perhevapaalainsäädännön kehittämistä niin, että molemmat vanhemmat voisivat nykyistä paremmin käyttää oikeuttaan perhevapaisiin ja että perhevapaiden käyttö jakaantuisi nykyistä tasaisemmin naisten ja miesten kesken. Mahdollisuutta lyhennettyyn työaikaan suunnitellaan laajennettavaksi siten, että se koskee kaikkia alle 10-vuotiaiden lasten vanhempia.

Kysymys B–E: Työntekijän oikeuskeinot.

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

Kysymys F: Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen tukeminen

Perhepolitiikalla ja työn ja perheen yhteensovittamista kehittämällä pyritään siihen, että perheen perustamista ei tarvitse siirtää taloudellisista tai työelämään liittyvistä syistä. Mahdollisuus joustavaan paluuseen perhevapailta työelämään on tärkeä erityisesti naisten työelämään osallistumisen kannalta.

Sosiaali- ja terveysministeriön Tilaa lapsille, tilaa perheille –hankkeessa pyritään tukemaan työn ja perheen yhteensovittamista muun muassa lisäämällä työpaikkojen ja yhteiskunnan lapsi- ja perhemyönteisyyttä. Ns. VETO-ohjelmassa selvitetään perhevapaiden ja työmarkkina-aseman yhteyksiä.

Laadukas, toimiva ja perheen tarpeita vastaava päivähoito on olennaisin keino mahdollistaa pienten lasten vanhempien työelämään osallistuminen. Sosiaali- ja terveysministeriö kehittää päivähoitojärjestelmää, jotta se säilyisi yhteiskunnallista tasa-arvoa luovana ja perheitä tukevana palveluna.

Kysymys G: Yksinomaan toiselle sukupuolelle tarkoitetut ammatit

Suomen lainsäädäntö on sukupuolineutraali eikä yksinomaan miehille varattuja virkoja ole. Tasa-arvolain 2 §:n mukaan lakia ei kuitenkaan sovelleta kirkon (ev. lut. ja ortodoks.) tai muun uskonnollisen yhdyskunnan uskonnonharjoitukseen liittyvässä toiminnassa.

Kysymys H: Positiivinen syrjintä.

Suomen lainsäädännössä sallitaan positiivinen erityiskohtelu edellyttäen, että sen tarkoituksena on yhdenvertaisuuden edistäminen. Kaiken kaikkiaan voi sanoa että yhdenvertaisuuden saavuttamiseen pyritään sekä positiivisin erityistoimin että syrjinnän kieltävillä säännöksillä.

Kysymys I: Työllisyystilanne, mahdollisuudet osallistua ja osallistuminen ammatinvalinnanohjaukseen, koulutukseen, uudelleen kouluttautumiseen ja kuntoutukseen, erot työehdoissa ja työoloissa sekä erot uralla etenemisessä

a) Työllisyystilanne molempien sukupuolten osalta

Heikentyneestä taloudellisesta tilanteesta johtuen Suomen työllisyysaste ei vuosina 2002–2004 noussut. Vuonna 2002 se oli 67,7 % ja 67,2 % vuonna 2004. Naisten ja miesten työllisyysasteet ovat suhteellisen

lähellä toisiaan. Viime vuosina naisten työllisyysaste on hieman laskenut. Vuonna 2002 se oli 66,2 % ja 65,5 % vuonna 2004. Miesten työllisyysaste on laskenut vähemmän kuin naisten ollen vuonna 2002 69,2 % ja 68,9 % vuonna 2004 (15–64 -vuotiaat henkilöt).

Vuonna 2002 työllisiä (15–74 -vuotiaita) oli yhteensä 2 372 000, joista oli naisia 1 144 000 ja miehiä 1 229 000. Vuonna 2004 vastaavat luvut olivat 2 365 000 (yhteensä), 1 136 000 (naiset) ja 1 229 000 (miehet).

Huolimatta siitä, että työllisyysaste laski vuosina 2002–2004, työttömyysaste ei ole noussut vaan se las-ki. Vuonna 2002 se oli miehillä ja naisilla sama so. 9,1 %. Vastaava luku oli vuonna 2004 naisilla 8,9 % ja miehillä 8,7 %. Työttömiä naisia oli vuonna 2004 yhteensä 111 300 ja miehiä 117 600. (Luvut koskevat 15–74 -vuotiasta väestöä) Molempien sukupuolten työvoimaosuudet ovat laskeneet vuodesta 2002 vuoteen 2004, joka merkitsee sitä, että työllisyystilanteen heikentyessä on jossain määrin siirrytty työvoiman ulkopuolelle työttömyyden sijasta. Vuonna 2004 miesten työvoimaosuus (15–74-vuotiaasta väestöstä) oli 68,5 % ja naisten 63,3 %, vastaavien lukujen ollessa vuonna 2002 69,2 % ja 64,0 %.

Vaikka osa-aikatyö ei Suomessa ole yleistä, sen osuus on viime vuosina hieman kasvanut erityisesti naisten osalta. Vuonna 2002 palkansaajista 12,5 % teki osa-aikatyötä, naisista 17,2 % ja miehistä 7,7 %. Vuonna 2004 osa-aikatyössä oli 13,1 % kaikista palkansaajista, 18,3 % naisista ja 8,0 % miehistä. Eri-tyisesti osa-aikatyö on lisääntynyt naisvaltaisella yksityisellä palvelusektorilla. Lähinnä osa-aikatyötä tehdään opiskelujen vuoksi ja siksi ettei kokoaikaista työtä ole tarjolla. Toisin kuin monissa muissa maissa ei lastenhoito yleensä ole syynä osa-aikatyöhön kummankaan sukupuolen kohdalla johtuen päi-vähoitopalvelujärjestelmästä, joka mahdollistaa molempien vanhempien mahdollisuuden tehdä koko-päivätyötä.

Työsuhteista valtaosa on vakituisia. Vuonna 2002 kaikista palkansaajista 16,2 % työskenteli määräai-kaisessa työsuhteessa, naisista 19,6 % ja miehistä 12,6 %. Vastaavat luvut olivat vuonna 2004 koko pal-kansaajaväestöllä 16,1 %, naisilla 19,6 % ja miehillä 12,7 %. Määräaikaisia palkansaajia oli vuonna 2004 yhteensä 333 700 eli hieman enemmän kuin vuonna 2002 (15–74 -vuotiaat). Syynä tähän on työn-tekijöiden mukaan se, ettei pysyvää työtä ole tarjolla. Määräaikaiset työsuhteet ovat selvästi yleisempiä julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

b) Ammatillinen koulutus

AmmatINVALINNAOHJAUSTA antavat sekä koulut (oppilasneuvonta) että työvoimatoimistot osana työvoi-mapalveluja sekä koulutusta ja ammattitietopalveluja. Työhallinnon neuvontapalvelut ovat kaikkien käytettävissä. Käytännössä suurimpana asiakasryhmänä ovat työnhakijat.

Suomalainen neuvonta- ja ohjausjärjestelmä on varsin kattava: neuvontaa ja ohjausta voi saada niin opiskellessa, työelämässä, työttömänä kuin työmarkkinoiden ulkopuolellakin.

Tytöt ja naiset käyttävät koulujen ja työvoimatoimistojen tarjoamia neuvontapalveluja ja toimintoja keskimäärin enemmän kuin pojat ja miehet. Tilanne ei ole muuttunut tarkastelukaudella.

Työvoimatoimistojen ammatINVALINNAOHJAUSPALVELUJA annetaan kaikille nuorille ja aikuisille maksutta. AmmatINVALINNAOHJAUKSEN tarkoituksena on laatia asiakkaille realistinen toimintasuunnitelma heidän tietojensa, taitojensa, kiinnostustensa ja tavoitteidensa pohjalta. Henkilökohtaisessa neuvonnassa noudatetaan asiakaskeskeistä ja sukupuolineutraalia lähestymistapaa, painottaen asiakkaiden omia urakehitys-toiveita ja -tarpeita sekä kaikkia käytettävissä olevia vaihtoehtoja. Periaatteessa naisten epätyypillisille valinnoille, koulutukselle ja työllistymiselle ei ole esteitä. Monilla koulutus- ja työaloilla tarvitaan kuitenkin enemmän naisia suhteessa miehiin, koska opetus, koulutus ja työelämä ovat edelleen pitkälle eriytyneet sukupuolen mukaan.

Työvoimahallinto on ollut mukana muutamissa Euroopan sosiaalirahaston tuella toteutetuissa yhteistyöhankkeissa, joissa on keskitytty sukupuolitietoiseen neuvontaan ja pyritty tuottamaan naisten tarpeita vastaavia koulutus- ja työvoimapalveluja (esim. Suunto-projekti). Työministeriö julkaisi vuonna 2002 oppaan sukupuolille epätyypillisten valintojen tukemiseksi. Opas jaettiin kaikille työvoimatoimistoille, ja sitä on noudatettu myös henkilöstökoulutuksessa. Työministeriö on tuottanut myös muuta aineistoa (ohjeet sukupuolitietoiseen neuvonnan antamiseksi PowerPoint-muodossa) työvoimaneuvontaa antaville työntekijöille.

Ammatinvalinnanohjauksen asiakasmäärät vuosina 2002 – 2004

	Alle 25 -v.	Yli 25 -v.	Yhteensä	Naisia
2002	12113	21037	33150	22049
%	36,5	63,5		66,5
2003	11576	18920	30496	19966
%	38,0	62,0		65,5
2004	10931	19031	29962	19622
%	36,5	63,5		65,5

Työvoimatoimistojen koulutus- ja ammatitietopalvelut

Työvoimatoimistojen koulutus- ja ammatitietopalvelut tarjoavat kaikille kansalaisille tietoa koulutuksesta, ammateista, työelämästä ja opintojen rahoituksesta. Palvelut ovat helposti saatavilla työvoimatoimistoista, Internetin välityksellä ja puhelimitse.

Työvoimatoimistojen koulutus- ja ammatitietopalvelussa tilastoitiin v. 2004 yhteensä 355 350 neuvontatapahtumaa. Koska koulutus- ja ammatitietopalvelu on avoin palvelu, ei tarkkaa seurantatietoa asiakkaista ja heidän sukupuolijakautumastaan ole. Vuoden 2004 aikana kerättiin työhallinnon työvoimatoimistojen asiakaspalautetta valtakunnallisella kyselyllä, jossa palautetta antavien asiakkaiden taustatiedot myös selvitettiin: ns. omaehtoisista koulutusneuvonnan asiakkaista (eivät ole työnhakijoina työvoimatoimistossa) naisia oli 75 %, ja työnhakijoina samaan aikaan olevista asiakkaista naisia oli 56 %.

Ammatillisen kuntoutuksen palvelut

Työhallinnon ammatillisen kuntoutuksen palveluihin osallistui v. 2002 yhteensä 15 904 kuntoutujaa, joista yli 55 % oli naisia, v. 2003 yhteensä 15 774 kuntoutujaa, joista naisia oli noin 56 %, v. 2004 yhteensä arviolta 19 400 kuntoutujaa, joista naisten osuus oli lähes 57 %. Työvoimatoimistojen ammatillisen kuntoutuksen palvelut ovat maksutta kaikkien henkilöasiakkaiden käytettävissä.

Kansaneläkelaitoksen lakisääteiseen ammatilliseen kuntoutukseen osallistui v.2002 yhteensä 6 707 kuntoutujaa, joista naisten osuus oli yli 55 %, v. 2003 yhteensä 9 684 kuntoutujaa, joista naisten osuus oli noin 55 %. Vuodelta 2004 tieto puuttuu.

Työvoimakoulutukseen osallistuminen

Työvoimakoulutus on ensisijaisesti suunnattu työttömille henkilöille. Myös muiden ryhmien kuten työvoiman ulkopuolella olevien ja työssä olevien koulutus on mahdollista järjestää työvoimakoulutuksena. Koulutuksen aloittaneista työttömiä oli v. 2002–2003 noin 80 %, työvoiman ulkopuolella olevia 7 %, ja työssä olevia 13 %.

jotka ovat yleensä heikoimmassa työmarkkina-asemassa, työttömyysuhanalaisia 5 % ja lomautettuja 3 %. Pelkän perusasteen suorittaneita eli vailla ammatillista koulutusta olevia oli aloittaneista kolmannes.

Ammatillisen koulutuksen osuus on noin 70 % ja valmentavan noin 30 % järjestetystä koulutuksesta. Valmentavasta koulutuksesta 45 % on ohjaavaa, työmarkkinavalmiuksia lisäävää. Maahanmuuttajakoulutuksen osuus valmentavasta koulutuksesta on vajaa kolmannes v. 2002–2003. Maahanmuuttajien osuus on vuodesta 2000 lähtien ollut kasvussa.

Naisten määrä koulutuksen aloittaneista on 2000 -luvun alusta lähtien ollut hieman korkeampi kuin miesten eli noin 52 %. Kun tarkastellaan ammatillisen työvoimakoulutuksen suorittaneiden sukupuolijakaumaa, voidaan todeta, että naisten ja miesten tavoiteammatit noudattavat edelleen perinteistä sukupuolijakoa: sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimakoulutuksen suorittaneista oli naisia 90 %, palveluissa 80 %, hallinto- ja toimistotöissä 78 % ja kaupan aloilla 72 %. Miesten työvoimakoulutuskoulutus oli taas selvästi keskittynyt teollisuuteen (77 %). Rakennus- ja kuljetusalalla miesten osuus nousi yli 90 %:n. Koulutusvalinnat ja -tarjonta ovat siis edelleen varsin sukupuolisidonnaisia huolimatta pyrkimyksistä murtaa yksipuolista sukupuolijakautumaa. Joitain poikkeuksia toteutuneesta koulutuksesta on koskien esimerkiksi yksinomaan naisille suunnattuja yrittäjäkoulutuksia.

Kysymykset c ja d

Tältä osin viittaamme aikaisempiin raportteihin.

Kysymys J: Viranomaisten toimenpiteet

Hallitusohjelma

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa 2003–2007 todetaan tasa-arvon edistämisen kuuluvan koko hallitukselle. Ohjelmassa todetaan, että hallitus toimeenpanee sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen koko valtionhallinnossa. Sen toteuttamiseksi sukupuolivaikutusten arviointimenetelmiä kehitetään ja arviointi otetaan osaksi lainsäädännön ja valtion talousarvion valmistelua. Tasa-arvo-osaamista vahvistetaan koko valtion hallinnossa. Poliittisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa lisätään naisten määrää ja tasa-arvopoliittiset kysymykset arvioidaan myös miesnäkökulmasta. Ohjelmassa todetaan, että hallitus edistää samapalkkaisuutta ja työelämän tasa-arvoa pitkäjänteisellä ohjelmalla yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Tavoitteena on poistaa perusteettomat palkkaerot naisten ja miesten välillä.

Miehiä kannustetaan perhevapaiden pitämiseen ja perhevapaista aiheutuvia työnantajakustannuksia tasataan nykyistä enemmän. Hallitus vahvistaa naisten ja miesten työssäkäynnin ja yrittäjyyden edellytyksiä, kuten laadukasta päivähoitoa ja muita toimivia julkisia palveluja. Esimerkiksi erillisverotus, työntekijöiden ja yrittäjien työperusteinen sosiaaliturva sekä naisyrittäjälainat kannustavat naisia osallistumaan työmarkkinoille.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma

Valtioneuvosto teki 16.12.2004 periaatepäätöksen tasa-arvo-ohjelmasta vuosille 2004 – 2007. Tasa-arvo-ohjelmalla pyritään toteuttamaan hallitusohjelmassa esitetyt tavoitteet. Ohjelma käynnistää ja kokoaa yhteen tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä ja sen tekemiseen ovat osallistuneet kaikki ministeriöt. Työelämään liittyvä tasa-arvo on ohjelmassa keskeisellä sijalla.

Valtavirtaistaminen

Tasa-arvokysymykset ovat hyvin erilaisia eri ministeriöiden hallinnonaloilla. Tämän vuoksi on tärkeää, että jokaisen hallinnonalan asiantuntijat osaavat tunnistaa ja ottaa huomioon oman aihealueensa kannalta olennaiset tasa-arvokysymykset. Valtavirtaistamista on kehitetty mm. sosiaali- ja terveysministeriössä pilottihankkeena vuodesta 2002. Myös muilla ministeriöillä on ollut meneillään omia hankkeita valtavirtaistamisen soveltamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön pilottihankkeesta saatuja kokemuksia hyödynnetään koko valtionhallintoon soveltuvan valtavirtaistamismallin kehittämiseksi.

Valtavirtaistamista on jo toteutettu mm. seuraavin toimin:

a) Valtavirtaistamiskoulutus ja tietotuotanto

Ministeriöt ovat järjestäneet yhdessä koulutusta valtavirtaistamisesta ja sukupuolivaikutusten arvioinnista vuodesta 2004 alkaen.

- Ministeriöiden sisäisiin koulutusohjelmiin sisällytetään sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulma. Tavoitteena on, että vuoteen 2007 mennessä tasa-arvonäkökulma on sisällytetty ministeriöiden sisäisiin koulutusohjelmiin perehdyttämisestä lähtien.
- Sosiaali- ja terveysministeriö tuottaa valtioneuvoston virkamiehille oppaan lainsäädännön sukupuolivaikutusten arviointia varten.
- Valtavirtaistamisen tukemiseksi ministeriöiden tilastointia uudistetaan niin, että tieto voidaan mahdollisimman laajalti tuottaa sukupuolen mukaan eritellysti.
- Valtavirtaistamista tukemaan on rakennettu tasa-arvotiedon ja naistutkimuksen portaali, joka on Suomessa ensimmäinen tasa-arvoasioihin keskittyvä tietopankki.
- Kolmen vuoden välein toteutettava tasa-arvobarometri tuottaa tietoa kansalaisten tasa-arvoon liittyvistä asenteista, odotuksista ja mielipiteistä (uusin julkaistiin v. 2004).
- Kunnallistasolla on valmistunut kaikille avoin kuntatason tietopankki, joka tarjoaa sukupuolen mukaan eriytettyä tietoa.

b) Lainsäädännön sukupuolivaikutusten arvioiminen

Vuonna 2004 uudistetut hallituksen esityksen laatimishjeet (HELO-ohjeet) sisältävät myös sukupuolivaikutusten arvioinnin. Tavoitteena on, että vuoteen 2006 mennessä lainvalmisteluhankkeissa selvitetään sukupuolivaikutusten arvioinnin tarve, ja jos tarve arviointiin on todettu, varsinainen arviointi kunakin lakiehdotuksen sukupuolivaikutuksista on suoritettu.

Samapalkkaisuus

Palkkatasa-arvoa edistetään 1.6.2005 voimaan tulleella tasa-arvolain uudistuksella. Tasa-arvolain uuden lainkohdan, 6 a §:n 1 momentin mukaan työnantajan on toteutettava tasa-arvoa edistävät toimet vuosittain laadittavan, erityisesti palkkausta ja muita palvelussuhteen ehtoja koskevan tasa-arvosuunnitelman mukaisesti. Myös aikaisemman lain mukaan on ollut mahdollista laatia erillinen itsenäinen tasa-arvosuunnitelma, vaikka laissa sitä ei erikseen mainittu.

Työmarkkinaosapuolten ja valtion edellytyksiä rakentaa koko työmarkkinakentän kattava samapalkkaisuusohjelma on käsitelty elokuussa 2004 valmistuneessa selvitysmiehen raportissa. Raportissa todetaan, että ohjelma on tarpeen ja mahdollista laatia yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa. Sen pohjalta sosi-

aali- ja terveysministeriö asetti vuoden 2004 lopulla kolmikantaisen työryhmän laatimaan samapalkkaisuusohjelmaa. Työryhmän yksimielinen esitys ohjelmaksi valmistui 18.5.2005.

Tasa-arvobarometri¹⁵

Suomessa on vuosina 1998, 2001 ja 2004 julkaistu tasa-arvobarometri, jossa selvitetään suomalaisten naisten ja miesten arvioiden, asenteiden ja omakohtaisten kokemusten avulla sukupuolten työnjakoa ja valtasuhteita sekä sitä, miten tilanne eri elämänalueilla hyväksytään kunakin ajankohtana.

Huolimatta siitä, että perheellistenkin naisten työssäkäynti on sekä asennetasolla että todellisuudessa lähes itsestäänselvyys, vielä vuonna 2004 joka neljäs naispalkansaaja koki sukupuolestaan haittaa palkkauksessa. Lakisääteisten perhevapaiden käyttö ymmärrettiin työpaikoilla vielä vuonna 2004 enemmän naisten kuin miesten oikeudeksi. Tämä koskee varsinkin yksityistä sektoria ja muita kuin kaikkein lyhimpiä perhevapaita: vain 45 prosenttia yksityisen sektorin palkansaajista katsoi, ettei miehillä ole lainkaan vaikeuksia lähteä vanhempainvapaalle, jonka kesto voi vaihdella yhdestä seitsemään kuukauteen.

Tasa-arvobarometreissa on tutkittu myös henkilökohtaisia tuntemuksia sukupuolten vuorovaikutuksesta. Vuosina 1998 ja 2001 varsinkin naisilla oli kohtalaisen usein ylimielisesti tai vähättelevästi suhtautuvia toisen sukupuolen edustajia eri elinpiireissä. Tällaiset kokemukset toisesta sukupuolesta ovat tulleet entistä harvinaisemmiksi sekä naisilla että miehillä vuoteen 2004 tultaessa.

Kysymys K: Sosiaaliturva

Tältä osin viitataan aikaisempiin raportteihin.

¹⁵ Tasa-arvobarometrin englanninkielinen tiivistelmä löytyy internet-sivulta http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/2587/summary_en.htm

Liitteet:

- 1) Finland's National Action Plan of Employment 2004
- 2) Yhdenvertaisuuslaki
- 3) Information on Equality Act
- 4) Information on labour disputes
- 5) Suomalainen sosiaaliturva 2003; Sosiaali- ja terveysministeriö: Trends in Social Protection in Finland 2003; STM 2003:17